

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

ISSN 1800-5179

CATAR O. Ville des Venetiens, dans la Dalmatie.

TOVA AVTOMATSKA ILLUSTRACIJA IZDANA JE SA DOP. TIRAJEM 1000

Split Ship Management

SSM, Boktuljin put bb, POB 305, 21000 Spil, CROATIA
tel: +385 21-558-558; fax: +385 21-558-555; e-mail: ssm@ssm.htnet.hr

INA CRNA GORA

goriva
maziva

plin
plinska trošila

Održavanje redovitog snabdijevanja svim vrstama goriva i propan-butan plinom, plinskim trošilima i opremom, mazivima za razne primjene, te ostalim robama po zahtjevu predstavlja naš glavni poslovni prioritet.

Djelatnosti INA Crna Gora su:

- Prodaja propan-butan plina u bocama, malim rezervoarima, stabilnim rezervoarima za industriju, za pogon motornih vozila i za kamp potrebe
- Prodaja plinskog pribora, trošila i opreme
- Punjenje i prodaja plina u kamp bocama od 2, 3 i 5 kg
- Prodaja malih rezervoara
- Prodaja i ugradnja opreme za plin u motornim vozilima
- Usluge pregleda butanskih stanica i plinskih postrojenja kod korisnika
- Prodaja maziva putem prodajne mreže u Crnoj Gori i industrijskim korisnicima
- Izrada primjenskih servisa za potrebe korisnika (karte podmazivanja)
- Organizacija svih vrsta dostave robe do kupaca
- Prodaja mazuta, bitumena, goriva raznih vrsta krajnjim korisnicima i za dalju prodaju
- Prodaja raznog dopunskog asortimana za potrebe benzinskih pumpi

**„HRVATSKI GLASNIK“
K o t o r**

Časopis izlazi svaka
dva mjeseca.

„Hrvatski glasnik“ je upisan u
evidenciju javnih glasila kod
Republičkog sekretarijata za
informacije RCG pod red. br.
04/01-1828 od 31.12.2002. g.

Časopisu je dodijeljen
međunarodni standardni broj
za serijske publikacije ISSN
1800-5179, koji je otisnut u
gornjem desnom uglu korica.

Adresa:

Stari grad, Pjaca od kina
85330 Kotor

Telefon:

+381 (0)82 304 232

Fax:

+381 (0)82 304 233

E-mail:

hgd-kotor@cg.yu

Web:

<http://www.hgdcg.org>

Žiroračun:

55700-675-0-10980

Izdavač:

HRVATSKO GRAĐANSKO
DRUŠTVO CRNE GORE
K o t o r

VD glavni urednik:

Tripo Schubert

Uređivački odbor:

Dario Musić
Slobodan Vičević
Dr. Ivan Ilić
Pavle Jurlina
Maja Širola
Tripo Schubert

Lektor:

Stjepo Martinović

Fotografije:

Foto Parteli
Dario Musić
Zlatko Vučinović
Stevan Kordić
Foto Riva

Kompjuterski dizajn:

„TRICEN“, Kotor

Tisak:

„Biro Konto“, Igalo

Naklada:

800 primjeraka

Cijena:

1,00 €

Poštovani čitatelji,

Materinji jezik bogatstvo je svakog naroda, dokaz njegovog postojanja i sposobnosti opstanka. Jer, nestankom jezika – gasi se i nacija. Treba li uopće spomenuti da nepostojanjem zakonskog prava na učenje i upotrebu, kao i sužavanjem mogućnosti javnoga korištenja materinjeg jezika jedne manjinske zajednice, ta zajednica kroči putem asimilacije i nestanka... U tom su svjetlu izvanredno važne promjene koje treba donijeti novi Zakon o ostvarivanju prava nacionalnih manjina u Crnoj Gori, pa toj temi posvećujem ovaj uvodnik.

Prema sadašnjemu republičkom Ustavu, službeni jezik u Crnoj Gori je srpski, ijekavskog izgovora. Nacrtom spomenutog Zakona, izrada kojeg je u završnoj fazi, predviđa se da u Crnoj Gori službeni jezici budu i bošnjački, hrvatski i albanski. Istodobno, u želji da se učenicima ne uskrate elementarna ljudska prava u kontekstu oblikovanja njihovoga etničkog i kulturnog, odnosno nacionalnog identiteta, Ministarstvo prosvjete i nauke je ove godine uvelo termin „materinji jezik“, pa je svim učenicima omogućeno da u svjedodžbama upišu jezik kojim govore. Savjet za opće obrazovanje, unutar sintagme materinji jezik, odredio je pet imena službenih jezika u Crnoj Gori: crnogorski, srpski, bošnjački – bosanski, hrvatski i albanski, te pripremio program materinjeg jezika i književnosti u novomu obrazovnom programu za osnovno i srednje obrazovanje. Prosvjetni savjet je formirao komisiju za praćenje i pripremu obrazovnog programa, u koju su ušli predstavnici svih manjinskih naroda u Crnoj Gori. U ime hrvatske zajednice, članica te komisije je Zdenka Mišković iz Podgorice.

Podsjećam, međutim, da su na osnovi saveznog Zakona o pravima manjina, izglasano za vrijeme postojanja SRJ, vojvođanski Hrvati ostvarili pravo da se u osnovnim školama formiraju odjeljenja s nastavom na hrvatskom jeziku. To je Hrvatima u Crnoj Gori uskraćeno, jer Crna Gora taj zakon – kao ni državu koja ga je donijela – nije priznala. Do donošenja odgovarajućeg zakona u Crnoj Gori, HGDCG i HKD „Napredak“ iz Tivta, u suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, otpočeli su u Kotoru i Tivtu izvaninstitucionalnu nastavu hrvatskog jezika, povijesti i zemljopisa, kao i muzičko i likovno obrazovanje na hrvatskom jeziku. Prema odredbama predviđenim u radnom tekstu Zakona o pravima i slobodama nacionalnih i etničkih manjina, kaže se da u jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici nacionalne manjine čine 5 % ukupnog stanovništva prema rezultatima posljednjeg popisa u službenoj upotrebi je i jezik te nacionalne manjine. Službena upotreba jezika podrazumijeva korištenje jezika nacionalnih manjina u upravnom i sudskom postupku i vođenje upravnog i sudskog postupka na jeziku nacionalne manjine, kao i upotrebu jezika nacionalne manjine u komunikaciji organa s javnim ovlastima s građanima. Nacionalne manjine i njihovi pripadnici imaju prava na školovanje na svom jeziku.

Tripo Schubert
predsjednik HGDCG

S obzirom na predstojeću Izbornu skupštinu HGDCG-a (ožujak 2005.), molimo članove da pismenim putem ili osobno u ured Udruge dostave svoje sugestije i prijedloge za neophodna kadrovska rješenja Organa upravljanja Udruge (Predsjednik, članovi Predsjedništva, Nadzorni odbor).

Prednja strana korica: **Jedrenjak „Gregorius“, vlasništvo kap. Antuna Tomanovića**
Zadnja strana korica: **Palača „Smeccchia“ – Perast**

Počela nastava hrvatskog jezika i u Crnoj Gori

PUT ZA POVRATAK KORIJENIMA

Materinji jezik blago je svakog naroda, dokaz njegovog identiteta i postojanja. U realizaciji projekta sudjeluju Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Hrvatsko građansko društvo iz Kotora i Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“ iz Tivta, uz pristanak i dopuštenje Vlade Republike Crne Gore, relevantnih ustanova u Republici i općinama.

Dolaskom učiteljice **Maje Širole** iz Rijeke, posredstvom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, početkom rujna 2004. godine organizirani su sastanci s roditeljima i djecom u Kotoru i Tivtu – i na naše veliko zadovoljstvo broj prijavljenih polaznika se povećao. Toga povijesnog dana, 18. rujna 2004., nakon dugo vremena učenja hrvatskog jezika vraćeno je u škole u ta dva grada, premda zasad u okviru programa djelovanja hrvatskih udruga.

Prvi sat hrvatskog jezika svečano je započeo u 10 sati, u prostorijama Hrvatskoga građanskog društva u Kotoru, nakon skromne svečanosti, u nazočnosti predstavnika Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Kotoru, HTV Zagreb, predstavnika crnogorskih medija, roditelja djece i članka Udruge. Uz prigodnu riječ, predsjednik Hrvatskoga građanskog društva **Tripo Schubert** zaželio je djeci i učiteljici dobar i uspje-

Dobrodošlica učiteljice Maje

šan početak nastave te obznanio početak prvog sata dopunske nastave na hrvatskom jeziku.

Istoga dana u 18 sati započeo je i prvi sat dopunske nastave u Tivtu. Na prvom satu hrvatskog jezika u Kotoru bilo je 17 polaznika, a u Tivtu 23, ali se već drugoga tjedna broj učenika povećao, u Kotoru na 22, a

u Tivtu na 30 – dok je do 25. listopada broj polaznika u Kotoru narastao na 24, a u Tivtu na 42 učenika.

Djeca pokazuju veliko zanimanje za nastavu na hrvatskom, a i mediji u Crnoj Gori su pozitivno popratili taj događaj. Napominjemo da se dopunska nastava na hrvatskom jeziku održava izvaninstitucionalno, u sklo-

pu programa rada hrvatskih udruga, jer po zakonima Republike Crne Gore još uvijek nije dozvoljeno da se u školama uče materinji jezici nacionalnih manjina. Vjerujemo, međutim, da će to biti uskoro i legalno moguće, jer Vlada Crne Gore pokazuje dobru volju da do toga dođe. Zasad imamo potporu svih relevantnih državnih ustanova i nadamo se da će nam Ministarstvo prosvjete i znanosti Crne Gore izaći u susret i pomoći pri rješavanju problema prostora za održavanje nastave, jer u prostorijama u kojima je poduka počela nema uvjeta za normalan rad, a posebice ih neće biti u svjetlu očekivanoga daljnjeg povećanja broja polaznika.

Našoj djeci, polaznicima dopunske nastave na hrvatskom jeziku, i njihovoj prvoj – nadajmo se, ne zadugo i jedinoj – učiteljici želimo sretan početak školske godine i mnogo uspjeha u budućem radu!

Prvo odjeljenje u Kotoru

U Zagrebu je 20.– 25. rujna održan jubilarni 10. Tjedan hrvatskih manjina

ZAJEDNIŠTVO RAZLIČITOSTI

Stjecajem povijesnih okolnosti, velik broj Hrvata morao je potražiti egzistenciju izvan granica matične zemlje; drugi su pak, poput Hrvata iz Crne Gore, prekrajanjem granica država u kojima su živjeli, ostali izvan domovine. Očuvanjem tradicije i jezika, te bogatstvom i raznolikošću kulturnog stvaralaštva, hrvatski narod je pokazao zrelost za suživot i prijateljstvo s narodima s kojima sudbinu dijeli već stoljećima. Jubilarnomu 10. tjednu hrvatskih manjina prisustvovalko je i izaslanstvo HGDCG u sastavu Tripo Schubert, Milenko Pasinović i Dubravka Jovanović.

U rujnu prošle godine, deveti Tjedan hrvatskih manjina bio je posvećen Hrvatima iz Crne Gore, a ove su godine, na jubilarnomu desetom Tjednu, uzele učešća sve hrvatske manjinske zajednice koje žive u europskim državama – Mađarskoj, Rumunjskoj, Italiji, Austriji, Makedoniji, Slovačkoj, Vojvodini i Crnoj Gori.

Tijekom šestodnevnog druženja održano je niz manifestacija:

- Predstavljanje „Croati-ce“ – izdavačke kuće Hrvata u Mađarskoj;
- Izložba fotografija „Karaševski Hrvati“, autora Darka Vukova Colića;
- Tribina „Prof. Stjepan Krpan – istraživač Hrvata od Karaša do Biferna“;
- Predstavljanje knjige „S našimi riči“, zbirke literarnih ostvarenja na moliško-hrvatskom jeziku;
- Izložba „Hrvatsko plemstvo u Slovačkoj“;
- Kazališna predstava „Kad se ženi ko pameti nema i udaje koja sriće nema“ – HKD Ljutovo (Bačka);
- Koncert gradišćansko-hrvatskoga folklornog ansambla „Štokavci“ iz Čajte, Austrija.

Na svečanom otvaranju te manifestacije, u Gradskom kazalištu „Komedijska“ na Kaptolu, predstavile su se sve hrvatske manjine – iz Mađarske, Crne Gore, Rumunjske, Italije, Austrije, Slovačke i Vojvodine. Tjedan hrvatskih manjina otvorio je predsjednik Republike Hrvatske **Stjepan Mešić**, pokrovitelj priredbe. Program je bio tako koncipiran da su predstavnici svih skupina – sudionici pozdravili prisutne uz učeš-

Predsjednici se pozdravljaju

će nekog recitatora, a ansambl „Lado“ je izvodio folklornu točku iz regije učesnika. U ime Hrvata iz Crne Gore, publiku koja je dupkom ispunila kazališnu dvoranu pozdravio je **Tripo Schubert**, a **Dubravka Jovanović** je izgovorila pjesmu „Bokeljski nokturno“, dok je Ansambl „Lado“ izveo dobrotsko i škajlarsko kolo i poskočicu, u nošnjama našega kraja – i to u jednom izuzetnom, prvi put viđenom aranžmanu.

U sklopu te manifestacije organiziran je i *Forum hrvatskih manjina 2004.*, kao redovit godišnji stručni skup predstavnika hrvat-

skih zajednica, a raspravljalo se o statusu manjina, problematici i aktualnostima vezanim uz položaj hrvatskih zajednica u europskim državama.

Pored predstavnika hrvatskih manjina, na Forumu su učestvovali i predstavnici Ureda predsjednika Republike Hrvatske, Hrvatskog sabora, Vlade Republike Hrvatske, nekoliko ministarstava i diplomatsko-konzularnih predstavništva RH i građanskih udruga iz Hrvatske koje su svojim mandatom, odnosno prirodom aktivnosti uključene u dijalog s hrvatskim manjinama, odnosno koje su zain-

teresirane za stanje tih zajednica i u suradnju s njima. Forum je bio mjesto dijaloga hrvatskih manjina i njihove matične zemlje na kojemu se aktualizirala manjinska problematika i mjesto, odnosno prigoda, za uzajamno bolje upoznavanje, informiranje i savjetovanje, te jačanje suradnje. Moderator Forumu je bio dr **Neven Šimac**, poznati međunarodni stručnjak za prilagodbu zemalja kandidatica za EU, a središnja tema Forumu bila je „Hrvatske manjine i Europa“.

O stvarnosti, teškoćama i nadama Hrvata u Crnoj Gori govorio je prof. dr **Milenko Pasinović**, a ovdje prenosimo integralni tekst njegovog izlaganja:

„Dozvolite mi da, u okviru raspoloživog vremena, iznesem neke bitne karakteristike i specifičnosti hrvatske manjinske zajednice u Republici Crnoj Gori, na dijelu teritorija koje pripadnici te zajednice žive stoljećima kao autohtono stanovništvo – danas gotovo na granici biološkog opstanka. Naime, prema popisu iz 2003. godine, Hrvata u Crnoj Gori ima samo 6.811, što čini 1,10 posto stanovništva Republike u kojoj žive. I dok se u svih nacionalnih zajednica ili etničkih grupa koje žive u Crnoj Gori zamjećuje značajan porast u odnosu na popis iz 1948. godine, hrvatska nacionalna zajednica bilježi pad od 3.003 osobe ili za 31 posto, premda pripadnici te zajednice nastanjuju čitav prostor Republike Crne Gore, od 1 Hrvata u Andrijevići do najveće skupine, 2.761 osobe, u Tivtu.

Izlaganje prof. Milenka Pasinovića na Forumu

Ne želim se baviti procjenama na bazi nacionalno neiskazanih, a vjerski predijeljenih katolika, još manje tražiti Hrvate među njima – ako ih ima, a ima ih, neka oni to kažu. Mislim, zapravo, da neke nasumične kvantifikacije o stvarnom broju Hrvata u Crnoj Gori nikomu ne odgovaraju – broji se ono što je zabilježeno službenim popisom, a osobna prava građana i kolektivna prava etničko-kulturnih zajednica određuju se na temelju tih podataka, a ne po nekakvim procjenama. Istina, bilo bi nam draže da su te procjene realnost... dok, kad je riječ o procjeni odnosa hrvatske zajednice u Boki Kotorskoj, gdje je ona najbrojnija i čini 7,60 posto stanovništva te regije, s pripadnicima većinskog naroda i drugim zajednicama, moram reći da su oni na granici tolerancije i uvažavanja, znači nešto slabiji od onih na koje smo vjekovima navikli.

Međutim, ne bih sad o ekscesnim antihrvatskim i antikatoličkim napisima, porukama ili parolama, a još manje da ih proglasim trajnom pojavom. Naime, iako svedena na socio-biološko-kulturni minimum – ili, kako nam zlradi ponekad kazu, 'na granicu statističke greške' – hrvatska nacionalna zajednica u Republici Crnoj Gori baštini veliki dio kulturnoga blaga te države. Rijetki su primjeri da tako mala skupina baštini toliko veliko kulturno nasljeđe, ne prisvajajući ga već čuvajući ga kao svoje, a to Hrvate u Crnoj Gori svakako obavezuje na osobit dignitet u vlastitom promišljanju i promišljanju odnosa s drugim zajednicama.

Današnja Republika Crna Gora peta je država u kojoj pripadnici hrvatske manjinske zajednice žive od 1918. godine, odnosno od raskida administrativno-teritorijalne veze s Dalmacijom. Nedaće kroz koje su prolazili pripadnici te zajednice, takve da je njihovo iseljavanje uvijek ili pretežito bilo posljedica pro-

gona, ipak nisu utjecale da prvi put slobodno, na posljednjem popisu, njih 3.076 izjavi da govori materinskim hrvatskim jezikom. Očekuje se, dakako, da će se zahvaljujući pomoći i razumijevanju Vlade Republike Hrvatske, odnosno otvaranju odjeljenja za učenje hrvatskog u Tivtu i Kotoru, broj onih koji govore hrvatskim jezikom stalno povećavati, jer to pokazuje i interes djece za pohađanje nastave. Istina, riječ je o još uvijek izvaninstitucio-

Crne Gore bila je 2002. godine na pretposljednemu mjestu liste od 19 zemalja u tranziciji, s BDP-om po stanovniku od 2.374 američka dolara, što je 3,73 puta manje od istog pokazatelja koji se odnosi na Republiku Hrvatsku, ili za 7,84 puta manje od Republike Slovenije. U takvom ambijentu, i zakon o pravima nacionalnih manjina još uvijek je u fazi izrade, a do njegovog usvajanja neće biti predstavnik Hrvata u republičkom parlamentu,

usvajanja spomenutog zakona značenje nacionalnih zajednica u Crnoj Gori cijeniti po njihovoj brojčanoj snazi, a ne po doprinosu kulturi, međuvjerskom i međuetničkom uvažavanju, doprinosu obnovi ratom pokidanih veza među našim dvjema državama, suradnji u okviru Pakta o stabilnosti – konkretno, u ostvarivanju projekta Split–Mostar–Kotor – uspješnoj suradnji s Nacionalnom zajednicom Crnogoraca u Hrvatskoj i drugim činjenicama koje karakteriziraju rad udruga i političke stranke hrvatske manjinske zajednice u Crnoj Gori. Do usvajanja tog zakona Hrvata vjerojatno neće biti ni u crnogorskom Ministarstvu kulture, Ministarstvu za nacionalne manjine, Ministarstvu prosvjete i nauke, sudstvu, politici...

Navedeno ne iznosim kao žalbu, još manje kao zahtjev za rješavanje, jer je to naš problem koji se mora rješavati gdje je nastao, u zemlji u kojoj živimo. Naš je problem što ne nailazimo na očekivano razumijevanje ni određenih struktura ili pojedinaca u katoličkoj crkvi koja je vlasnik sakralnoga, napuštenog i ruševnog objekta što smo ga htjeli obnoviti radi pretvaranja u Hrvatski dom, uz mogućnost korištenja i zadržavanja vlasništva spomenute crkve. Prostor za okupljanje, koji nemamo, naš je ozbiljan problem – a primjer izostalog rješenja njegova je dodatna ilustracija. Nažalost, neke druge udruge, pa i pojedinci, u sličnim su uvjetima uspjeli riješiti i probleme posve drugačije vrste...

Smatrao sam važnim progovoriti o tome kako bi sudionici ovog skupa – Hrvati izvan matične zemlje koji žive u različitim ekonomsko-socijalnim, političkim, kulturnim i drugim uvjetima znači što je stvarnost nas Hrvata u Crnoj Gori. Smatram važnim i upozoriti da, uza svo uvažavanje problema s kojima se susreće Republika Hrvatska, razumijevanje naših teškoća i potreba nije na očekivanoj

„Bokeljski nokturno“ Dubravke Jovanović

nalnom obliku poduke, ali se očekuje institucionalizacija u okviru ostvarivanja legitimnih prava manjinskih zajednica u Crnoj Gori.

Inače, Crna Gora prolazi bolnu fazu tranzicije, boreći se s mnogim ekonomskim, socijalnim i drugim problemima, značajno drukčijim nego druge zemlje u tranziciji. Prema podacima CIA FACT BOOK 2003, Državna zajednica Srbije i

dok će ih na lokalnoj razini biti samo u Tivtu. Istakao bih, međutim, da nam u pravno nedefiniranoj situaciji, na temelju ustavnih načela o pravima manjinskih naroda, veliko razumijevanje i zaštitu pružaju predsjednik Republike Crne Gore i predsjednik Vlade.

Ipak, radije bismo da je naš položaj reguliran zakonom, a ne da ovisi o dobroj volji ljudi na čelu države, tim više što će se sve do

razini, a još manje na razini zadovoljenja naših potreba. Vjerojatno je to posljedica činjenice da su Hrvati koji danas, kao pripadnici manjinskih zajednica u bivšim republikama nekoć zajedničke države, dodatna briga Republike Hrvatske – problem za koji još nije nađemo adekvatno institucionalno ni operativno rješenje, jer je držanje vlasti i službenih ustanova Republike Hrvatske prema nama drukčije nego prema hrvatskim manjinskim zajednicama u zemljama Europske unije i iseljenicima u prekooceanskim dijasporama.

Tu činjenicu, međutim, ne možemo uzeti kao opravdanje za nerazumijevanje potrebe hrvatskih udruga u Republici Crnoj Gori, izostanka potpore njihovim programima i aktivnostima, posebice izdavaštvu. A „Hrvatski glasnik“ jedini je medij preko kojega komuniciramo na materinskom jeziku, jer nemamo naš termin na crnogorskoj televiziji, dok programe HRT-a ne može pratiti oko 3.000 pripadnika hrvatske zajednice u Crnoj Gori, ili njih 44 posto. Razlog je dijelom u tehničko-tehnološkim uvjetima, a dijelom u niskom životnom standardu koji tom dijelu Hrvata ne omogućuje kupnju kartice za dekodiranje signala HRT-a. A i fizička komunikacija nam je otežana, jer još uvijek nisu uspostavljene ratom pokidane prometne veze.

Vjerujem da to pitanje zaslužuje pažnju nedavno osnovanoga Hrvatsko-crnogorskog savjeta – koji je, uzgred rečeno, konstituiran – koliko god uvažavali njegove članove – bez konzultacija s Hrvatskim građanskim društvom koje okuplja većinu Hrvata u Crnoj Gori. Spomenuti Savjet, po profesionalnoj strukturi članstva, ima više istaknutu kulturno-umjetničku nego gospodarsku, političku, socijalnu i druge komponente od značaja za hrvatsku zajednicu u Crnoj Gori. A koliko je teško dokazati da ste zaista Hrvat, da biste dobili domovnicu države za koju vas vezuju

korijeni... Dokazati ono što osjećate. O tome govori podatak da je u posljednjoj godini podnijeto 77 zahtjeva za dobivanje domovnice, od čega je pozitivno riješeno 5 ili svega 6,5 posto. To doživljavam kao dezavuiranje Hrvatskoga građanskog društva, udruge koja svojim preporukama, na osnovu njoj dostupnih dokaza, 'garantira' hrvatsko podrijetlo podnositelja zahtjeva. I kao što se Hrvatima iz Crne Gore domovnica teško odobrava, tako je i uvjerljivoj većini njih neprihvatljiva njezina cijena. Povrh svega, kad treba zaposliti nekoga u nekom od hrvatskih predstavništava u Crnoj Gori – pripadnost hrvatskoj zajednici nije ni uvjet, ni preporuka.

Uvaženi dame i gospodo, nastojao sam sažeto ukazati na dvije grupe problema s kojima se susreće hrvatska zajednica u Crnoj Gori. Mislim da ste ih u mojem izlaganju prepoznali – jedna skupina naših teškoća po prirodi i nadležnosti za rješavanje adresirana je na državu u kojoj hrvatska zajednica iz koje dolazim živi, a druga grupa problema je adresirana na matičnu nam državu, odnosno one ustanove i dužnosnike koji se u bave pitanjima Hrvata izvan Republike Hrvatske. Uvjeran sam da bi se u komunikaciji državnih i drugih organa i udruga iz Hrvatske morale više prepoznati i koristiti adrese hrvatskih udruga u Crnoj Gori, a ne da taj dijalog vode pojedinci ili institucije koji imaju drugačiju funkciju i zadaće. Jer, funkciju hrvatskih udruga u Republici Crnoj Gori ne treba svoditi na servis pojedinci ili grupama iz Republike Hrvatske već je, prije svega, tumačiti kao partnerstvo. Očekujem da će primjedbe i zahtjevi o kojima je bilo riječi u mom izlaganju naići na razumijevanje onih na koje se odnose. Bez toga, naša će se mala zajednica teško održati, a time i teško zaštititi sve ono što ona baštini. “

Tripo Schubert

Kod predsjednika Mesića

Pokrovitelj 10. Tjedna hrvatskih manjina, predsjednik Republike Hrvatske **Stjepan Mesić**, primio je sve predstavnike hrvatskih zajednica iz europskih zemalja u svom Uredu na Pantovčaku. Prijemu je prisustvovao predsjednik HGD **Tripo Schubert**, koji je predsjednika Mesića informirao o aktivnostima udruge i aktualnim događajima, između ostalog o početku realizacije značajnog projekta edukacije najmlađih u sklopu nastave na hrvatskom jeziku, ali van obrazovnog sustava RCG.

Dubravka Jovanović, glavna i odgovorna urednica privatnoga nezavisnog radija „Skala Radio“ u Kotoru upriličila je tom prigodom intervju s predsjednikom Mesićem.

HGDCG: *Gospodine Predsjedniče, što ovi i ovakvi susreti znače i koliko su istinski most među hrvatskim manjinama koje žive izvan Hrvatske?*

Mesić: Pirigodom prijema predstavnika hrvatskih zajednica rekao sam da nije dovoljno samo biti gost i nije dovoljno da se samo čuva tradicija, naša kulturna dostignuća, nego je potrebno i da Hrvatska više sudjeluje u razvoju naših zajednica, da naša privreda ulaže u one prostore gdje se nalaze Hrvati. Onda će to biti dvosmjerna komunikacija, ne samo da se dolazi u Zagreb, nego da Zagreb i Hrvati iz Hrvatske odlaze u one dijelove susjednih zemalja gdje žive autohtoni Hrvati. To će pomoći i njihovomu ekonomskom jačanju, jer samo čovjek koji je ekonomski nezavisan može biti i politički nezavisan.

HGDCG: *Bi li Hrvati izvan granica Hrvatske još mogli poradići na njegovanju svoje kulturne baštine, koje je jedan dio multimedijalno bio predstavljen na sceni kazališta „Komedija“ u Zagrebu?*

Mesić: Pravo je čudo da je to sve sačuvano, a uvijek se može bolje i više, premda i time što je učinjeno moramo biti zadovoljni svi zajedno, jer bez autentičnosti u bilo kojem umjetničkom izrazu nema doživljaja istinskog niti tradicije.

HGDCG: *Da li planirate put u Crnu Goru i Kotor?*

Mesić: Planiram naći se s predstavnicima vlasti Crne Gore, nadam se da će to biti ostvareno u Dubrovniku ili Cavtatu, a onda ću iskoristiti priliku i otići u Crnu Goru.

HGDCG: *Gospodine Mesiću, Crna Gora u ovom političkom trenutku iz Vašeg ugla?*

Mesić: Smatram da je proces koji se sada odvija u Crnoj Gori nezaustavljiv i da u njemu i Hrvati zamjetno sudjeluju, a to je proces europeizacije čitavog prostora naše regije. A kakav će biti odnos između Srbije i Crne Gore, to će odlučiti na jednoj strani građani Crne Gore, a na drugoj građani Srbije. Najvažnije što se može reći jest da nijedno rješenje neće biti nametnuto, budite sigurni, zaključio je predsjednik Mesić.

Koliko znamo o hrvatskoj dijaspori?

HRVATSKE AUTOHTONE MANJINE U EUROPI

Hrvatski narod je jedan od najraseljenijih u Europi. Točan broj Hrvata koji žive izvan svojih matičnih država, Republike Hrvatske te Bosne i Hercegovine, teško je točno odrediti, no može se ustvrditi da je broj Hrvata u domovini približno jednak njihovom broju u dijaspori.

Hrvatska dijaspora vrlo je raznolika: s obzirom na vrijeme nastanka ili iseljavanja, na uzroke iseljavanja, na područja naseljavanja, na stanje nacionalnog identiteta i znanje hrvatskoga jezika, itd. U osnovi našu dijasporu možemo podijeliti na tri temeljne skupine.

Najmlađa skupina je novije hrvatsko iseljenništvo. Čine ga iseljenici koji su prvenstveno iz ekonomskih a dijelom i iz političkih razloga u razdoblju poslije Drugoga svjetskog rata, a ponajviše 60-ih i 70-ih godine, odlazili na rad u visokorazvijene zemlje zapadne Europe i prekomorja. Većinom je riječ o prvoj i drugoj generaciji iseljenika. Tu najmlađu iseljeničku skupinu karakterizira razvijena nacionalna svijest, dobro poznavanje hrvatskoga jezika i njegovanje čvrstih veza s rođacima i prijateljima u domovini.

Sljedeća je velika skupina starije hrvatsko iseljenništvo koje je krajem 19. i početkom 20. stoljeća napustilo Hrvatsku i otišlo na rad u Sjevernu i Južnu Ameriku. Prva generacija te iseljeničke skupine više nije u životu. Danas je čine pretežito pripadnici 2., 3. i 4. generacije. Oni slabo ili uopće više ne govore hrvatskim jezikom a slično stanje je i s hrvatskom nacionalnom svijesću. Veze s rođacima u

domovini su uglavnom ugasle.

Treću i najstariju skupinu dijaspore čine hrvatske autohtone manjine kojima je i posvećen ovaj članak. Uvodno valja pojasniti pojam nacionalne autohtone manjine stoga što se često krivo koristi. Općenito, riječ je o etničkoj zajednici koja

dijaspore. Većina hrvatskih autohtonih manjinskih skupina nastala je iseljavanjem Hrvata prouzročenim prodorom Turaka na Balkanski poluotok i višestoljetnim ratovima koji su uslijedili, dakle riječ je o razdoblju od 15. do 18. stoljeća. Najstarije hrvatske manjinske zajednice nastale su, me-

najranijih vremena i u susjednoj Italiji.

Od tih starih hrvatskih zajednica asimilaciji odolijeva još jedino ona u južnotalijanskoj pokrajini Molise. Moliški Hrvati nastanili su svoj zavičaj već u 15. stoljeću uslijed iseljavanja prouzročenih prodorima Turaka u Hercegovinu i Dalmaciju.

Kako je već navedeno, višestoljetni ratovi s Turcima pokrenuli su brojna masovna iseljavanja Hrvata iz svoje domovine. Tako su tijekom najpogibelnijeg 16. stoljeća nastale mnoge hrvatske manjinske zajednice: gradišćanski Hrvati u Austriji i zapadnoj Mađarskoj, Hrvati u Slovačkoj, Moravskoj itd. U Mađarskoj postoje uz navedene gradišćanske Hrvate i vrlo stare skupine Hrvata u mađarskoj Podravini koje potiču od najstarijih vremena doseljavanja Hrvata u Hrvatsku. U Mađarskoj se nalaze i druge brojne raznolike hrvatske skupine poznate i po subetničkim nazivima: Bunjevci, Šokci, Raci, Bošnjaci, Dalmatini itd.

U položaju nacionalnih manjina našle su se broje hrvatske zajednice, uslijed raspada SFRJ, kada su se veliki dijelovi autohtonog hrvatskog stanovništva našli u novim državama, odvojeni međudržavnim granicama od matičnog naroda u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, državi u

se nalazi izvan područje države u kojoj živi većina pripadnika tog naroda, međutim, za razliku od migrantskih i novijih iseljeničkih skupina, nacionalnu manjinu smatramo autohtonim, starosjedišćkim i domicilnim stanovništvom koje od davnina, u pravilu više stoljeća, nastanjuje dotična područja.

Hrvatski narod ima izrazito brojnu staru autohtonu

đutim, i prije toga razdoblja. Čak 8 stoljeća unatrag osnovana je kolonija Dubrovačke Republike, selo Janjevo, na Kosovu. Sljedeća po starosti je hrvatska zajednica u Rumunjskoj, poznata po nazivu karaševski Hrvati. Naši sunarodnjaci su u te predjele rumunjskog Banata doselili, po nekim istraživanjima, već u 14. stoljeću. Brojne su hrvatske kolonije nicale od

kojoj su Hrvati konstitutivni narod.

U Srbiji i Crnoj Gori našao se najveći broj autohtonih Hrvata. Tri glave skupine Hrvata na području SCG su Hrvati u Vojvodini, u Boki kotorskoj i na Kosovu. Najbrojniji su Hrvati u Vojvodini, a glavne skupine su srijemski Hrvati te bunjevački i šokački u Bačkoj. Kod Hrvata u SCG mora se spomenuti veliki egzodus koji je zahvatio gotovo sve naše skupine tijekom Domovinskoga rata u Hrvatskoj. U vrijeme Miloševićeva režima je u progonstvo otišlo, prema procjenama, čak 50 tisuća Hrvata, ponajviše Srijemaca i Hrvata na Kosovu, koji će za vrijeme Miloševićevog napada na Kosovo gotovo u cijelosti iseliti iz svoga staroga zavičaja.

Na području današnje Slovenije živjele su od vremena naših narodnih vladara što veće što manje hrvatske zajednice. Posebice tijekom turskih ratova Hrvati tamo masovno sele. Najkompaktnije hrvatske autohtone skupine nalaze se na području slovenskog dijela Istre i u Beloj Krajini. Zbog sličnosti jezika i iste vjeroispovijesti Hrvati se lako asimiliraju u slovensku etničku zajednicu. No, Sloveniju je nakon Drugoga svjetskog rata zapljusnuo val brojnih hrvatskih ekonomskih doseljenika, koji danas čine glavninu hrvatske zajednice u Sloveniji.

U Makedoniji nalazimo manju zajednicu Hrvata, također nastalu uslijed novijih unutarjugoslavenskih migracija.

Općenito gledano, hrvatske autohtone manjine karakterizira tradicionalna nastanjenost pretežito u kompaktnim etničkim naseljima („hrvatsko selo“), a nerijetko u skupinama hrvatskih sela koja cijele regije obilježavaju kao „hrvatske“ (npr. srednje Gradišće u Austriji istočno od Gornje Pulje, Pomurje u Mađarskoj južno od Velike Kaniže, karaševski kraj u Rumunjskoj, bunjevačka sela zapadno od Subotice itd.).

Prvenstveno toj činjenici treba zahvaliti što su te naše najstarije etničke skupine, unatoč višestoljetnoj odvojenosti od matičnoga naroda, razmjerno dobro očuvale, za razliku od novijih iseljeničkih skupina koje podliježu uglavnom brzom asimilaciji i odnarođivanju. Kroz višestoljetnu odvojenost od matičnoga naroda manjine su razvile svoju osebujnu tradicijsku baštinu: običaje, nošnje, folklor, dijalekte, itd. Odvojenost od matičnoga naroda, također je, pospješila nerijetko snažan razvoj subetničke svijesti, koja nerijetko ide na štetu nacionalnoga identiteta. To se posebno očituje kod nekih Bunjevaca, Šokaca, Karaševaca, Moližana, Gradišćanaca itd.

Suvremeni pravni sustavi demokratskih zemalja osiguravaju autohtonim nacionalnim manjinama posebna „manjinska prava“ kojima im se jamči slobodno razvijanje njihovih posebnosti – jezika, kulture, obrazovanja te medija na materinskom jeziku itd. Navest ćemo nekolicinu takvih državnih akata. Tako je pravni status hrvatske manjine u Austriji reguliran člankom 7. Državnog ugovora iz 1955. i temeljem Zakona o etničkim grupama iz 1976. Temelj za pravno reguliranje položaja hrvatske manjine u pokrajini Molise predstavlja Sporazuma o zaštiti manjina između Hrvatske i Italije ratificiran 1998. Razvitak odnosa između Hrvatske i Mađarske na području zaštite manjina uzima se kao uzor dobrih odnosa pogotovo kad je riječ o Sporazumu o zaštiti prava hrvatske manjine u Republici Mađarskoj i mađarske manjine u Republici Hrvatskoj potpisanome 1995. u Osijeku. Zanimljivo je da Slovenija također priznaje status nacionalne manjine.

Kao i u Republici Hrvatskoj neki pravni sustavi jamče predstavnicima svojim manjina zastupnička mjesta u državnim parla-

mentima. Tako u Rumunjskoj Hrvati imaju svoga parlamentarnoga zastupnika.

Danas su naše glavne autohtone manjinske zajednice organizirane na suvremen način i putem svojih organizacija, instituta i lokalnih društava brinu se za očuvanje nacionalne svijesti, jezika, kulturne baštine itd. Navest ćemo nekolicinu najvažnijih. Hrvati u Mađarskoj imaju svoju krovnu organizaciju Hrvatsku državnu samoupravu. U Slovačkoj djeluje Hrvatski kulturni savez. U Austriji djeluju brojne udruge, spomenut ćemo najstariju i po članstvu najbrojniju – Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću, koje ove godine slavi 75. obljetnicu djelovanja. Na području Vojvodine i Srbije Hrvati su organizirani u krovnoj udruzi Hrvatskom nacionalnom vijeću. Na području Crne Gore djeluje Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, itd.

Dio predškolskog odgoja i školske nastave kod većine naših manjina održava se na hrvatskom jeziku. Posebno su brojni vrtići u Mađarskoj i u Austriji gdje se djelomično s djecom uz jezik većinskoga naroda govori i hrvatski. Važne srednjoškolske ustanove naših manjina nalazimo u Budimpešti, Pečuhu, Borti (Gradišće) i Karaševu (Rumunjska).

U pogledu medija hrvatske manjine su sve bolje organizirane. Sve naše manjinske zajednice izdaju svoja glasila. Izdvojit ćemo tjedne novine: *Hrvatske novine* (Željezno) – glasilo gradišćanskih Hrvata, *Hrvatski glasnik* (Kaniža) – tjednik Hrvata u Mađarskoj i *Hrvatska riječ* (Subotica) – glasilo Hrvata u Vojvodini. Čak i naše manje zajednice izdaju svoja glasila: moliški Hrvati – *Riča živa*, slovački Hrvati – *Hrvatska rosa*, karaševski Hrvati – *Hrvatska grančica*, bokeljski Hrvati – *Hrvatski glasnik* i dr. Radio i TV programi se emitiraju na hrvatskome jeziku u Gradišću

(ORF studio u Željeznom), Mađarskoj (Radio Pečuh i MTV studio Pačuh), Vojvodini (Radio Subotica i TV Novi Sad) i Karaš-Severinskoj županiji u Rumunjskoj (Radio Rešica). Većina naših udruga i ustanova prisutna je i na internetu putem svojih internet stranica.

Sve naše manjinske udruge povezane su s mjerodavnim hrvatskim državnim ustanovama i brojnim udrugama. U tom pogledu Hrvatska matica iseljenika zauzima istaknuto mjesto. Matica je 1993. osnovala poseban Odjela za hrvatske autohtone manjine s ciljem što kvalitetnije suradnje s tim posebnim dijelom hrvatske dijaspor. Jedna od tradicionalnih Matičinih akcija je i *Tjedan hrvatskih manjina* koji se održava u Zagrebu po deseti put.

Valja naglasiti da, iako hrvatske manjine napreduju u organizacijskom pogledu, za uspješno djelovanje često nedostaje sredstava. Stanje medija i informiranosti razvija se i napreduje ukorak s tehnikom. Uloga Crkve u životu hrvatskih manjina oduvijek je bila od izuzetnog značenja. Međutim, u novije vrijeme, javlja se veliki problem manjka hrvatskih svećenika. U obrazovanju na materinskom jeziku često nedostaju školovani hrvatski kadrovi a na drugoj strani sve je manji broj i hrvatskih učenika, tako da se neki razredi ili pak škole nalaze pred ukidanjem. Nažalost, kao i u gotovo svim europskim manjinskim zajednicama tendencija povećane asimilacije i opadanja pripadnika manjine nezaustavljivo napreduje. Ti opći trendovi ne zaobilaze, nažalost, ni hrvatske zajednice.

Nadu pruža činjenica što u svim našim manjinskim zajednicama djeluje veliki broj vrlo aktivnih mladih Hrvata koji jamče da će svoju pradjedovsku hrvatsku baštinu uspješno preneti na nove naraštaje u trećem tisućljeću.

Hrvoje Salopek
HMI Zagreb

*Predstavnici omiškoga Centra za kulturu, Grada Omiša i župe sv. Mihovila
Arhandela u posjetu Kotoru*

PRIJATELJSTVO KOJE PREMOŠĆUJE STOLJEĆA

Nastavkom suradnje započete prije jednog milenija učinjen je početni korak nove faze prijateljstva dvaju gradova izniklih u davnini na obali zajedničkoga Jadranskog mora. Brojno izaslanstvo iz Omiša, predvođeno gradonačelnikom Ivanom Škaričićem i Ivanom Žižićem, predsjednikom Gradskog vijeća, boravilo u Kotoru od 17. do 19. rujna.

Hrvatsko građansko društvo više od tri godine radi na uspostavljanju raskidanih i oslabljenih veza između gradova i regija Crne Gore i Hrvatske, pa tako, nakon uspješne obnove suradnje s gradovima Splitom, Rijekom i Zagrebom, na red došao i Omiš, grad koji s Kotorom veže prijateljstvo koje traje gotovo tisuću godina. U sklopu uspostave novih oblika suradnje, brojčano snažna „ekspedicija“ Omišana, njih više od 60, doputovala je u rujnu u trodnevni posjet našem gradu. Omiš se predstavio izuzetno vrijednom izložbom djela Kazimira Hraсте, koncertom učenika osnovne i srednje glazbene škole te Omišana, studenata zagrebačke Muzičke akademije, kao i nastupom crkvenoga pjevačkog zbora koji je pridonio svečanom ozračju zajedničkoga euharistijskog slavlja.

U pozdravnom govoru na otvaranju „Koncerta prijateljstva Kotor 2004.“, u koncertnoj dvorani crkve sv. Duha, ravnatelj Centra za kulturu u Omišu, prof. **Mihovil Popovac** je istakao: „Možemo kazati kako je ovo gostovanje obilježeno podsjećanjem na jedan stari dokument, ispisan kao Ugovor o miru i nenapadanjju na moru davne 1167. godine, a što su ga omiški knez Nikole i kotorski knez (comes) Vito potpisali radi zaštite od gusara brodova koji ulaze i izlaze iz Bokokotorskog zaljeva, na potezu od Mohunta do Trsta. Iskreno se nadamo kako je ovo tek početni kontakt u

Susret prijatelja HGDCG – Omiš

novoj fazi prijateljstva naših dvaju gradova, izniklih u davnini na obali zajedničkoga nam Jadranskog mora. Bit ćemo sretni ako uskoro i u našem Omišu ugostimo prvake kulturnoga i glazbeno-prosvjetnog života Kotora, a posebno ako na narednim festivalima dalmatinskih klapa u Omišu budu ponovo nastu-

pana“ iz Kotora, poslan u lipnju 1991. godine, uz čestitku povodom jubilaranoga 25. Festivala dalmatinskih klapa u Omišu, kad su izrazili vjeru kako će se ratni sukobi vrlo brzo smiriti, pa da će oni nanovo dolaziti na najveće klapsko natjecanje na Jadranu. Neka nam onaj ugovor našeg Nikole i vašega Vite iz 12.

Marija Bašić, flauta

pale klape s vaših prostora, iz drage nam Boke. Naime, s osobitim emocijama čuavamo brzojav klape „Karam-

pana“ iz Kotora iz 20. budu temelji novih odnosa u 21. stoljeću.“

U prepunoj koncertnoj dvorani posjetitelji su uživali u muziciranju **Latice Anić** na violončelu, **Matee Kuvačić** na violini, **Lovra Marušića** na klaviru, **Rude Mimica** na klarinetu, **Petra Čulića** na gitari, zatim bas-baritona **Marka Mimice** i **Marije Bašić** na flauti, uz veoma uspješnu korepeticiju prof. **Rozarije Samodol**. U završnici koncerta, mješoviti pjevački zbor župe sv. Mihovila predstavio se prelijepim pjevanjem pod vodstvom č.s. **Maksecije Midenjak**.

U galeriji Kulturnog centra Kotorani su imali prilike vidjeti izuzetnu postavu skulptura **Kazimira Hraсте**. Izložbu je otvorila **Marija Mihaliček**, istakavši kako joj veliku radost pričinjava susret s umjetničkim djelom, posebice zato što Kotorani rijetko imaju prilike upoznati, preko izložaba u svom gradu,

Koncert pjevačkog zbora župe sv. Mihovila iz Omiša

eminentne hrvatske umjetnike koji ostvaruju značajan doprinos zbivanjima na hrvatskoj likovnoj sceni.

Kažimir Hraste potječe s otoka Brača, iz prostora Dalmacije gdje tisućljećima traje tradicija umjetničkog oblikovanja kamena. Stoga je izložba njegovih skulptura podsjetnik na stoljetna umjetnička prožimanja i utjecaje što su pristizali u Boku iz autorovog zavičaja, jednako preko znanih umjetnika i imenom anonimnih majstora iz kamenarskih radionica koji su gradili i ukrašavali naše palače, crkve, zvonike... Podsjetimo se da se na temeljima mnogih stoljeća asimilirane tradicije oblikovanja kamena formirao čitav niz umjetnika, među njima i prvi školovani hrvatski skulptor Ivan Rendić, također s Brača, koji je svoje radove (portrete) ostavio i u Boki, te na Cetinju. Korčulanin Frano Kršinić, majstor poetsko-lirskih ženskih akтова u bračkom kamenu, sigurno nije posljedni izdanak dalmatinske klesarsko-kamenorezačke škole, dok je njegov učenik, Bračanin Valerije Michieli (1922.–1981.) bio predstavnik avangardnog izraza, smjera u istraživanju kiparske forme koji je presudno utjecao na razvoj umjetnika čije su djelo Kotorani imali prilike upoznati.

Inače, Kažimir Hraste je rođen 1954. godine, a nakon srednje škole primijenjenih umjetnosti u Splitu studirao je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, gdje je 1972. diplomirao u klasi profesora Valerija Michielija. Postdiplomski studij iz kiparstva završio je 1984. u Ljubljani, kod prof. Drage Tršara, a danas je redovni je profesor Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu. Njegovo stvaralaštvo prezentirano je na dvadesetak samostalnih izložaba u Hrvatskoj, Italiji i Njemačkoj, a treba spomenuti i da je dobitnik mnogih nagrada i javnih priznanja. Vrlo je zapažen umjetnikov angažman na izradi skulptura u prostoru, u Omišu, Splitu, Šibeniku, Zadru i Dubrovniku.

Za prvo predstavljanje Kažimira Hraste u Kotoru i Crnoj Gori odabrano je 17

radova, preko kojih ga upoznajemo kao skulptora, ali i kao vrsnog slikara koji svoje stvaralačko opredjeljenje koncentrira na likovna istraživanja u mediju skulpture i slike. Izložbom je obuhvaćen umjetnikov opus nastao u posljednja dva desetljeća: pet skulptura u drvu, nastalih od 1986. do 1998., jednako toliko radova u bronci iz 1994., te sedam slika u kombiniranoj tehnici akrila i krede, iz 2002. i 2003. godine. Ono što se u prvom kontaktu s umjetnošću Kažimira Hraste zamjećuje jest da on stvaralačku ener-

postignutim punim formama i prostorom koje one omeđuju. Hraste gradi, konstruira, povezuje u izabranom materijalu antropomorfnе figure koje često sadrže humorно i dosjetku.

Po načinu njihovog oblikovanja, razlikuju se dvije skupine skulptura. Prvu čine minijature u do visokoga sjaja brušenoj bronci i motivom jednake, u dobro uglačanomu drvu, koje plijene ljepotom pročišćene, imaginacijom potpuno kristalizirane forme, kao i perfekcijom izrade. Drugu skupinu čine originalne skulp-

vnog, imaginarnog i alegoričnog, spojenih u davno prepoznatoj žili-kucavici koja pouzdano (pa i nesvjesno) ulazi u godove što se šire, paralelno zavičaju kao svojevrsnom predlošku proputovanog svijeta, tražeći svoj pralik i ikonografiju, skrivene poruke uvijek na razmeđu dviju sudbina – umjetnosti i čovjeka, djetinjstva i iskustva, odlaska i povratka, likovnog odgonetanja...

Posljednjeg dana boravka Omišana u Kotoru, mješoviti pjevački zbor župe sv. Mihovila Arhandela učestvovao je u euharistijskom slavlju u crkvi sv. Mateja u Dobroti. Svetu misu je predvodio župnik don **Ante Dragobratović**, koji je Hrvatskomu građanskom društvu pružio svesrdnu pomoć u realizaciji programa boravka gostiju iz Omiša. U pozdravnom govoru don **Ljubo Bodrožić** je zahvalio domaćinu na lijepom dočeku, druženju i organizaciji obilaska kulturnih spomenika kotorskoga kraja i pozvao mješoviti zbor sv. Mateja da posjeti Omiš i župu sv. Mihovila. Za vrijeme boravka Omišana u Kotoru organiziran je njihov posjet Pomorskom muzeju, biskupiji, crkvi sv. Tripuna, župnoj crkvi Rođenja Marijina na Prčanju, crkvi sv. Antuna Padovan-skog u Lepetanima, te izlet na Njeguše s posjetom rodnoj kući P. P. Njegoša – uz neizostavno zaustavljanje na lovčenskim serpentinama kako bi pogled na Bokokotorski zaljev ostao svima u nezaboravnom sjećanju. Obilasci su okončani posjetom Perastu i svetištu Gospe od Škrpjela na otočiću ispred Perasta.

Za vrijeme boravka izaslanstva Omiša u Kotoru upriličen je susret gradonačelnika **Ivana Škaričića** i suradnika s potpredsjednikom Opštine Kotor **Emilom Kriještorem** i sekretarom za privredu i financije Branom Maslovarom. Razgovori su bili obostrano korisni i dogovorena je buduća suradnja dvaju gradova.

Tripo Schubert

Kažimir Hraste, prozor, 1994. (bronza)

giu usmjerava na istraživanje i eksperiment, bez čega i nema istinske kreativnosti. Taj put otkrivanja i realizacije vlastitoga stvaralačkog bića Hraste crpi iz fundamentalnih poruka moderne umjetnosti, od Cezannea do kubista. Plastični svijet Hrastinih skulptura u suglasju je s njegovim slikama, koloriranim crtežima, jer u oba medija umjetnik rješava istu likovnu problematiku, pa se skulpture i slike uzajamno dopunjuju, nerijetko bivajući ishodište jedna drugoj.

Skulpture u bronci i drvu zrače autonomnim plasticitetom, pokretom i ritmom,

ture-objekti, konstruirane od komada gruba drveta koji se poput kolaža dodaju i slažu, vezanih – kao u starih drvodjelja – drvenim klinovima koji su namjerno ostavljeni vidljivi.

U ovom susretu sa Kažimirom Hrastom shvaćamo da je pred nama djelo autora modernog senzibiliteta, snažne umjetničke individualnosti i integriteta, o kojemu je **Ante Novaković**, u tekstu kataloga izložbe, s razlogom napisao: „*Hrastino kiparstvo izrazite je osobnosti i nije samo zbir simbola, osustavljenih u različitim materijalima, već svojevrsna sinteza figurati-*

Tivćani i posjetioци Tivatske rivijere ljetos uživali u brojnim kulturnim i zabavnim programima

VIŠE OD 35 TISUĆA LJUDI NA OVOGODIŠNJEM „TIVATSKOM KULTURNOM LJETU“

Gosti koji su ovoga – sada već prošloga – ljeta posjetili Tivatsku rivijeru imali su prigodu uživati u mnogobrojnim kulturno-zabavnim programima i manifestacijama, od kojih su neke – poput „Tivatskog kulturnog ljeta“ (TKLJ), koje već godinama uspješno organizira tivatski Centar za kulturu – postale prepoznatljive i u širem okruženju. Naime, za 60 dana trajanja ovogodišnjeg TKLJ-a, od 2. srpnja do 2. rujna, održano je ukupno 70 raznovrsnih kulturnih priredaba.

Zapravo se radi o redovnom programu rada Centra za kulturu, koji se inače odvija cijele godine, s time što je on u ljetnim mjesecima, zbog turističke sezone, kvantitativno i kvalitativno mnogo bogatiji. Programe ovogodišnjeg TKLJ-a vidjelo je više od 35 hiljada posjetitelja, u njima je učestvovalo 830 umjetnika i kulturnih aktivista iz zemlje i inozemstva, što je stajalo 60.000 eura. Od toga, 40 hiljada je osigurano iz budžeta Opštine Tivat – kratko je, jezikom brojki, rezimirala **Milena Radojević**, direktorica tivatskog Centra za kulturu. Po njezinoj ocjeni, izrečenoj na konferenciji za novinare početkom rujna (povodom završetka ovogodišnjeg TKLJ-a), dva izvanredno dinamična i bogata ljetnja „mjeseca kulture“ u Tivtu potvrdila su ispravnost koncepcije TKLJ-a, zasnovane prvenstveno na kazališnoj, likovnoj i književnoj produkciji tivatskog Centra za kulturu, na koju se nadovezuju atraktivni i kvalitetni gostujući programi iz zemlje i inozemstva.

Po riječima Milene Radojević, takvih je u srpnju i kolovožu u Tivtu bilo mnogo – počevši od izložbe impozantne likovne donacije slikara iz cijelog svijeta, koji su posredstvom Akademije iz Düsseldorfa Tivtu darovali stotinjak izvanredno kvalitetnih djela moderne umjetnosti, zamećak budućega muzejskog postava. Nova kazališna predstava Centra – „Jelena Sa-

vojska“ – doživjela je punu afirmaciju pred publikom koja je, za dosadašnjih pet uprizorenja tog djela u u Tivtu, ispunila sva mjesta u dvorani i na ljetnjoj pozornici, dok je baletni spektakl „Grk Zorba“, koji je premijerno izveden u Crnoj Gori, bio doživljaj sezone. U Tivtu je gostovao i japanski Kabuki teatar, koncert je održao ansambl „Balkanika“, a upriličena je i vrlo uspješna premijerna

dok ga, po odjeku u programu TVCG, nije ni bilo.

Pohvale ovogodišnjoj ljetnjoj kulturnoj manifestaciji u Tivtu izrekao je i gradonačelnik **Dragan Kankaraš**, izrazivši i osobno zadovoljstvo time što je bio dio tima koji je priredio „najbolje TKLJ dosad“, kao i novom praksom – koja je ove godine uvedena – da Ministarstvo turizma i tivatski hotelijeri otkupljuju ulaznice za programe te

donačelnik, složivši se tako s ocjenama direktorice tivatskog Centra za kulturu o nedovoljnoj medijskoj promociji TKLJ-a. Dragan Kankaraš je dodao da se u takvu specifičnu kulturnu ponudu Tivta uklopila i tradicionalna „Gornjolastovska fešta“, koju u tomu mjestu svakog kolovoza, na radost mještana i brojnih turista, priređuje Kulturno-zavičajno udruženje „Napredak“ iz Gornje Lastve.

Naime, iako se odvijala u istoj noći kad i veliki ljetni internacionalni „Kotorski karneval“, „Gornjolastovska fešta“ je prve subote kolovoza u tomu atraktivnomu starom bokeljskom selu okupila velik broj posjetitelja koji su uživali u ambijentu Gornje Lastve, kolu članova tivatske podružnice Bokeljske mornarice, promenadnom koncertu koračnica i popularnih dalmatinskih i primorskih melodija u izvedbi Glazbeno-prosvjetnog društva „Tivat“, te nastupu grupe „Ek-sodus“ iz Herceg Novog.

Za ljubitelje tradicionalnoga primorskog melosa „Napredak“ je dva tjedna kasnije organizirao i vrlo uspješlu „Večer u mlinu“, odnosno koncert klapske pjesme na kojem su ove godine nastupili ženske klape „Bisernice Boke“ i „Alkima“ iz Kotora, te muške klape „Assa voce“ iz Podgorice, „Bokeljski mornari“ iz Kotora i tivatska klapa „Jadran“, inače pobjednica ovogodišnjega Međunarodnog festivala klapa u Perastu.

Siniša Luković

Baletni spektakl „Grk Zorba“ (foto Riva)

izložba skulptura **Nina Petrovića**, kipara iz Tivta.

Ali, stanovitu sjenu na uspjeh TKLJ-a bacio je slab odjek te manifestacije u javnim medijima, zbog čega im je Milena Radojević uputila oštru kritiku, ocijenivši da je ignorancija (prije svega) državnih medija u Crnoj Gori apsurdna posebice u svjetlu jednoglasnog mišljenja publike i kritičara da je proteklo „Tivatsko kulturno ljetno“ bilo najuspješnije dosad –

manifestacije po povoljnoj cijeni i dijele ih gostima hotela na Tivatskoj rivijeri.

„Uprkos nekim početnim organizacijskim teškoćama, projekt „Karta za gosta“ i TKLJ potvrdili su se kao autentičan kulturno-turistički proizvod Tivta i nešto što se dosad nije nudilo nigdje u Crnoj Gori. Tivat se time dokazao kao osobita kulturna sredina u Crnoj Gori i žalosno je da naši mediji to nisu dovoljno afirmirali“ – rekao je gra-

Članice „Modesta“ postigle zapažen uspjeh na Europskom prvenstvu mažoretkinja

TIVĆANKE PRIKAZALE KOREOGRAFSKO UMIJEĆE I MEDITERANSKI ŠARM

Članice Modnog kluba „Modest“ iz Tivta nastupile su na šestom po redu Europskom prvenstvu mažoretkinja koje je od 2. do 5. rujna održano u Jastrebarskom kod Zagreba.

U jakoj konkurenciji – nastupila su 22 sastava s 1200 članica, iz čak deset europskih zemalja – dvije ekipe mažoretkinja „Modesta“ iz Tivta, 30 djevojaka iz seniorskog sastava, prvi su put predstavljale Srbiju i Crnu

Goru na natjecanju tog ranga, a nastupile su u disciplinama rad sa štapovima i rad s pomponima.

Tivćanke su u Zagrebu imale veoma zapažene nastupe, demonstrirajući zavidno umijeće specifične koreografije i poseban me-

diteranski šarm, pa su – uz memo li u obzir da im je to bilo „vatreno krštenje“, kad je riječ o takvom međunarodnom natjecanju – postigle vrlo dobar uspjeh, osvojivši 7. mjesto u radu s pomponima i 11. u radu sa štapovima. Inače, prvakinja

u tim disciplinama postale su mažoretkinje iz Češke i ansambl „Zagrebačkih mažoretkinja“.

Organizator prvenstva mažoretkinja u Hrvatskoj bila je Europska mažoretska asocijacija EMA.

Siniša Luković

Uspjeh tivatskoga Gradskog zelenila

PRIMJERAK ENDEMIČNE ČILEANSKE JELE DOBIO POTOMSTVO

Radnici službe Gradskog zelenila tivatskoga Komunalnog poduzeća postigli su nedavno značajan botanički uspjeh: uzgojili su 12 sadnica endemične čileanske jele – potomke stabla te vrste koje u tivatskomu velikom Gradskom parku raste već stotinjak godina.

Čileanska jela (*Araucania araucana*) koja raste u Tivtu, prema podacima dostupnim u stručnoj literaturi, jedini je primjerak te biljke u Europi. Njezino je razmnožavanje stoga, posebno imamo li na umu da se radi o dvodomoj biljci, veoma značajno – objasnila nam je voditeljica tivatskog Gradskog zelenila, inženjer hortikulture **Tanja Krstović**, dodajući da je to prvi slučaj razmnožavanja čileanske jele u takvim uvjetima.

Inače, čileanska jela je zimzeleno drvo koje raste i do 40 metara u visinu, a posebno atraktivnim čine ga velike četine spiralnog oblika koje, kad otpadnu, odrvene, te izuzetno velike šišarke, dužine do 20 i

promjera do 12 centimetara. Primjerak koji raste u Tivtu tamo je vjerojatno, kao i većina sadnica drugih rijetkih i zanimljivih biljnih vrsta iz cijelog svijeta koje čine tivatski Gradski park, dospio po naredbi utemeljitelja parka, admirala Freiherra von Sterneka, odnosno s nekog od mnogih putovanja u daleke krajeve na koja su odlazili brodovi i posade brodova austrijske ratne flote.

Tanja Krstović je dodala da će mladi primjerci čileanske jele, nakon što dovoljno narastu, također biti zasađeni u prostoru tivatskoga Gradskog parka, svojevrsnoga botaničkog vrta koji se na površini od oko 4 hektara stere od 1892. godine.

Siniša Luković

Araucania araucana

Razgovor s Josipom–Bracom Nikolićem, glasnogovornikom HGI

DVIJE GODINE NASTOJANJA DA SE ZAŠTITE INTERESI HRVATA U TIVTU

Hrvatska građanska inicijativa, jedina politička stranka Hrvata u Crnoj Gori, priredila je 24. kolovoza, povodom druge godišnjice svog osnutka, prijem na otočiću Gospe od milosti, u Tivatskom zaljevu. Na prigodnoj svečanosti u istoimenom samostanu, okupili su se osnivači, rukovodstvo, odbornički klub HGI u SO Tivat i brojni prijatelji stranke, a prijemu su bili nazočni i hrvatski konzul u Crnoj Gori Petar Poljanić, voditelj predstavništva Hrvatske gospodarske komore u Kotoru Damir Pinjatić, te čelnici Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore iz Kotora i Hrvatskoga kulturnog društva „Napredak“ iz Tivta.

Goste je pozdravila potpredsjednica HGI **Marija Vučinović**, osvrnuvši se na aktivnosti i rezultate koje je stranka postigla od osnutka, kao i na aktualnu političku situaciju u Tivtu – obilježenu time da su glasovi šestoro odbornika HGI ključni za stjecanje većine u Skupštini opštine. Marija Vučinović je također izrazila zahvalnost svima koji su svojim

vornikom **Josipom–Bracom Nikolićem**.

Glasnik: HGI je obilježila i svoj drugi rođendan; koliko je njezina pojava na političkoj sceni značila za Hrvate u Crnoj Gori i je li pridonijela njihovom boljitku?

Nikolić: Ideja o osnivanju HGI u dvije je godine, iako je to prekratko razdoblje za cjelovitu procjenu učinka jedne nove stranke,

novu dimenziju političkoj sceni Tivta. To je pridonijelo da velik broj građana, i to ne samo hrvatske etničko-kulturne pripadnosti, podržava HGI, jer je Inicijativa – uz atribut „hrvatski“ – opravdala i onaj „građanski“ iz svog imena.

Treba istaknuti da je već samo pojavljivanje naše stranke donijelo Hrvatima u Boki i cijeloj Crnoj Gori novu dimenziju sudioništva

Zakona o pravima pripadnika nacionalnih manjina. Kako to komentirate?

Nikolić: Moram sa žaljenjem i nezadovoljstvom ustvrditi da se donošenje tog zakona, iako se radi o vrlo složenom procesu, trebalo mnogo efikasnije odraditi. Mi smo, preko svojih predstavnika u radnoj grupi za izradu tog zakona, iznijeli svoje primjedbe i viđenja. Žao nam je što taj posao još nije završen i što zakon nije došao u republiku Skupštinu, ali znate i sami da u Crnoj Gori ima dosta svakršnih problema i da je cijeli politički sistem u zemlji poprilično nestabilan, kao i da oporba nije u svemu tome uzela učešća onako kako bi to trebala učiniti. HGI će, u granicama svojih mogućnosti, davati poticaja da se taj zakon što prije donese.

Glasnik: Generalni konzulat Republike Hrvatske u Crnoj Gori uskoro će se iz Kotora preseliti u Podgoricu. Kakvo je stajalište HGI o tome?

Nikolić: Mi se otvoreno protivimo toj inicijativi i u svim kontaktima s predstavnicima hrvatskih vlasti u Zagrebu tražili smo da se postupak preseljenja obustavi. Kotor i Boka u potpunosti zaslužuju da hrvatski konzulat bude ovdje, jer u ovom kraju živi uvjerljiva većina Hrvata u Crnoj Gori. Također smatramo da ni u svjetlu interesnog povezivanja Hrvatske i Crne Gore nema nikakvog opravdanja da se konzulat seli u Podgoricu.

Razgovarao: **S. Luković**

angažmanom doprinijeli veoma dobrim rezultatima Inicijative i velikoj snazi te stranka na političkoj sceni Tivta, dodajući da će čelnništvo HGI i dalje činiti sve kako bi ta stranka na pravi način zastupala interese hrvatske zajednice u tom dijelu Boke. Proslava obljetnice osnivanja HGI bila je i prigoda za kraći razgovor novinara *Hrvatskog glasnika* s njezinim glasno-

dokazala svoju opravdanost. Mislim da su građani prepoznali naš program kao odraz svojih interesa, što se potvrdilo u dva navrata na lokalnim izborima u Tivtu, jer smo u prvom nastupu osvojili 4 odbornička mandata, a sad imamo 6 odbornika. To dokazuje da smo na pravom putu, a naša otvorenost, iskrenost i sasvim nova transparentnost u suradnji s građanima daju

u javnom životu, jer smo nakon ogromne presije iz devedesetih godina konačno doživjeli ravnopravniji oblik političkog djelovanja u ovoj državi. HGI je omogućila Hrvatima da postanu puno prodorniji i bliži organima upravljanja u državi, pa svoje potrebe i prava sad možemo znatno lakše i predstavljati, i štititi.

Glasnik: U Crnoj Gori se dosta kasni s donošenjem

Na prvom festivalu alternativnog filma u Baru premijerno prikazan film
„Za šaku priganica“

„SPAGHETTI“ VESTERN NA CRNOGORSKI NAČIN

Film je smislio i režirao Ilija Vukotić, veliki poštovatelj lika i djela Sergia Leonea. Uloge tumače Nikola Vukotić, Rodo Četković, Anto Milović, Pero Dumezić, Samir Drljan Somi, Rafail Smostin Vreteničić – Pajo, Ilija Markov Vukotić, Vanja Merdović, Dejan Ilijin Senić, Katna Pašina Šaltić, Ismet Divanović i specijalni gost Sonja Matović, dok ostatak glumačke ekipe čine još dvadesetak relativno nepoznatih imena.

Zašto najavljujemo ovaj film? **Ilija Vukotić**, član barske podružnice Hrvatskog građanskog društva Crne, iskazao se i kao redatelj, pa zašto da ne stekne i „svjetsku slavu“. Naš časopis čitaju u Europi i u Americi a uskoro ćemo doći i do Australije!

Ilija Vukotić rođen je u Zagrebu 1952. godine od roditelja katolika iz Zubaca (Bar), koji sa Ilijom i njegovom sestrom zbog političkih i ekonomskih razloga, u Ilijinoj ranoj mladosti, odlaze u emigraciju u Ameriku. Dolaskom u Chicago, gdje obitelj i danas obitava, prigrllili su ih naši sunarodnjaci koji se okupljaju pri franjevačkoj crkvi. Ilija počinje svoje djetinjstvo na američki način. Studira, diplomira i magistrira na fakultetu za fizičku kulturu. Majstor je nekoliko borilačkih vještina, uspješno se bavio manekinstvom, snimio par reklama u Chicagu, a povratkom u „stari kraj“ radio za „Jadran

film“ i snimio nekoliko reklama za „Šveps“, pasionirani je fotograf amater. Iako zadojen „Coca Colom“ i hranjen „Big Macom“ i „Hot Dogom“ Ilija se nakon 20 godina Amerike vraća svojem zavičaju, svojim Zupcima – Baru. Jedan je od osnivača HGD-CG-ove podružnice u Baru i aktivno učestvuje u svim aktivnostima Društva. Osnovao je i NVO „Zupci Production“ prenio dio Amerike u Zupce. Prvi festival alternativnog filma održan je u Baru 27. i 28. kolovoza 2004. godine. Organizator manifestacije, čiji je zaštitni znak tegleća dugouha životinja, bila je NVO „Zupci Production“. Na konkurs se prijavilo 19 ostavrenja, uglavnom iz Vojvodine, Srbije i po jedno iz Crne Gore i Mađarske. Svjetska premijera 47-minutnog filma „Za šaku priganica“ održana je na prepunoj maloj sceni u starobarskoj tvrđavi. Ilija Vukotić, veliki poštovatelj lika

i djela Sergia Leonea, inicirao je i režirao „Priganice“. Naziv filma je igra riječi, nastala iz naslova čuvenog Leoneovog filma „Za šaku dolara“. „Priganice“ su uzbudljiva filmska storija o tome kako „Zupci Production“ iz „kosog ugla“ vidi žanr „spaghetti“ vesterna.

Posebna storija je u „Priganicama“ muzika. Muzika je nastala po uzoru na Moriconea. U filmu je zastupljena i stara izvorna pjesma „Oj devojkice roze bluze“, ali u modernom aranžmanu, koju pjeva autentični izvođač – 87-godišnja baka.

Još jedan kuriozitet vezan za uvodnu špicu. Za razliku od one poznate studija „MGM“ – lava koji riče, „Za šaku priganica“ otvara kadar jedne, kod nas osobito popularne, domaće životinje – magarac.

Ilija kaže: „Izuzetno smo zadovoljni reakcijama publike, koja je svaki geg u vesternu, ali i u sekvencama nagrađenih filmova, po-

zdravljala smijehom i ovačijama. Cilj alternativnog filma je da zaintrigira ljude i u tome smo uspjeli. Nije bilo ravnodušnih i niko nije napustio salu.“ Akademija ljubitelja i poznavalaca sedme omjetnosti“ je dodijelila 19 statua „Zlatni tovar“. Ilija Vukotić nagrađen je kao redatelj filma „Za šaku priganica“.

Organizatori namjeravaju da Festival alternativnog filma „Zlatni tovar“ postane tradicionalan i kao takav uključen u kulturnu i turističku ponudu Bara. Ujedno iz „Zupci Production“ najavljuju publikovanje filma u DVD izdanju, koje će sadržati još i originalni *soundtrack*, te oko sat i po zanimljivih sekvenci koje nisu ušle u film. U planu su i dugoročni filmski projekti: „20.000 milimetara pod morem“, „Kumara 5“ i „Zatočenici Polisarija“ te i jedno studiozno ostvarenje – dokumentarni film „Putem Svetog Vladimira“.

Dario Musić

Glumačka ekipa filma „Za šaku priganica“

Dejo i Ilija, kauboji iz „Priganica“

ZAPOČELA REALIZACIJA PROJEKTA „UČIMO HRVATSKI“

19. kolovoza 2004.

16. sjednica Predsjedništva

Razgovaralo se o priprema najavljenog susreta gradova Kotora i Omiša. **Slobodan Vičević** i **Pavle Jurlina**, zaduženi za organizaciju, izvijestili su da sve ide po dogovoru.

Podnesen je izvještaj komisije za prijem novog administrativnog radnika. Nakon probnog rada, prethodni službenik podnio je ostavku iz obiteljskih razloga. Za to mjesto je preko natječaja odabrana **Vivian Božović** iz Tivta, članica Društva od osnivanja.

Raspravljalo se o dosadašnjoj neefikasnosti pojedinih članova redakcije „Hrvatskog glasnika“. Zbog zauzetosti njihovim redovnim poslom, pojedini članovi nisu mogli dati željeni doprinos radu redakcije, a problem je i zdrastveno stanje glavnog urednika koji je u nekoliko navrata tražio da mu se nađe adekvatna zamjena. Dogovoreno je da se izvrši djelomična zamjena novim ljudima, a da se na sljedeći sastanak pozovu svi članovi redakcije i da im se iznese stav Predsjedništva. Još jednom je postavljeno pitanje neaktivnosti pojedinih podružnica i povjerenika i nalaženje načina da ih se aktivira. **Dario Musić** je podnio izvještaj o ovogodišnjem ljetovanju djece u Zagrebu, kojeg je omogućila Gradska skupština grada Zagreba i njezin potpredsjednik **Vladimir Velnić**. Na opće zadovoljstvo svih učesnika tog projekta, sve je proteklo očekivano i u najboljem redu.

Kao i svake godine, u Zagrebu, u zadnjem tjednu mjeseca rujna, održava se *Tjedan hrvatskih manjina*. Ove godine će to biti 10.,

jubilarni *Tjedan*, na kojeg smo pozvani kako bismo predstavili hrvatsku manjinu iz Crne Gore. Po programu organizatora, HMI iz Zagreba, naše izaslanstvo bi učestvovalo na otvaranju tjedna, 20. rujna, i na okruglom stolu, 21. rujna, s temom o Hrvatima koji, kao nacionalne manjine, žive u nekim europskim zemljama. U programu otvaranja učestvovali bi recitalom o Boki. Odlučeno je da naše izaslanstvo čine **Tripo Schubert**, **Milenko Pasinović** i **Dubravka Jovanović**.

Problemi u radu našeg predstavništva rješavat će se kada **Luka Ciko**, naš predstavnik u Zagrebu, dođe uskoro u Kotor. Musić je iznio izvještaj o privođenju kraju projekta „Učimo hrvatski“. Početkom rujna dolazi najavljena učiteljica iz Rijeke koja će voditi dopunsku nastavu na hrvatskom jeziku. Dogovoreno je sa HKD „Napredak“ iz Tivta da se organizira nastava u Tivtu i da se učiteljici nađe smještaj te obave sve potrebne administrativne radnje s vlastima.

Kako bi se članstvu i javnosti što više pokazali kvalitet i kvantitet rada Udruge, dogovoreno je da što više treba uključivati medije. Manifestacija „Zagreb Boki“, koju su nam najavili iz Turističke zajednice grada Zagreba, treba se održati krajem listopada ili početkom studenog. Za tu priliku najavljen je dolazak predsjednika Turističke zajednice grada Zagreba i potpredsjednika gradske skupštine grada Zagreba **Vladimira Velnića** i **Duška Ljuštine**, ravnatelja Satiričkog kazališta „Kerempuh“. Dogovorilo bi se o programu manifestacije i mjestima održavanja.

24. kolovoza 2004.

Druga obljetnica HGI Tivat

Povodom druge obljetnice osnivanja političke stranke HGI iz Tivta, aktivisti HGI organizirali su susret članova i građanstva na otočiću Gospa od Milosti kod Tivta. Tom prilikom pozvani su generalni konzul RH u Kotoru **Petar Poljanić**, admiral bokeljske mornarice dr. **Miloš Milošević**, direktor predstavništva Hrvatske gospodarske komore za Crnu Goru **Damir Pinjatić**, te predsjednik i tajnik HGDCG-a iz Kotora. Prigodnim govorom **Marija Vučinić**, dopredsjednica HGI, pozdravila je

trajale punih godinu dana, u suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske stigla nam je učiteljica **Maja Širola** iz Rijeke.

Mlada učiteljica voditi će dopunsku nastavu hrvatskog jezika i književnosti, povijesti i zemljopisa za djecu u dobi osnovne i srednje škole. O tome više na strani 4 Glasnika.

08. rujna 2004.

Posjeta Vladimira Velnića i Duška Ljuštine našoj Udruzi

Potpredsjednik Gradske skupštine i predsjednik Turističke zajednice grada Zagreba **Vladimir Velnić** i di-

Razgovor oko pripreme manifestacije „Hrvatski dani u Boki“

članove stranke i prisutne goste. Uz pjesmu i razgovor, druženje je potrajalo do kasno poslijepodne.

04. rujna 2004.

Dolazak učiteljice iz Hrvatske

U sklopu programa naše Udruge „Učimo Hrvatski“ i nakon priprema koje su

Učiteljica Maja Širola

rektor kazališta „Kerempuh“ **Duško Ljuština** doputovali su na jedan dan u Kotor, u posjet našoj Udruzi, radi dogovora o priprema za održavanje manifestacije „Hrvatski dani u Boki“ koja bi se trebala održati prvog tjedna u studenom ove godine. Kao domaćini i suorganizatori te manifestacije, članovi predsjedništva **Dario Musić**, **Slobodan Vičević** i **Ivan Ilić**, s gostima su obavili potrebne razgovore i dogovore. Tom prilikom upoznali su ih s predstavnicima Kulturnog centra u Kotoru i Tivtu. Pregledane su raspoložive prostorije koji bi se koristile u sklopu manifestacije.

Don **Branko Sbutega**, kao predstavnik kotorske biskupije, također je učestvovao u razgovoru, u dijelu u kojem je crkva uključena u taj program. U načelu, postignut je dogovor, a za nekoliko dana iz Zagreba ćemo dobiti konačan i razrađen program manifestacije.

09. rujna 2004.

Emisija „Učimo hrvatski“ na radio postaji Tivat

U suradnji s voditeljima radio postaje Tivat, organiziran je razgovor uživo povodom početka hrvatske dopunske nastave. Emisiju je vodila **Marijana Škanata** a u razgovoru su sudjelovali tajnik HGD Dario Musić, učiteljica Maja Širola i predsjednik HKD „Napredak“ **Silvio Marković**. U tom razgovoru slušateljstvo je upoznato s programom i načinom odvijanja projekta i upućen je poziv svima zainteresiranim da se pridruže tom edukativnom projektu.

12. rujna 2004.

Sastanak s roditeljima povodom projekta „Učimo hrvatski“

U Kotoru, u prostorijama HGD, održan je sastanak s roditeljima djece koja će pohađati dopunsku hrvatsku nastavu po projektu „Učimo hrvatski“.

Susret učiteljice Maje s roditeljima u Kotoru

U prisustvu roditelja i djece, tajnik Udruge Dario Musić, koji vodi ovaj projekat, i pristigla učiteljica Maja Širola upoznali su roditelje s projektom,

načinom rada i odvijanjem nastave. Nakon diskusije, zaključeno je da se odmah krene s nastavom koja bi se u Kotoru održavala u pro-

Sa sastanka s roditeljima i djecom u Tivtu

storijama Udruge. Za početak imamo 20 polaznika u dobi od 13 do 17 godina.

Sastanak s roditeljima i djecom održan je i u Tivtu, 16. rujna 2004., gdje je bilo 25 prijavljenih polaznika.

17-19. rujna 2004.

Izaslanstvo Omiša u posjetu Kotoru

Prigodom posjeta biskupa kotorskog msrg. **Ilije Janjića** gradu Omišu i Župi svetog Mihovila Arkandela, o blagdanu svetog Ivana Nepomuka, zaštitnika grada Omiša, 16. svibnja 2004. godine, razgovaralo se o posjetu jednog izaslanstva Omiša Kotoru. Postignut je dogovor između biskupa Janjića i predstavnika Omiša, uz napomenu msrg. Ilije

niranom posjetu Omišana Kotoru primili smo od **Mihovila Popovca**, ravnatelja Centra za kulturu Omiš. S velikom radošću organizi-

rali smo posjet pedesetoro Omišana našem Kotoru i Boki. Tri dana boravka, od 17. do 19. rujna, ostat će u lijepom sjećanju građanima

Otvaranje izložbe Kažimira Hrastea

Kotora i Boke. S nama su bili **Ivan Škaričić**, gradonačelnik Omiša, **Ivan Žižić**, predsjednik Gradskog vijeća grada Omiša, don **Ljubo Bodrožić**, dekan i župnik Omiša, **Mihovil Popovac**, ravnatelj Centra za kulturu Omiš, dr. **Eugenija Marušić**, animatorica Caritasa, **Kate Mrčelić**, animatorica liturgijsko-molitvenih zajednica, **Sanja Pešić**, animatorica za mlade, **Ivan Munitić**, animator za ministrante, **Ozana Tafra**, animatorica obiteljskih zajednica, mješoviti pjevački zbor Župe svetog Mihovila Arkandela u Omišu, te učenici i nastavnici Osnovne glazbene škole „Lovro pl. Matačić“ iz Omiša.

Upriličena je izložba omiškog slikara i skulptora **Ka-**

žimira Hraste, koja je otvorena 17. rujna 2004., u Kulturnom centru Kotor.

Drugoga dana, u večernjim satima, u crkvi sv. Duha, koncertnoj dvorani glazbene škole Kotor, održan je koncert prijateljstva.

Učenici glazbene škole **Latica Anić** (violončelo), **Matea Kuvačić** (violina), **Lovre Marušić** (klavir), **Rude Mimica** (klarinet), **Petar Čulić** (gitara), **Marko Mimica** (bas-bariton, solo pjevač), **Marija Bašić** (flauta, učiteljica flaute), prof. **Rozarija Samodol** (korepetitorica, nastavnica klavira) prikazali su nam svoje glazbeno umijeće.

Na kraju koncerta nastupio je mješoviti pjevački zbor Župe svetog Mihovila Arkadela, predvođen dirigenticom Rozarijom Samo-

dol i časnom sestrom **Mak-sencijom Midenjak** na klaviru. Prisutni su u prepunoj dvorani uživali u virtuosnom ostvarenju glazbenika i pjevanju naših dragih Omišana. Željeli smo da to

Lovre Marušić (klavir)

traje vječno, bilo je prekrasno. Uz dugotrajne ovacije i pljesak koncert je završio s željom da se ponovno sretnemo u Kotoru i Omišu.

Gradonačelnika Omiša Ivana Škaričića sa suradnicima primio je u Gradskoj skupštini grada Kotora dogradonačelnik **Emil Kriještorac**.

Tom prilikom razgovaralo se o kulturnoj i drugoj suradnji ovih dvaju gradova.

mješoviti pjevački zbor Župe svetog Mihovila Arkanđela iz Omiša. Svetoj misi prisustvovali su mještani i čelnici Hrvatskoga građanskog društva, te gosti iz Omiša predvođeni gradonačelnikom Škaričićem i ravnateljem Centra Popovcem.

Nakon svete mise i ručka gosti su se spremili za odlazak. Prije odlaska posjetili su svetište Gospe od Škrpjela gdje ih je primio don **Srećko Majić**, župnik

Predstavnici Omiša i HGD ispred crkve sv. Mateja u Dobroti

Pjevački zbor Župe sv. Mihovila Arkanđela u Kotoru

va. Upućen je poziv čelnicima grada Kotora da posjete Omiš, što je sa zadovoljstvom prihvaćeno. Gostima smo sa naše strane upriličili razgledavanje znamenitosti Kotora, izlet po

u Perastu, i upoznao s Marijinim svetištem na tom otočiću. Predsjednik i tajnik Udruge, Schubert i Musić, ispratili su drage prijatelje, s željom za sretan put i skoro viđenje u Omišu.

Emil Kriještorac dočekuje Ivana Škaričića

Boki te posjet lovcenskim serpentima i Njegušima.

U nedjelju, 19. rujna, u 10 sati, održana je svečana sveta misa u crkvi sv. Mateja u Dobroti, koji su koncelebrirali župnik don **Anto Dragobratović** i don Ljubo Bodrožić. Za euharistijskog slavlja pjevao je

18. rujna 2004.

Prvi sat hrvatskog jezika

Subota je osvanula kao prekrasan sunčan dan – i povijesni dan za Hrvate Boke kotorske, odnosno Crne Gore. Uz prigodnu skromnu svečanost u prostorijama Hrvatskoga gra-

đanskog društva u Kotoru, započeo je prvi sat dopunske nastave na hrvatskom jeziku. Počeo se tako ostvarivati projekt koji je pripreman godinu dana, uz pomoć i suradnju Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, ustanova Crne Gore i Hrvatskoga građanskog društva iz Kotora, kao nositelja. Učiteljica hrvatske dopunske nastave Maja

Zakonskim propisima, dopunska nastava na jezicima nacionalnih manjina u Crnoj Gori nije ušla u nastavni program redovnog školovanja, pa će se ovaj program odvijati izvaninstitucionalno, u okviru programa naše udruge, sve do donošenja zakona o dopunskoj nastavi na jezicima nacionalnih manjina koji je u pripremi. Satovi nastave će se održavati u slobodno

Prvi sat hrvatskog jezika

Širola iz Rijeke svojim je učenicima, prvoj generaciji polaznika, i prisutnim roditeljima riječima dobrodošlice zaželjela dobar početak i mnogo uspjeha u učenju hrvatskog jezika. Prvih 20 polaznika zainteresirano i s radoznalošću slušalo svoju novu učiteljicu. Istoga dana, u 18 sati, u Tivtu – u prostorijama Hrvatske građanske inicijative, a u suradnji s Kulturnim umjetničkim društvom „Napredak“ – također je započela nastava na hrvatskom jeziku za drugu grupu od 20-ak učenika.

vrijeme učenika. Kako već imamo naznake o povećanju broja zainteresiranih učenika, pojavljuje se problem prostora za održavanje nastave, pa ćemo zaražiti pomoć nadležnih u Vladi Republike Crne Gore.

Inače, ugodno nas je iznenadio veliko interes medija za naš projekat. O dopunskoj nastavi na hrvatskom jeziku pisao je tisak u Crnoj Gori, a i „Hrvatska riječ“ iz Subotice posvetila je u dva broja lijep članak povratku hrvatskog jezika u Crnu Goru. „Dubrovački Vjesnik“

posvećuje prilog tom našem uspjehu i upoznaje svoje čitatelje o radu i životu hrvatskih udruga u Boki, a Televizija Crne Gore 17. listopada u večernjem je dnevniku prikazala lijep prilog o našoj akciji učenja hrvatskog jezika. Hrvatska televizija je u snimila reportažu o prvom satu hrvatske nastave u Kotoru, namijenjenu emisiji „Korijeni“.

15. rujna 2004.

Posjet Generalnom konzulu RH u Kotoru

Petar Poljanić, generalni konzul Republike Hrvatske u Kotoru, primio je tajnika udruge Daria Musića i novodošlu učiteljicu iz Rijeke Maju Širola, koja će voditi dopunsku nastavu na hrvatskom jeziku za djecu osnovne i srednje dobi u Boki. U kratkom razgovoru, konzul Poljanić je upoznat s projektom „Učimo hrvatski“. Tom prilikom nam je zahvalio i rekao da je započet najvažniji projekat od osnivanja udruge. Žaželio je udruzi i učiteljici puno uspjeha na odgoju i obrazovanju hrvatske mladeži i vraćanju hrvatskog jezika u upotrebu na ovim područjima.

24. rujna 2004.

Održan izvanredni sastanak Predsjedništva HGDCG

Boravak Luke Cika, voditelja ogranka HGDCG-a u Zagrebu u Prčanju, njegovom rodnom mjestu, iskoristili smo za izvanredan sastanak Predsjedništva na kojem se raspravljalo o nekim nesuglasicama i nedorečenosti na relaciji odnosa voditelja Ogranka HGDCG-a u Zagrebu i Predsjedništva u Kotoru. Nakon rasprave, dogovorene su smjernice budućeg rada i odnosa.

26. rujna 2004.

Hodočašće u Međugorje

U organizaciji Hrvatskoga kulturnog društva „Napredak“ Tivat i HGDCG-a Kotor, 120 vjernika po-

sjetilo je Međugorje, svetište Kraljice mira. Hodočasnici iz Bara, Budve, Tivta, Kotora, Perasta, Ri-

svaku zdravu i produktivnu opciju političkog okupljanja i djelovanja Hrvata u Kotoru.

Svetište Kraljice Mira u Međugorju

sna i Herceg Novog krenuli su put Međugorja autobusima u ranim jutarnjim satima. U 11 sati, u prepunoj crkvi, prisustvovali smo svečanoj misi na hrvatskom jeziku.

Pojedinci i manje grupe hodočastili su do mjesta Gospinog ukazanja i do križa na brdu Križevac iznad Međugorja. Kratki boravak u Međugorju iskoristili smo za molitve i obilazak Međugorja. Posjetili smo i suvenirnice iz kojih vjernici kućama nose uspomenu na doživljeno iskustvo. Odlazak iz Međugorja uslijedio je u 17 sati, da bismo, po prelasku triju granica, došli svojim kućama. Vratili smo se nadahnuti nečim novim, blaženim, sa željom da ponovo u dogledno vrijeme pohodimo to sveto mjesto.

1. listopada 2004.

Političko okupljanje Hrvata u Kotoru

Previranja u političkom životu Kotora pokrenula su i političke aktivnosti hrvatskog korpusa.

HGI, hrvatska politička stranka iz Tivta, osniva ogranak u Kotoru, a postoji i zamisao o stvaranju još jedne hrvatske stranke. Kako se postaviti u toj političkoj „olui“? Naše Predsjedništvo je imalo zasebnu sjednicu o tom pitanju i zauzelo stav da ne izlazi iz koncepcije dosadašnjeg rada Udruge, te da podrži

2. listopada 2004.

Sudionici skupa u Dubrovniku na izletu u Boki

Sudionici međunarodnoga znanstvenog skupa o Milanu Rešetaru, filologu, književnom povjesničaru i numizmatičaru, koji je odr-

Susret hrvatskih udruga sa Bedemom ljubavi Varaždina

žan u Dubrovniku, boravili su u Boki kotorskoj 2. listopada na cjelodnevnom izletu što su ga organizirali HKD „Napredak“ iz Tivta i HGD iz Kotora. Uz stručno vodstvo prof. **Milenka Pašinovića**, uvaženi gosti su prije podne obišli kulturne i sakralne znamenitosti Perasta i Kotora. Poslije podne boravili su u Tivtu, gdje im je domaćin HKD „Napredak“ priredio „bokeški ručak“. Poslije ručka i obilaska Tivta gosti su posjetili etno-selo Gornju Lastvu, gdje im je doček priredio KZU „Napredak“. Kasno naveče, nakon obilaska Gor-

nje Lastve i večere, gosti su se vratili u Dubrovnik.

8. listopada 2004.

„Bedem ljubavi“ iz Varaždina u posjetu biskupiji u Kotoru

Članice NVO „Bedem ljubavi – Majke za mir“ iz Varaždina posjetile su Kotor. Šezdeset njih, predvođenih predsjednicom **Zdenkom Svetina Makšan** i biskupom **Markom Culejom**, a na poziv kotorskog biskupa Ilije Janjića, boravilo je dva dana u Kotoru.

Tom prilikom biskup Janjić je upriličio susret članica varaždinske udruge s predstavnicima hrvatskih udruga iz Kotora i Tivta, te hrvatske političke stranke HGI. Uz prigodne riječi dobrodošlice, biskup Janjić pozdravio je prisutne i zaželio im ugodan boravak u Boki.

Prestavnici HGDCG-a iz Kotora, Tripo Schubert i Dario Musić, zatim HKD

„Napredak“, **Silvio Marković** iz Tivta, i HGI, Marija Vučinović iz Tivta, kao i predstavnik KZU „Napredak“ iz Gornje Lastve **Zoran Nikolić**, upoznali su goste s radom i programima svojih udruga, odnosno stranke. Uz srdačno druženje i razmjenu darova za sjećanje na taj predivan susret, dva su sata provedena u ugodnom ozračju.

20-25. rujna 2004.

Tjedan hrvatskih manjina – Zagreb

Hrvatska matica iseljenika pozvala je našu udruhu

da sudjeluje na 10. jubilarnom *Tjednu hrvatskih manjina*, koji je održan u Zagrebu od 20. do 25. rujna 2004.

s njima razgovara o tome. Dario Musić je obavijestio Predsjedništvo da je nađen novi lektor za glasnik – dugogodišnji prijatelj naše

radu podružnica i predstavništva HGDCG-a, za što je zadužen Sloba Vičević.

11. listopada 2004.

18. sjednica Predsjedništva

Sjednica je održana u proširenom sastavu, s dijelom redakcijskog odbora „Hrvatskog glasnika“. Razgovaralo se o politici izdavanja Glasnika i potrebi zamjene dijela odbora i glavnog urednika. Kao što je ranije navedeno, pojedini članovi redakcijskog odbora nisu bili u mogućnosti, zbog obveza na poslu, da pridonesu radu na časopisu koliko su željeli i mogli, te su zatražili zamjenu novim članovima. Glavni urednik zbog bolesti već duže vrijeme također zahtijeva zamjenu, pa je dogovoreno da privremeni urednik bude

varajuća materijalna sredstva, jer na dosadašnji način „Hrvatski glasnik“ – časopis Hrvata Crne Gore koji sve više osvaja interes čitatelja – neće moći opstati. Ako bi se ugasio, bilo bi ga teško ponovno pokrenuti, a kolika bi to bila šteta za Hrvate ovdje ne treba ni govoriti. Zato Predsjedništvo apelira na čitatelje i sve dobronamjerne ljudi da pomognu savjetima i prijedlozima kako da nađemo pravo rješenje da Glasnik ostane na životu, da bude još bolji i da se tiska u većoj nakladi. Donesena je odluka da se za potrebe udruge i časopisa kupi odgovarajući digitalni fotoaparat.

Članovima Predsjedništva dano je na uvid pismo voditelja ogranka HGDCG u Zagrebu Luke Cika od 3. listopada 2004. u kojem se

Prijem kod predsjednika Stjepana Mesića

Po programu *Tjedna*, naše izaslanstvo – Tripo Schubert, Milenko Pasić i Dubravka Jovanović – bili su učesnici otvaranja *Tjedna*, kojom je prigodom Dubravka Jovanović, pjesnikinja i novinarka, krasnoslovlila svoju pjesmu „Bokeljski nocturno“. Drugoga dana, za vrijeme održavanja Foruma hrvatskih manjina na temu „Hrvatske manjine i Europa“, izlaganje su imali i naši sudionici prof. Milenko Pasić i Tripo Schubert.

1. listopada 2004.

17. sjednica Predsjedništva

Podnesen je izvještaj Schuberta i Pasićeva, učesnika *Tjedna hrvatskih manjina* u Zagrebu održanog od 20. do 25. rujna 2004. Razmatran je zahtjev HGI o mogućnosti upotrebe naše kancelarije za potrebe rada ogranka HGI Kotor. Nije se moglo udovoljiti tom zahtjevu, jer je ured privatno vlasništvo u kojem vlasnik ne dozvoljava nikakva politička okupljanja. O izdavanju godišnjaka „Bokeški ljetopis“ rečeno je da su svi prilozi gotovi i da se priprema tiskanje. Istaknuta je potreba za dopunom uredništva, obnovljen je i zahtjev da se popuni redakcija časopisa „Hrvatski glasnik“, te da se pozovu članovi redakcije i

Udruge, raniji glavni urednik časopisa „Matica“, novinar i publicist **Stjepo Martinović** iz Zagreba prihvatio se tog posla sa zadovoljstvom i bez naknade. Stjepo je rekao: „*Neka to bude moj doprinos vašem Glasniku!*“

Raspravljalo se o aktiviranju podružnice Kotor i odlučeno je da se što prije sazove sastanak s Upravnim odborom podružnice i razmotre problemi i (ne)aktivnost. Iznesena je potreba za održavanjem sastanka sa članstvom u Baru, Budvi i Podgorici, treba ih održati već sljedećeg mjeseca. Razmatrana je dinamika organizacije manifestacije *Hrvatski dani u Boki*, koja će se održati od 5. do 7. studenog u organizaciji naše Udruge, kao domaćina, Turističke zajednice grada Zagreba, kao organizatora i sponzora, i Hrvatske matice iseljenika, kao pokrovitelja. Mjesta održavanja bit će Kotor i Tivat.

Zbog potreba poslovanja i praktičnosti odlučeno je da se otvori drugi bankovni račun u Hrvatskoj, ovog puta kod Privredne banke Zagreb, podružnica Dubrovnik. Udruga ima već jedan bankovni račun kod Zagrebačke banke u Zagrebu, kojim raspolaže voditelj ogranka HGDCG-a u Zagrebu. Istaknuto je i da treba izraditi poslovnika o

Članovi Predsjedništva HGDCG na sastanku

Tripo Schubert, a da članovi Predsjedništva čine privremeni uređivački odbor. Radu na časopisu pridružila se i učiteljica iz Rijeke Maja Širola, kao suradnica. Članovima redakcije i glavnom uredniku, koji su istupili iz opravdanih razloga, zahvaljeno je na dosadašnjem radu i zamoljeni su da nastavu suradnju jer je ona od zajedničkog interesa. Donesena je odluka da se uskoro sazove sastanak Predsjedništva posvećem isključivo uređivačkoj problematiki časopisa „Hrvatski glasnik“. Zaključak je da treba naći mogućnost osnivanja prave redakcije, sa svim pratećim servisima, i odgo-

kritički očitava na rad Predsjedništva i pojedinih članova i traži neka objašnjenja. Članovi su upoznati i s primjedbama HGDCG-a na radni tekst Zakona o zaštiti prava manjina što nam ga je dostavio biskup Ilija Janjić.

2. listopada 2004.

„Učimo hrvatski“ i u Baru?

Tajnik udruge Dario Musić s učiteljicom Majom Širola posjetio je Bar i u srdačnom razgovoru s članovima barske podružnice razgovarao o započetom projektu „Učimo hrvatski“, te o mogućnostima da se edukacija na hrvatskom proširi i na druga područja i

gradove u Crnoj Gori u kojima žive pripadnici hrvatske zajednice. Nakon višesatnoga srdačnog druženja, **Ilija, Vlado, Božo i Drago** zaželjeli su našoj učiteljici mnogo uspjeha u radu, sa željom da se iduće godine i u Baru otvori jedno takvo odjeljenje za dopunsko učenje hrvatskog jezika.

16. listopada 2004.

Posjet dogradonačelnika Splita HGDCG-u

Iznenadna najava posjeta dogradonačelnika Splita **Ljubomira Urlića** urodila je srdačnim susretom i višesatnim razgovorom. Naime, gospodin Urlić sa suprugom i savjetnikom za međunarodnu suradnju pri poglavarstvu **Nikolom Horvatom** se na povratku iz službenog posjeta Albanije zadržao se kratko u Kotoru i susreo se s predsjednikom HGD Tripom Schubertom i tajnikom Dariom Musićem. U razgovoru je dogovorena suradnja grada Splita s našom Udrugom, u prvom redu pomoć za tiskanje Glasnika i drugih publikacija, susret polaznika dopunske nastave hrvatskog jezika u Kotoru i Tivtu s učenicima neke od splitskih škola, pomoć našim ško-

lama u potrebnim udžbenicima, promocija knjige **Toma Grgurevića** koja se tiska u Splitu, održavanje božićnog koncerta u Kotoru i još mnogo toga. Nakon susreta sa čelnicima HGD, dogradonačelnik Splita posjetio je i kotorskog biskupa Iliju Janjića.

22. listopada 2004.

Sastanak podružnice Kotor

Održan je prošireni sastanak vodstva Podružnice Kotor s predsjednikom HGDCG-a Tripom Schubertom o uzrocima neaktivnosti Podružnice i traženju rješenja za bolje angažiranje Upravnog odbora u radu Podružnice. Mnoge aktivnosti koje stoje pred Društvom zahtijevaju maksimalan rad na terenu. Dogovorene su smjernice za daljnji rad.

25. listopada 2004.

Posjet potpredsjednika Gradske skupštine Zagreba Kotoru i Tivtu

Vladimir Velnić, potpredsjednik Gradske skupštine grada Zagreba i predsjednik Turističke zajednice grada Zagreba, s tajnikom Turističke zajednice grada Zagreba **Franjom Tomšićem**,

posjetio je Kotor u vezi s održavanjem manifestacije *Hrvatski dani u Boki*. Tom prilikom sastao se s predstavnicima domaćina HGDCG-a, generalnim konzulom Republike Hrvatske u Kotoru Petrom Poljanićem, dogradonačelnikom Kotora Emilom Kriještorcem. U Općini Kotor organiziran je prijem za goste iz Zagreba,

suradnje Kotora i Zagreba što bi trebalo da dovede do uspostavljanja pokidanih veza i čvršćeg zbližavanja SCG i Hrvatske. Razmatrane su mogućnosti suradnje iz oblasti kulture i turizma. Potpredsjednik zagrebačke Skupštine predložio je da se u sklopu grupe od stotinjak hrvatske djece iz Crne Gore koja

Posjet hrvatske delegacije Opštini Kotor

a sastanku su prisustvovali i Generalni konzul Republike Hrvatske u Crnoj Gori Petar Poljanić, predsjednik Hrvatskog građanskog društva iz Kotora Tripo Schubert i tajnik Dario Musić. S gostima iz Hrvatske razgovarao je potpredsjednik Općine Emil Kriještorac.

Prilikom razgovora obostrano je naglašena potreba

svake godine ljetuju u Hrvatskoj, sljedeće godine uključiti i desetak mališana drugih nacionalnosti. Gospodin Velnić, u ime gradske uprave, pozvao predstavnike lokalne uprave Kotor da posjete Zagreb.

Istog su dana Velnić i Tomšić otputovali za Zagreb.

Uređuje: Dario Musić

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Preplatite se!

To je najpouzdaniji način da redovito osigurate Vaš primjerak „Hrvatskog glasnika“

GODIŠNJA PRETPLATA

za Crnu Goru

9,00 €

za inozemstvo

12,00 €

Uplatu izvršiti na žiroračun Hrvatskog građanskog društva Crne Gore – Kotor, otvoren kod Crnogorske komercijalne banke AD – Podgorica

Broj žiroračuna je: 55700-675-0-10980

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže „Hrvatski glasnik“.

Pretplatu možete izvršiti i u glavnom uredu HGDCG u Kotoru.

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu izdavača:

Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, Stari grad – Pjaca od kina, 85330 Kotor, SCG

**Primjena Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih
manjina u Crnoj Gori**

UČEŠĆE HRVATSKE MANJINE U LOKALNIM JAVNIM POSLOVIMA

Piše: Aleksandar Saša Zeković

Prema ratifikovanoj Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina, Crna Gora treba nacionalnim manjinama omogućiti djelotvorno učešće u socijalnom, političkom i ekonomskom životu. Ova konvencija predstavlja minimalni obavezujući okvir kojeg bi države trebale da se drže kako bi stvorile uslove za zaštitu i unaprijeđenje prava nacionalnih manjina.

Član 73. Ustava Crne Gore pripadnicima nacionalnih i etničkih grupa garantuje pravo srazmjerne zastupljenosti u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave. Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, koja je sastavni dio Ustavne povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora, ističe pravo pripadnicima manjina na određeni broj mandata u skupštini države članice i Skupštini Srbije i Crne Gore, polazeći od principa neposredne reprezentacije kao i na odgovaraju-

ću zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave. U Deklaraciji UN o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina kaže se da pripadnici manjina imaju prava da efektivno učestvuju u javnom životu.

Hrvatska nacionalna manjina ni u jednoj opštini u Crnoj Gori ne čini većinu. Pripadnici ovog naroda svoju najveću brojnost ostvaruju na području Boke Kotorske koja predstavlja njihovo historijsko i kulturno središte. Ovu etničku grupu su najviše pogodile poslje-

dice ratnih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije, ispoljene kroz brojne pritiske, prijetnje i iseljenja.

Pripadnici hrvatskog manjinskog naroda prema popisu stanovništva iz 1991. godine, najveću brojnost su ostvarivali u opštinama Tivat 23,1 %, Kotor 7,23 %, Herceg-Novi 2,3 %, Budva 1,21 %, Bar 0,51 %, Podgorica 0,4 %, Danilovgrad 0,25 %, Cetinje 0,23 %, Ulcinj 0,21 %, Nikšić 0,15 % i Berane 0,11 %. Prema popisu iz 1991. bilo ih je 6.244 ili 1,01 %. Prema rezultatima prošlogodišnjeg popisa stanovništva, koji su

nedavno objavljeni, došlo je do određenih promjena. Tako je Hrvata danas u Crnoj Gori ukupno 6.811 ili skoro 1,1 %. Po opštinama, u odnosu na ukupan broj stanovnika, u Tivtu čine 19,54 %, Kotoru 7,68 %, Herceg-Novom 2,42 %, Budvi 1,12 %, Baru 0,65 %, Podgorici 0,42 %, Ulcinju 0,38 %, Danilovgradu 0,28 %, Cetinju 0,27 %, Nikšiću 0,18 % i Beranama 0,13 % od ukupnog stanovništva. Upoređujući posljednji popis sproveden u Austro-ugarskoj monarhiji, 1910. godine i posljednji popis u Crnoj Gori, lako je za-

NARUDŽBENICA

OVIM NEOPOZIVO NARUČUJEM ☐ PRIMJERAKA „HRVATSKOG GLASNIKA“

Ime i prezime / Naziv tvrtke:

Ulica i broj:

Grad:

Poštanski broj:

Država:

Tel./Fax:

E-mail:

Datum:

Potpis / Pečat:

ključiti da se broj Hrvata u opštinama Boke smanjio za gotovo dva puta.

Srbi i Crnogorci u etničkoj strukturi opštine Tivat učestvuju sa 29,95 % odnosno 35,19 %, Bošnjaci sa 0,27 %, Romi i Egipćani sa 0,41 %, Muslimani sa 1,14 %, Albanci sa 1,06 % i Hrvati sa 19,54 %. Prema popisu stanovništva, prema vjeroispovijestima, u Tivtu je 1991. bilo 2.994 ili 26,2 % građana katoličke vjere, pravoslavnih 5.659 ili 49,5 % i islamske vjere 359 ili 3,14 %. Od ukupnog broja vjerskih objekata na području opštine, 75 % njih je katoličke crkve. Lokalni službeni jezik je srpski.

Gradonačelnik Tivta, izabran na nedavnim neposrednim izborima, je crnogorske nacionalnosti. Kako nijedna stranka nije osvojila potrebnu većinu za konstituisanje vlasti, stoga i proces konstituisanja parlamenta značajno kasni. Nijesu verifikovani mandati svih odbornika, a odluka gradonačelnika o izboru članova svog kabineta, glavnog opštinskog administratora i lokalnih sekretara nije još uvijek dobila potrebnu saglasnost opštinske skupštine. U ranijem sazivu, prije proljetnih izbora 2004. godine, predsjednik i sekretar skupštine opštine bila su lica crnogorske nacionalnosti dok su oba potpredsjednika opštine bila iz redova hrvatskog naroda. Od ukupno 31 odbornika, njih 8 ili 25,8 % su bili Hrvati. Prije oktobra 2002. godine SO je brojala 12,5 % odbornika hrvatske nacionalnosti. Do maja 2004. godine Hrvati su pokrivali 20 % ukupnog broja sekretarskih mjesta u lokalnoj upravi. Od 66 lica zapošljenih u organima uprave njih 26 su Hrvati ili 39,4 %. Prema podacima Ministarstva pravde, iz 2000. godine, u organima upravo bilo je zapošljeno 35 % službenika hrvatske nacionalnosti. Kada je riječ o lokalnim inspeksijskim službama, Hrvati čine 10 % zapošljenih inspektora. Od ukupno pet javnih ustanova i preduzeća, lica hrvatske

nacionalnosti, su na dužnostima predsjednika Upravnog odbora i direktora JU „Sportska dvorana“. Hrvati čine 33 % članstva Upravnog odbora komunalnog preduzeća i 26,15 % ukupnog broja zapošljenih, odnosno 66 % članstva u Upravnom odboru JP „Vodovod i kanalizacija“ i 46 % zapošljenih. U Centru za kulturu i Informativnom centru, Hrvati čine 35 % odnosno 18 % zapošljenih. Hrvati čine 64,7 % ukupnog broja zapošljenih u vatrogasnoj jedinici.

Načelnik Odjeljenja bezbjednosti Tivat g. Bukilica u obavljenom razgovoru je istakao da mu je cilj, od kada je došao na čelu OB Tivat, da se postigne lokalna i regionalna zastupljenost kako bi se kroz to postigla odgovarajuća zastupljenost svih naroda koji žive u Tivtu i Boki. Kako je istakao, Hrvata ima i u kriminalistici, policiji a najviše u upravnim poslovima. Prema podacima Ministarstva za zaštitu prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa iz 2002. godine, Hrvati čine 40,7 % etničke strukture zapošljenih u tivatskoj policiji.

Direktor Doma zdravlja i njegov pomoćnik su lica crnogorske nacionalnosti. Srbi i Crnogorci zajedno čine 63,22 % ukupnog broja zapošljenih, dok je Hrvata, prema podacima iz 2002. godine, bilo manje od 20 %. Hrvatske nacionalnosti je 33,33 % zapošljenih lica u područnoj službi Centra za socijalni rad. Predsjednik i sekretar Opštinskog odbora Crvenog krsta su lica crnogorsko-srpske nacionalnosti. Hrvati čine 17 % zapošljenih u dječijem vrtiću „Bambi“. Nema Hrvata na dužnosti direktora neke od osnovnih škola kao i srednjoškolskog centra. U O.Š. „Drago Milović“ Hrvati čine 21,5 %, a u O.Š. „Branko Brinić“ u Radovićima oko 5 % zapošljenih u kolektivu.

Direktorica filijale Fonda PIO Crne Gore u Tivtu je Hrvatica. U etničkoj strukturi zapošljenih Elektrodi-

stribucije Tivat, poslovne jedinice Pošte Crne Gore i TK Centru, Hrvati učestvuju sa 32 %, 15 % i 9 %. U HTP „Mimoza“ od ukupnog broja zapošljenih njih 40 % su Hrvati. Devedesetih prošlog vijeka Hrvati su činili više od 50 % zapošljenih u Mornaričko-tehničkom remontnom zavodu „Sava Kovačević“. U AMD „Pionir“ u Tivtu Hrvati čine 42,85 % zapošljenih.

Hrvati u etničkoj strukturi opštine Kotor učestvuju sa 7,68 %, Srbi i Crnogorci sa 46,81 % odnosno 30,91 %, Muslimani sa 0,46 %, Romi i Egipćani sa 0,3 % koliko i Albanci. Opštinski službeni jezik je srpski. Prema popisu iz 1991. godine blizu 13 % građana Kotora je bilo katoličke vjeroispovijesti.

Predsjednik opštine je Crnogorac. Potpredsjednici i sekretar Skupštine opštine su lica crnogorsko-srpske nacionalnosti. Od ukupno 33 odbornika SO Kotor hrvatske je nacionalnosti njih 12 %. U Komisiji za izbor i imenovanja SO Kotor Hrvata je 20 %, u Komisiji za propise 14,3 %, dok 40 % članova Komisije za vjerska pitanja su hrvatske nacionalnosti. U Odboru za društvene djelatnosti jedan je član Hrvat, čime čini 20 % ukupnog sastava kao i u Odboru za stambeno-komunalne djelatnosti. U Odboru za privredu i finansije takođe je 20 % članova koji su hrvatske nacionalnosti. U Odboru za urbanizam i u mandatsko-imunitetskoj komisiji nema članova Hrvata. U sedmočlanom žiriju za dodjelu gradskih priznanja jedan je član hrvatske nacionalnosti. U desetočlanom opštinskoj komisiji dva su člana albanske i jedan hrvatske nacionalnosti (10 %). Na čelu opštinskog Sekretarijata za finansije i privredu nalazi se Hrvat, čime čini 14,3 % od ukupnog broja opštinskih sekretara. Prema raspoloživim podacima iz 2002. godine Hrvati su u ukupnom broju lokalnih službenika učestvovali sa oko 9 %.

U Kotoru nema Hrvata na dužnostima direktora lokalnih ustanova i preduzeća. Direktor JP „Vodovod i kanalizacija“ je lice katoličke vjeroispovijesti.

Predsjednik Upravnog odbora Javnog komunalnog preduzeća Kotor je Hrvat. U Savjetu Direkcije za uređenje i izgradnju Kotora Hrvati čine 12,5 % članstva.

Prema podacima Ministarstva prosvjete i nauke Republike Crne Gore školske 2001/02. godine školu „Njegoš“ pohađalo je ukupno 485 učenika sljedeće etničke strukture: Hrvata 4,33 %, Srba 9,7 % i Crnogoraca 48,24 %. U ukupnoj strukturi zapošljenih u ovoj školi Hrvati su činili više od 10 %. O.Š. „Nikola Đurković“ u Radanovićima školske 2001/2002 godine nije imala registrovanih učenika hrvatske nacionalnosti, s tim što se gotovo 30 % učenika odbilo nacionalno izjasniti. U O.Š. „Veljko Drobniaković“ oko 5 % zapošljenih je hrvatske nacionalnosti. Od ukupnog broja učenika njih 4 % je hrvatske nacionalnosti. U O.Š. „Savo Ilić“ u Dobroti školske 2001/02 godine 4 % učenika se izjasnilo da pripada hrvatskoj manjini. U ukupnoj strukturi zapošljenih Hrvati su činili oko 3 %. U osnovnoj školi „Ivo Lola Ribar“ na Prčanju, među učeničkom populacijom, Hrvati čine 15 %. Oko 14,3 % zapošljenih su pripadnici manjinskih naroda.

Prema rješenjima iz Zakona o slobodama i pravima nacionalnih manjina, koji bi u crnogorskoj skupštini trebao biti usvojen do kraja godine, nacionalne manjine imajuće pravo na odgovarajuću zastupljenost u javnim službama, organima javne vlasti i lokalne uprave. Prema ovom zakonu, hrvatski jezik bi trebao postati službeni u Kotoru i Tivtu, a odbornički saziv Skupština opština Herceg Novi i Budva trebao bi biti upotpunjen sa hrvatskim predstavnicima, pri čemu će biti neophodna dopuna opštinskih statuta.

Povodom 25. rujna, Svjetskog dana pomorstva

DATUM KOJI NITKO NIJE OBILJEŽIO

Brodarstvo, kao najznačajniji segment pomorske ekonomije, u nas pripada prošlosti. O našim pomorcima, osim njihovih najbližih, brinu jedino oni sami. U evidenciji Zavoda za zapošljavanje već ih je 1.080 – oni sretniji plove na brodovima stranih kompanija.

Ovogodišnji Svjetski dan pomorstva, kao i prethodni, protekao je sasvim nezapaženo. A i zbog čega bi bio obilježen? Brodarstvo, kao najznačajniji segment pomorske ekonomije – osim skromnih začetaka nečega novog – u nas pripada prošlosti, davnoj i onoj bližoj. Brodarstvo davno prošlih vremena zadužilo nas je onim čime se danas kitimo kao našom i svjetskom kulturnom baštinom. Ono koje pripada nedavnoj prošlosti imalo je sasvim drukčije posljedice: besposlenost i odlazak na strane brodove. Takve, koji plove na nekom od stranih brodova, danas nazivaju sretnicima, jer je ta mogućnost svake godine sve manja i manja.

Od oko milijun i 200 tisuća pomoraca koji plove svjetskim morima, procjenjuje se da je 3.500 do 4.000 iz Republike Crne Gore – dakle, svaki tristoti, premda se tako samo pretpostavlja jer nitko ne zna pravi broj. Zapravo, nitko se nije potrudio da ga sazna preko broja privatnih računata koji se vode kod ovdasnjih banaka, a na koje pomorci šalju svoje doznake. Dakle, koliko naših pomoraca radi na stranim brodovima znaju jedino oni koji žive od njihovih zarada, njihove porodice – i banke koje uzimaju proviziju.

Jednako tako malo tko, osim njihovih najbližih, vodi brigu o tim ljudima. Ali tako nije bilo kada je o pomorcima brinula Bokeljska mornarica, jer je ta bratovština skrbila i o pomorcima, i o članovima njihovih obitelji – uključujući i brigu o opremi (prčiji) njihovih kćeri! Istina, ima onih koji „brinu“ o našim pomorcima – sanjajući o njihovim novcima. O tim „velikim

parama“ kojima oni navodno raspolažu, procjenjujući da se radi o kapitalu od 50 do 100 milijuna američkih dolara... a koje bi ti „sanjari“ jedva negdje uložili.

Sami pomorci, međutim, sanjaju o stanu ili kući, o školovanju djece, o – ne dajbože – osiguranju na slučaj bolesti ili invaliditeta. Sanjaju – jer jave nema. Jer oni koji „brinu

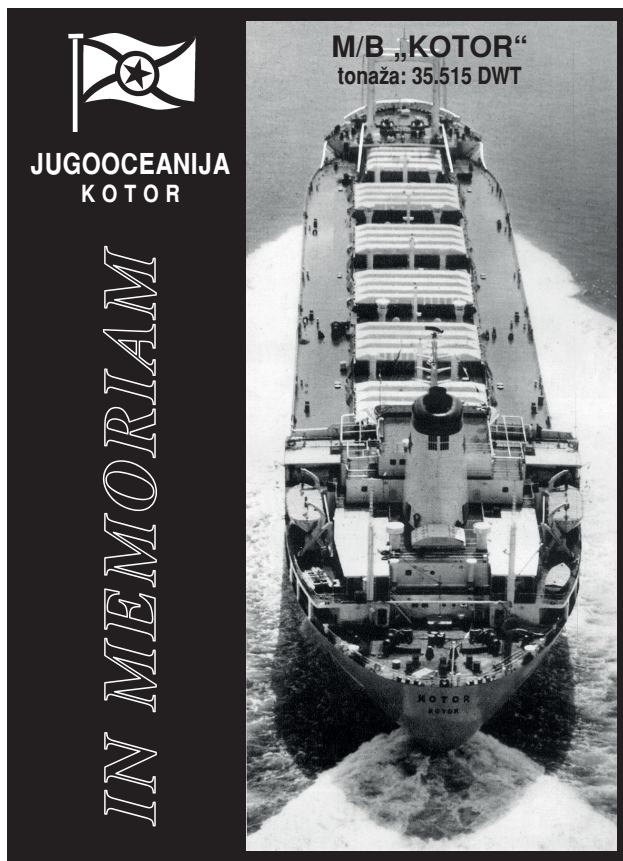
ne da nađu posla – do oni sami. A već ih je 1.080 prijavljenih u Zavodu za zapošljavanje. Posao moraju tražiti sami ili preko privatnoga, domaćeg ili stranog posrednika – usluge kojega se plaćaju. Normalno, pomorcima je sve normalno. Ali, koliko je normalno što su pomorci postali „radna snaga za izvoz“ – što se poneki još i hvale kako iz-

nam nedostaje flota od toliko brodova da bismo zaposlili samo nezaposlene pomorce – pod uvjetom da bi pristali raditi i ono za što nisu osposobljeni. Dakle, ništa se nije promijenilo u upisnoj politici, iako se zna da je pritisak na zanimanja koja se stječu u spomenutim školskim institucijama više izraz socio-ekonomskog i psiho-socijalnog stanja u društvu, nego stvarne želje mladih ljudi da se opredijele za spomenuta zanimanja. Pune klupe navedenih ustanova samo su posljedica činjenice da je zanimanje pomorca jedini legalni put izlaska na međunarodno tržište rada – dok će se ta vrata druga za druga zanimanja otvoriti tek ulaskom u Europsku uniju.

Dotad nam je (pre)živjeti od mora, radeći na „njivi“ na kojoj je mjesta sve manje – što potvrđuju i podaci Zavoda za zapošljavanje. Uzalud nam mišljenje da od nas boljih nema, ili da smo barem ravni najboljima. Naime, iako se slažem s mišljenjem da su naši pomorci dokazano dobri, na međunarodnom tržištu radne snage vladaju zakoni ponude i potražnje – pa se kvaliteta radne snage može provjeriti samo odrađivanjem povjerenoga posla... ako se do njega dođe.

Ukratko, ako pomorce budemo promatrali u svjetlu realnih pokazatelja, a ne obuzeti tlapnjama o njihovom novcu ili ignorirajući stvarnu potražnju u svjetskom pomorstvu, bit će nam mnogo bliži i njihovi problemi, i perspektiva ljudi ovisnih o toj djelatnosti. Jedino zato i jesam ispisao ove retke – povodom datuma što ga, čini se s dobrim razlogom, nitko nije obilježio.

Milenko Pasinović

brigu“ o njihovom kapitalu nisu odviše zabrinuti za njihovo socijalno i mirovinsko osiguranje, za uvjete pod kojima pomorci mogu ostvariti ta prava. Naši su pomorci tako postali pripadnici kategorije o čijem se kapitalu mnogo više brine nego o njenim članovima, o onima koji taj kapital stvaraju.

Uostalom, tko uopće bri-

vozimo stručnu radnu snagu. Tko mudar obrazuje visoko školovani kadar o svom trošku, a za tuđe potrebe? Sudeći, pak, po upisnoj politici u Srednjoj pomorskoj školi i na Fakultetu za pomorstvo – kao da se ništa nije desilo u proteklih 15 godina. Kao da još uvijek imamo flotu od 43 broda koja je zapošljavala 2.117 ljudi, a danas

ZNAČAJNI DOKUMENTI ARHIVA OD XIV. DO POČETKA XX. VIJEKA

Historijski arhiv Kotor se od svog osnivanja 1949. godine često pojavljivao kao organizator i suorganizator izložaba arhivskih dokumenata koje posjeduje u svojim fondovima i zbirkama, a koji se tiču ne samo Kotora, Boke i Crne Gore već i šireg područja (zanati, geografske karte, staro stamparstvo, pisma crnogorskih vladika, ustanak mornara, Grbalj, Crna Gora u dokumentima). Između tih tematskih izložaba traje i „stalna izložba“, odnosno izbor najznačajnijih dokumenata tog Arhiva.

Autori izložbe, arhivisti **Joško Katelan** i **Borivoj Jovanović**, duže vremena su se vodili idejom da treba napraviti jednu izložbu najznačajnijih dokumenata Arhiva čija se građa, kao i sam grad Kotor, sa svojim pokretnim i nepokretnim kulturnim dobrima, nalazi na UNESCO-voj Listi svjetske prirodne i kulturne baštine. Ta bi izložba, razmišljali su, bila zanimljiva svim eventualnim posjetiteljima kojih, osobito tokom ljeta, ima na tisuće – posebice ako bi se postavila ispred izložbenog prostora Arhiva, na Trgu Sv. Tripuna. Naime, mnoštvo originalnih dokumenata, bez obzira na njihovu neprocjenjivu vrijednost, zanimljivo je i razumljivo samo stručnjacima – arhivistima, paleografima, povjesničarima, onima koji izučavaju diplomatsku povijest... – dok je prosječnom posjetitelju slabo privlačno, osobito kad je tematska izložba u pitanju, s legendama koje su često duže od samog dokumenta.

Osnovna ideja za novu izložbu bila je stoga „dati na uvid sve što je vrijedno i zanimljivo, ali i vizualno efektno“. Prvi uvjet nije bilo teško ispuniti, s obzirom na veoma vrijednu građu koja je pohranjena u arhivskim depoima – a ni drugi, samo je trebalo napraviti pravilan izbor. Naime, u fondovima općina, onima sa područja pravosuđa, fondu Direkcije vojnog inženjeringa i pojedinim zbirkama ima dosta projektne dokumentacije koja dosad gotovo uopće nije bila izlagana. Kako te

dokumentacije ima mnogo više nego što bi se u izložbenom prostoru Historijskog arhiva Kotor moglo izložiti, izbor je pao na dokumente vezane za javne institucije i vojne utvrde.

Prošle, 2003. godine, Historijski arhiv Kotor je, zahvaljujući pokroviteljstvu, dobio laserski štampač u boji, a kako je odavno praksa u svijetu da se ne izlažu originalni dokumenata, autori izložbe odlučili su skinuti

– prvi spomeni advokata, brodograditelja, ljekara, lučkog kapetana kao admirala Bokeljske mornarice, veterinar, apotekara, prvi spomeni Crne Gore, Cetinja, Podgorice...;

– planovi vojnih objekata: tvrđava Dragalj, Crkvice, Goražde, Vrmac, Kosmač, Mogren, Zavala, plan za izgradnju vojne bolnice, kasarna, vježbališta...;

– odredbe srednjovjekovnog Statuta grada Kotora o

rivi, gradskog parka, mlina u Lastvi Grbaljskoj, rekonstrukcija župne crkve u Gornjoj Lastvi, izgradnja novoga lučkog zdravstvenog ureda, hotela na Luži, projekt kuće – današnjeg hotela „Vardar“, projekat gradske rasvjete....

– geografske karte, crteži nošnje.

Osnovne informacije o Historijskom arhivu Kotor i legende za svaki dokument su dati u veoma sažetoj formi i po prvi put na tri jezika, našem, engleskom i talijanskom, zbog velikog broja stranih posjetitelja. U knjizi dojmova ima zapisa na raznim jezicima svijeta, čak i na kineskom!

Ono što bi se moglo nazvati „nedostatkom“ izložbe jest format kopija, pogotovu onih koji se odnose na vojne utvrde. Naime, Arhiv posjeduje skener formata B4 i printer formata A4, dok su ti projekti nacrtani na papiru formata A0, tako da nisu mogli biti kopirani u izvornoj veličini. Kako je ova izložba, a posebno njezin dio koji se odnosi na projekte, izazvala velik interes, autori namjeravaju prirediti tematsku izložbu projekata i fotografija javnih i vojnih ustanova i privatnih kuća. Budući da su se tokom vremena izgled i namjena određenih prostora mijenjali, uza svaki projekt iz prošlog i pretprošlog stoljeća bila bi i fotografija današnjeg izgleda te lokacije ili objekta, s odgovarajućom pravnom regulativom, bilo odredbama srednjovjekovnih statuta ili raznim uredbama iz kasnijih perioda.

Borivoj Jovanović

prethodnu stalnu postavu dokumenata i izložiti novu, u sklopu koje bi bile izložene isključivo kopije u boji.

Izložbu čine sljedeće cjeline:

– najstariji latinični dokument (1309. god.) i najstariji ćirilski (1539. god.);

– privilegije Kotora, Prčanja, Perasta, Dobrote, Grblja i Paštrovića;

– dokumenti vezani za katedralu Sv. Tripuna;

– dokumenti vezani za bedeme grada Kotora;

tri mjesta u gradu gdje se čuvaju dokumenti, kao i imenovanje arhivista, 1763. god.

– katastri: Katastik Grblja iz 1430. god., Herceg Novog i Risna iz 1704. godine i austrijski katastar;

– projekti javnih objekata: gradske vijećnice, gimnazije, srednje pomorske škole, rekonstrukcije unutrašnjosti kazališta, kavane „Dojmi“, puteva, regulacija obale Škurde, izgradnja klaonice, javnog zahoda na

*Jesensko zasjedanje Europske federacije za očuvanje kulturnog nasljeđa
„Europa Nostra“*

NUŽAN ODGOJ O EUROPSKOJ KULTURNOJ BAŠTINI

U okviru zasjedanja Europske federacije organiziran Forum Europe Nostre kojeg je otvorio danski princ Frederik. Glavne teme bile su: kulturno nasljeđe i obrazovanje – europska perspektiva, ciljevi, smjernice, metode i sredstva. Forumu je prisustvovao i Stevan Kordić iz Kotora, kao predstavnik nevladinih organizacija Expeditio, Društva prijatelja grada Perasta i Društva za obnovu Manastira Podlaska – Grbalj.

Unizozemskoj prestolnici Den Haag je od 29. rujna do 2. listopada 2004. godine održano jesensko zasjedanje Europske federacije – organizacije za čuvanje kulturnog nasljeđa „Europa Nostra“.

Prvoga dana skupa, tijekom prijedpodnevnog rada, sastao se Upravni odbor Europe Nostre da bi u poslijepodnevnom dijelu Savjet Europe Nostre održao sastanak podijeljen po grupama: grupa za pejzaž, grupa za europsku politiku, grupa za centralnu i istočnu Europu. Svaka od navedenih grupa razmatrala je nove prilike na području njihovog djelovanja od posljednjeg sastanka u Münchenu (2.–5. lipnja 2004. godine). Članove Savjeta Europe Nostre primio je gradonačelnik Den Haaga sa starijim članovima gradskog vijeća. Drugoga dana skupa održan je sastanak Savjeta Europe Nostre i pozvanih promatrača, dok su ostali sudionici posjetili kulturne znamenitosti grada Den Haaga. Na sastanku Savjeta je prihvaćeno da dr. **Andrea H. Schuler** (Švicarska) zamjeni gospodina **Otta von der Gablentza** (Njemačka) na mjestu izvršnog predsjednika Europe Nostre. Članove Savjeta Europe Nostre primila je nizozemska kraljica, u palači Noordeinde u Den Haagu.

Trećega dana održan je forum Europe Nostre pod naslovom „Kulturno nasljeđe i obrazovanje: europska

perspektiva“. Danski princ **Frederik**, osvrćući se na misao poljskog ministra **Geremeka** da „već imamo Europu, ali nam još uvijek nedostaje Europljana“, istakao je da građani ujedinjene Europe postajemo obra-

turu Europske unije. Ona je istakla potrebu razmjene europskih iskustava vezanih za kulturno nasljeđe i obrazovanje, kao i važnost uloge kulturnog obrazovanja u konceptu aktivnog građanina. Prijepodnevni

stavila djeca iz osnovnih škola Den Haaga, kao njezovi sudionici. Forum je zatim nastavio s radom, raspravljajući o temi „Nasljeđe u obrazovanju – metode i sredstva“. Rad Foruma okončan je završnim primjedbama kojima je istaknuta potreba za što većom prisutnošću kulturne baštine u obrazovnim programima europskih država. Također je naglašena uloga građanskih udruga, kako u predstavljanju kulturnog nasljeđa djeci, tako i u stvaranju svijesti o nužnosti da se kulturna baština nađe u obrazovnim programima.

Posljednjeg dana, učesnici skupa išli su na cjelodnevni izlet što ga priredila nizozemska građanska udruga Bond Heemschut. Tijekom izleta obidene su znamenitosti povijesnoga grada Delfta, te Kinderdijk, mjesto pod zaštitom UNESCO-a, u kojem je sačuvano 18 vjetrenjača. Izlet je završen posjetom muzeju Boijmans van Beuningen u Rotterdamu. Spomenimo i to da su skupu prisustvovali učesnici iz svih europskih zemalja, dok je kao predstavnik nevladine organizacije Expeditio, Društva prijatelja grada Perasta i Društva za obnovu Manastira Podlaska u Grbalju – koji djeluju na prostoru Boke – te kao službeni fotograf „Europe Nostre“, u Den Haagu je bio **Stevan Kordić**, dok je Republiku Hrvatsku zastupao **Kristijan Kowalsky** iz udruge „Croatia Nostra“.

Stevan Kordić

Den Haag – sjedište jesenskog zasjedanja „Europe Nostre“

zovanjem, izgrađujući svijest o odgovornosti prema zajednici članovi koje želimo biti. Zbog toga je, za izgradnju Europe, veoma važno upoznati mlade s njenom nemjerljivom kulturnom ostavštinom. To je zadatak kako obitelji, tako i obrazovnog sistema. Učesnicima Foruma obratila se i nizozemska ministrica obrazovanja, kulture i medija **Medy van der Laan**, trenutno i predsjedavajuća Savjetom ministara za kul-

radni dio foruma, naslovljen „Nasljeđe i obrazovanje – ciljevi i smjernice“, započeo je nakon uvoda **Michiela van der Kaaija** (Nizozemska), a u pauzi su učesnici posjetili štandove koje su postavile razne organizacije, članice „Europe Nostre“. U popodnevnom dijelu foruma najprije je prikazan film „Jugendstil u Den Haagu“, autora **R. Lutza**, a zatim je predstavljen projekt „Osvoji svoj spomenik“ što su ga pred-

**Novoustanovljena nagrada Pomorskog muzeja „Merito Navali“ dodijeljena
dr. Milošu Miloševiću**

PISANA RIJEČ OPLOVILA SVIJET

Laureat dr. Miloš Milošević u svom obraćanju kazao da je njegova stalna briga u radu bila da povjesničar ne presuđuje, osuđuje ili čak vrijeđa neke drugačije stavove, nego samo pokušava da sa arhivskim argumentima što dublje shvati, razumije i objasni povijesne procese u toku. „Dok mi govorimo i pišemo o velikoj prošlosti Bokeljskog pomorstva, iza ugla naše sadašnjice ceri nam se podrugljivo strašna činjenica o rasprodaji i potapanju do nedavno moćne Jugooceanije“.

U Kotoru, 10. rujna 2004. u palači Grgurin, direktor Pomorskog muzeja, **Mileva Vujošević**, uručila je nagradu „Merito Navali“ dr. **Milošu Miloševiću**, poznatom povjesničaru, admiralu Bokeljske mornarice, te bivšem direktoru Historijskog arhiva Kotora.

Dr. Miloš Milošević je rođen 1920. godine u Splitu, gdje mu je otac službovao. Diplomirao je uporedo pravne nauke i lingvistiku, a kasnije doktorirao na katedri za povijest. Završio je i glazbenu školu, pa se bavio i muzikologijom. Autor je brojnih studija: „Muzičke teme i portreti“, „Istorija umjetnosti i kulture“, u koautorstvu sa pok. Don Gracijom Brajkovićem, napisao je djelo „Poezija i proza baroka“, a najnovija knjiga „Pomorci trgovci, ratnici i meceni“ je zbirka njegovih najpoznatijih povjesnih studija. Pisao je i poeziju. Objavljene su mu zbirke „Sam na palubi“ i „Ex voto“.

Predavajući ovo veliko priznanje dr. Milošu Miloševiću, Mileva Vujošević je istakla da eksponati u ovom muzeju na impozantan način pokazuju razvoj pomorstva, kulturu življenja Boke i Crnogorskog primorja od najstarijih vremena do danas. „Njihova pisana riječ oplovila je svijet, kao i brod Iva Vizina i našla svoje mjesto u mnogim kulturnim institucijama na svim kontinentima i tako uspostavila sjajni kulturni most ispod kojeg teku vode svih mora i okeana o kojima je pisao i o kojima će dalje pisati“.

Uručenje priznanja Milošu Miloševiću

O bogatom stvaralštvu u različitim oblastima, od pomorstva preko arhivistike, povijesne književnosti, do muzikologije, govorio je njegov prijatelj, **Antun Tomić**, bibliotekar Pomorskog muzeja u Kotoru.

Milošević je do sada je ukupno objavio 220 znanstvenih jedinica u brojnim znanstvenim časopisima i zbornicima, posebice u

Godišnjaku Pomorskog muzeja, rekao je Tomić, podsjećajući na njegovo kapitalno djelo „Pomorski trgovci, ratnici i meceni“, objavljeno prošle godine, koje predstavlja sintezu njegovoga cjelokupnog dugogodišnjeg rada glede pomorstva Boke. Sada, kazao je Tomić, radi na prevodu starog kotorskog Statuta, tiskanog u Veneciji 1616. g.

Kada je Ivo Visin kao prvi južni Slaven, oplovio svijet (1852.–1859.), on je od tadašnje države, Austrougarske monarhije, dobio nagradu – Bijela zastava „Merito Navali“ (za pomorske zasluge), kojoj su odavali počast svi pomorci i brodovi na njegovim kasnijim plovidbama.

Bibliotekar Pomorskog muzeja, **Slavko Dabinović**, posebno se osvrnuo na Miloševićev doprinos u radu ovog muzeja i njegove publikacije *Godišnjak*, u kojem je objavio 30 radova na 588 stranica iz pomorske povijesti, povijesti umjetnosti, arhivistike, bibliotekarstva, povijesti književnosti i glazbe.

Dobitnik prve nagrade „Merito navali“, dr. Miloš Milošević, u svom je obraćanju kazao da je njegova stalna briga u radu bila da povjesničar ne presuđuje, osuđuje ili čak vrijeđa neke drugačije stavove, nego samo pokušava da s arhivskim argumentima što dublje shvati, razumije i objasni povijesne procese u toku. Također je istaknuo da su „*napisane riječi sudovi, praskavo i opasno oružje kojim se može teško ranjavati sa nesagledivim posljedicama, ako se ne koriste sa najvećom pažnjom i brigom*“.

Ne skrivajući radost zbog dobivene nagrade, Milošević podsjeća da je slavni kapetan Visin ovih dana opet među nama u jednom izuzetno sretnom kontekstu. „Dok mi govorimo i pišemo o velikoj prošlosti bokeljskog pomorstva, iza ugla naše sadašnjice ceri nam se podrugljivo strašna činjenica o rasprodaji i potapanju donedavno moćne Jugooceanije. Zato mi je posebno drago da je nov osnovana crnogorsko-norveška kompanija preuzela još jedan novi brod sa 15 članova posade i da je taj novi brod dobio ime 'Ivo Visin'...“ – rekao je dr. Milošević.

T. Schubert

Teatrolog Darko Antović u časopisu „Boka“ iznio prijedlog da se u Kotoru osnuje stalna kazališna institucija

TRG OD ORUŽJA – KAZALIŠNI TRG!

Za vrijeme francuske vladavine Kotorom, 1807. godine bila je pokrenuta uspješna inicijativa za izgradnju kazališne zgrade. Austrijski pukovnik Teodor Karačaj, zapovjednik grada Kotora, naslikao je 1838. akvarel na kojem se jasno vidi i zgrada kazališta, a naslov slike je „Pozorišni trg“.

Kako je i kada, po pisanju profesora Antovića, nastalo Kotorsko kazalište?

Predsjednik kotorske općine Luković, u vrijeme francuske uprave, uputio je pismo zapovjedniku Provincije Dubrovnika i Kotora maršalu Marmontu, čije je sjedište bilo u Dubrovniku, u kojem traži da se u Kotoru izgradi kazalište. Marmont je odgovorio pozitivno i donio dekret od 12. listopada 1808. godine kojim se „Kotoru daruje teatar“. To je bio samo završni čin, jer je francuski general Loney još 1807. godine bio odredio da vojna zgrada na glavnomu gradskom trgu, zvana Quartierone, bude kazališna zgrada.

Profesor Antović je i doktorirao na povijesti Kotorskog kazališta, prvoga ne samo na području današnje Crne Gore nego sadašnje Državne zajednice. To kazalište se nalazilo na današnjem Trgu od oružja, o čemu je svjedočanstvo ostavio austrijski pukovnik i zapovjednik grada Kotora Teodor Karačaj, naslikavši 1838. godine akvarel na kojem se jasno vidi kazališna zgrada – dok je na rubu slike ispisan njezin naslov „Kazališni trg“. To je istodobno i argument više za prijedlog profesora Antovića da se Trg od oružja nazove tako nazove.

Prema pisanju profesora Antovića, gledalište tog kazališta imalo je 350 mjesta, raspoređenih u parteru i u ložama (33 mjesta u dvije razine). Formirana je bila i komisija koja se brinula o osnivanju dioničarskog društva radi prikupljanja novca za završetak zgrade, kao i privremenog korištenja dvo-

Trg od oružja na staroj fotografiji – da li će se ubuduće zvati Kazališni trg?

rane u karnevalske svrhe, jer su se stolci u parteru mogli sklanjati po potrebi. To je društvo činilo i prvu upravu kazališta: predsjednik je bio spomenuti Luković, predsjednik općine, a članovi Ivan Burović i Marko Antonije Macoj.

„Kotorsko pozorište bilo je mjesto okupljanja najraznovrsnijih slojeva stanovnika Kotora tog vremena – građana, vojnika, oficira, činovnika... Zatim su dolazili posjetici iz drugih gradova, kao i iz same Crne Gore, među njima i prije svih, njeni vladari Petar II Petrović Njegoš, kasnije i knjaz Danilo“, piše profesor Antović, navodeći da su se izvodila djela Goldonija, Sardua, Scriba, Shakespearea, Dumas, a od naših pisaca prednjače djela Jovana Subotića, J. S. Popovića, Njegoša, Kukuljevića-Sakcinskog, a prikazane su i opere Verdija i Rossinija, te balet, o čemu svjedoči i jedan dokument iz Dubrovnika „kojim je generalni

administrator obaviješten da grupa Opera comica započinje sezonu predstava 1. septembra 1810. godine, jer je od tog dana i zakupila Kotorsko pozorište“, navodi Antović.

U Kotoru su gostovale putujuće kazališne družine iz Italije i Srbije, „koje u Kotor obično dolaze preko Cetinja“. Prva kazališna predstava na narodnom jeziku, kako je utvrdio Antović, održana je 1819. godine, a tom predstavom je bio proslavljen rođendan austrijskog cara. Stihove na narodnom jeziku kazivali su Miroslav Zanočić i Antun Kojović, koji je poznat i kao dramski pisac i organizator kazališnih zbivanja u Budvi. Prva lutkarska predstava u kotorskom kazalištu izvedena je 12. veljače 1829., što je, kako smatra profesor Antović, i jedna od prvih predstava za djecu na ovim prostorima, pa je sadašnji Festival pozorišta za djecu našao pravo mjesto održavanja.

Prof. Antović predlaže da se ubuduće, ili makar za vrijeme održavanja Dječjeg festivala, Trg od oružja u Kotoru naziva Pozorišni trg. To može biti poticaj za ozbiljnije pothvate na tom području, a i za osnivanje jednoga stalnog kazališta, po mogućnosti regionalnog, za općine Herceg Novi, Tivat, Budva i Kotor – napisao je teatrolog i profesor na FDU Cetinje Darko Antović u najnovijem zborniku „Boka“, pod naslovom „Crte iz istorije scenskih i pozorišnih događanja u Kotoru od antike do danas“.

On navodi i kako je, početkom 1890. godine, Kotor dobio i jednu malu pozornicu izvan središta grada, u Gradskoj kafani „Dojmi“, gdje su se uglavnom održavale karnevalske svečanosti. Međutim, općina Kotor daje 1898. godine zgradi Kotorskog kazališta drugu namjenu – kako je u međuvremenu kazališna zgrada prešla u njezino

vlasništvo, u toj zgradi počinje djelovati Općinski dom. Tako je, krajem 19. stoljeća, prestalo raditi prvo kazalište u Crnoj Gori – koje se nikad kasnije tu nije potpuno ni trajno obnovilo. Naime, kako navodi prof. Antović, Narodno kazalište u Kotoru koje je osnovano 12. veljače 1949. godine, na osnovu rješenja tadašnjega Sreskog narodnog odbora, proradilo je u adaptiranoj zgradi iz 1769. godine, koja je nekad bila mletačka vojna bolnica. Gledalište je imalo 400 mjesta, u parteru i na balkonu, a svečano je otvoreno 1. siječnja 1950. godine. Tu su radili i sjajni upravnici i glumci Miloš Jeknić, zatim Boro Parteli, Boro Begović, Julijana Stipić, Ivo Begu, Dragica Planinc, Ana Zelalić, Kazimir Jukić i prvi redatelj Vasilije Ščučin...

U sali za pokuse radila je cijela mala glumačka škola – koja je „preteča današnjeg Fakulteta dramskih umjetnosti na Cetinju“. Ali, to je Kotorsko pozorište 31. ožujka 1958. godine ukinuto, s još četiri kazališta u Crnoj Gori, uz obrazloženje Socijalističkog saveza da treba osnovati centralnu kazališnu kuću za cijelo područje Republike, pa je i formirano Crnogorsko narodno pozorište (CNP). Tako grad u kojem je kazalište postojalo prije gotovo 200 godina i u kojemu se održava Festival pozorišta za djecu – nema profesionalnog kazališta. Zato profesor Antović i predlaže da se osnuje regionalno kazalište sa sjedištem u Kotoru.

„Takva institucija, osim osnovnog djelovanja, bila bi jaka osnova i oslonac za život i postojanje Festivala pozorišta za djecu, ali i svih ostalih pozorišnih festivala u regiji – HAPS-a u Herceg Novom i „Grada teatra“ u Budvi, kao i ostalih scenskih događanja na ovom području. Vjerujemo da će se naša nada ostvariti. Kotor je to zaslužio, kao i Boka u cjelini“, zaključuje profesor Antović.

Tripo Schubert

Poljski arheolozi i narednih će godina istraživati u Boki kotorskoj

NASTAVLJA SE POTRAGA ZA RISINIUMOM

Na arheološkom istraživanju prošlosti Risna već četiri godine radi ekipa Centra za arheološka istraživanja Varšavskog sveučilišta. Poljski arheolozi očekuju da će u sljedećih šest godina, koliko se očekuje da će radovi još trajati, otkriti značajne nalaze, posebice na lokalitetu Gradina, na uzvišici iznad Risna gdje je, prema legendi, bilo posljednje utočište kraljice Teute.

U dalekoj prošlost, i u Boki kotorskoj postojala su dva velika grada: Agruvium i Risinium, koji se spominju u više grčkih i rimskih izvora starijih od 2000 godina. Međutim, na temelju tih oskudnih podataka nije se

doskilasa, koji ga spominje u 6. stoljeću prije naše ere, donoseći potke stare dva stoljeća. Otada do danas skupljeno je dosta podataka o tom gradu, ali su spoznaje o njemu ipak nepotpune, pa se na osnovu njih ne može pouzdano utvrditi

nice i dao pouzdan odgovor na pitanje je li (veliki) rimski grad Risinium potonuo u more za potresa, u šestom stoljeću naše ere, kako se tvrdi, ili se to uopće nije desilo. Dosadašnja istraživanja nisu dala odgovor na to kapitalno pitanje, prem-

Risna na razglednici iz 1928. godine

dosad moglo pouzdano odgovoriti kad su počeli postojati ti gradovi, koliki su bili i što se na kraju s njima desilo. Za Agruvium se ne zna čak ni točna lokacija, dok se Rizon, odnosno Risinium, nalazio dijelom na mjestu današnjeg Risna, a utemeljen je još u predpovijesno doba. Po Rizonu se nekada Bokokotorski zaljev zvao – na grčkom – Rizonicos Kolpos, odnosno kasnije Sinus Rhizonicus, na latinskom jeziku. Prvi dokument u kojem se pominje taj grad potječe od grčkog povjesničara Pseu-

koliki je Risinium bio grad i kako se odvijao život u njemu.

Već četiri godine na arheološkom istraživanju prošlosti Risna radi ekipa Centra za arheološka istraživanja Varšavskog sveučilišta, koju – na osnovi ugovora sklopljenog s Ministarstvom kulture Crne Gore – vodi **Piotr Dyczek**. Posao dobro napreduje, a Poljaci već najavljuju da će ugovor, koji traje do kraja 2005. godine, produžiti za još pet godina kako bi se u tom razdoblju razriješile neke arheološke nepozna-

da su arheološka istraživanja u Risnu dosad provodili austrijski, njemački, francuski, engleski i talijanski znanstvenici, među kojima je bio i jedan od najuglednijih svjetskih arheologa John Arthur Evans, zatim također znameniti Henry Rihly, C. Caredoni, Viala de Somer, Anri Cons, A. Faber i drugi.

Sadašnja arheološka kampanja poljskih znanstvenika, započeta prije četiri godine i upravo ovih dana završena za ovu godinu, prvo je temeljno, višeslojno i sveobuhvatno arheološko

istraživanje pretpovijesti Rizona, grada koji je postojao na mjestu sadašnjeg Risna. Iako su prošle četiri godine, a radit će se ukupno deset, izvjesno je da se radi o temeljnoj potrazi novim arheološkim otkrićima koja će pomoći da se rekonstruira dio risanske historije. Po riječima prof. Dyczeka, dosadašnji rezultati su iznad očekivanja, ali se tek u narednim godinama može očekivati odgovor na pitanje je li Risinium stradao u zemljotresu, što je vrlo vjerojatno, ili za napada barbara u 6. vijeku. Tijekom prve četiri godine istraživanja, koje Poljaci obavljaju u suradnji s Regionalnim zavodom za zaštitu spomenika kulture iz Kotora, odnosno s mr. **Jovanom Martinovićem** i **Vilmom Kovačevićem**, ustanovljeni su novi arheološki lokaliteti, pa je u parku, u blizini crkve, otkriven jedan grob, a u krugu bolnice „Vaso Čuković“, na ulazu, pronađeni su mozaici.

U protekle dvije godine temeljno je istražen i jedan od najzanimljivijih pretpovijesnih lokaliteta u Boki Kotorskoj – Carine, gdje su i ranije vršena istraživanja. Poslije prvih iskopavanja pojavila se dilema: je li objekt koji je ranije otkriven bio veća kuća, luksuzna vila ili nešto treće. Svi su dokazi govorili da tu nije mogao biti dvor kraljice Teute, koja je stolovala u Risnu – kako se dotada tvrdilo u nekim stručnim krugovima – nego da se radi o znatno starijem objektu. Inače, istraživanja na lokalitetu Carine su ove godine završena, pa se pokazalo da nije riječ o ilirskom ili rimskom objektu, nego o zgradi iz vremena grčke kolonizacije na tim prostorima – na temeljima koje je kasnije mogla nastati rimska vila. Otkriveno je da su u toj zgradi bile četiri trgovine u kojima su se prodavali keramički proizvodi nabavljani iz Grčke i Italije. Naime, nađeno je dosta ulomaka keramike kao i veći broj primjeraka kovanog novca s likom Balajosa. Dok su istraživanja

na objektu na Carinama završena, nastavit će se na prostoru između zgrade osnovne škole i rječice Spila, pa se može očekivati otkrivanje materijalnih dokaza o životu na tom području u razdoblju prije civilizirane povijesti.

Ove godine, kao i ranije, predmet posebnog interesa bili su rimski mozaici u Risnu. Sondiranjem terena poljski arheolozi su otkrili – svega pola metra od ranije restauriranog mozaika na ulazu u lokalitet – novi mozaik, na 15 cm dubljoj razini, pa se otvara zanimljivo pitanje kako ga nisu

kuje da će radovi još trajati, otkriti značajne nalaze, posebice na lokalitetu Gradina, na uzvišici iznad Risna gdje je, prema legendi, bilo posljednje utočište kraljice Teute. Profesor Dyzek smatra da Gradina nije bila ilirska, odnosno potom nekada grčka i rimska tvrđava, nego utvrđena promatračnica – vidikovac s kojeg se pruža izvanredan pogled na okolinu. Već sljedeće godine ostaci te građevine će se očistiti kako bi se moglo početi istraživanje i snimanje cijelog lokaliteta. Međutim, poljske arheologe i njihove cr-

vjerojatnost da je riječni nanos prekrrio ruševine grada koji je potonuo. Poljaci će nastaviti istraživanja u podmorju i sljedeće godine, a profesor Dyzek je istakao da će morsko dno snimati posebnom kamerom sa sonderom i rasvjetljivačem. Nakon toga će se moći određenije govoriti o tome što se nalazi u podmorju Risanskog zaljeva. Ali, bez obzira na rezultate koje će dati istraživanje sofisticiranim instrumentima, nesporno je da će se nekoliko četvornih kilometara morskoga dna u Risanskom zaljevu morati pretražiti i klasičnim načinom, što je tehnički složen posao koji zahtijeva vrlo velik novac. Poljaci, dakako, neće moći sami pribaviti sve što treba za provedbu arheoloških istraživanja na dnu mora; naime, dok znanstveni aspekt, po riječima profesora Dyczeka nije problematičan, nije jednostavno osigurati brodove, pomoćna plovila, ronioce i njihovu opremu. Trebat će i znatno više ljudi nego dosada, pa Poljaci očekuju pomoć vlade Crne Gore i UNESCO-a te drugih međunarodnih organizacija, a spominje se i organiziranje donatorske konferencije.

Očekuje se stoga da će u nekoliko sljedećih godina biti riješena jedna od najvećih arheoloških nepoznanica u priobalju Jadranskog mora, te da će se dobiti odgovor na pitanje gdje se zaista nalazio nekadašnji ilirski, grčki i rimski grad koji je bio na mjestu sadašnjeg Risna – jesu li njegovi ostaci završili u moru, na prostoru sadašnjeg Risna ili na oba mjesta. Bilo da se tragovi tog po legendi velikog naselja nađu ili da i nadalje ostanu skriveni, bit ćemo bliže spoznaji o Risiniumu, odnosno Rizonu, kakav je zaista bio. Kako se o tome malo ili ništa ne zna već 1500 godina, četiri-pet godina koliko treba pričekati na rezultate istraživanja poljskih i domaćih arheologa nisu period koji je razlog za nestrpljenje.

Tomislav Grgurević

Panorama današnjeg Risna

otkrili arheolozi koji su tako ranije istraživali. Piotr Dyzek smatra da im je ostao skriven zato što je na većoj dubini od ostalih, ali drugi stručnjaci s kojima smo razgovarali smatraju da to ne bi mogao biti razlog.

Ostaci podnih mozaika rimskoga građevinskog kompleksa pronađeni su u blizini ranije restauriranih, sjeverno od njih, u krugu bolnice „Vaso Čuković“, s tim što je utvrđeno da je veći dio nekadašnjih rimskih mozaika u Risnu trajno uništen kad se gradila cesta za Risan, odnosno ulica do bolnice i Doma starih u Risnu. Najnovija istraživanja tih mozaika pokazala su da oni nisu pripadali nekoj rimskoj vili, kako se dosad smatralo, nego da se – s obzirom na veličinu kompleksa – radi o znatno većem objektu, vjerovatno javnom svratištu.

Inače, poljski arheolozi očekuju da će u sljedećih šest godina, koliko se oče-

nogorske kolege će u razdoblju od 2005. do 2010. godine i nadalje najviše zanimati tragovi koji bi im mogli pomoći da otkriju kako je nestao Risinium, jer u povijesnoj literaturi – osim da prestaje postojati prije otprilike 1.500 godina – nije zabilježeno što se s njim dogodilo. Većina znanstvenika smatra da je za nekoga katastrofalnog potresa propao u more, osim rubnoga dijela koji je bio na višoj nadmorskoj visini, ali drugi ne odbacuju ni mogućnost da je nestao na drugi način, odnosno da je bio razoren u nekom napadu ratničkih naroda koji su došli iz unutrašnjosti. Zagonetka je tim veća što ispitivanja podmorja u zaljevu sonderima iz visine nisu pronađeni nikakvi ostaci starog Risiniuma.

Međutim, to ne znači da veći dio ostataka antičkoga grada ne nalazi ispod morske površine, jer je dno tako muljevito, pa postoji

HRVATSKA POVIJEST

U sljedećih nekoliko nastavaka upoznat ćemo naše čitatelje s poviješću Hrvata od doseljenja na prostore današnje domovine pa do konca Prvoga svjetskog rata. U ovom broju obradit ćemo prvo od četiri velika razdoblja na koja se može podijeliti ovaj period hrvatske povijesti.

UVOD

Povijest hrvatskog naroda, od doseljenja u novu domovinu pa do god. 1918. dijeli se na četiri doba.

Prvo doba, koje neki povjesničari nazivaju još kao „Vladanje knezova i kraljeva hrvatske krvi“, započinje u VII. st. dolaskom Hrvata na prostore ostataka današnje domovine, a završava 1102. Pactom Conventom. U više od 450 godina dugom vremenskom razdoblju, Hrvati su živjeli u svojoj državi i uspješno su vodili obrambene ratove protiv Franka, Mlečana, Arapa, Madara, Bugara i Bizantinaca.

Drugo doba, u kojem hrvatski narod ima zajedničkog kralja s Ugri, obuhvaća vremensko razdoblje od god. 1102. do 1526. U tom dobu, Hrvati su zauzimali Tatars koji su opustošili europski jugoistok, uspješno su ratovali s Venecijom i Bizantom za Dalmaciju, te kasnije s Osmanskim Carstvom za životni opstanak. Neprestani oružani sukobi prvo s Venecijom i Bizantom, a poslije teški i krvavi ratovi s Turcima, gurnuli su naš hrvatski narod u sve cvršću vezu s hrvatsko-ugarskom zajednicom koja je u početku bila povezana samo kraljevom osobom.

Treće doba počinje od bitke na Mohačkom polju godine 1526., a završava smrću kralja Josipa II. god. 1790. U tom dobu Hrvati su se uspjeli zauvijek riješiti Turaka. Poslije pobjede kod Siska god. 1593., hrvatski narod počinje oslobađati izgubljene teritorije koje vraća svojim „ostacima Kraljevstva Hrvatskog“ („Reliquiae reliquiarum olim regni Croatiae“). Nažalost, veliki dio teritorija ostao je

nepovratno izgubljen. Hrvati su se istovremeno morali boriti i za svoj državno-pravni položaj, kojeg je sve više ugrožavao bečki dvor s planovima službene centralizacije i germanizacije svih naroda u Monarhiji. Zbog priljeva politike Habsburgovaca, u Hrvatskoj su se dogodile i velike etnografske promjene doseljavanjem Srba i ostalih u Srijem, Slavoniju i hrvatsku Vojnu krajinu. Pored toga, Dalmacija je za mletačke stogodišnje uprave bila pod talijanskim utjecajem, a dobar broj stanovništva Bosne prešao je na islam.

Četvrto doba obuhvaća vrijeme od god. 1790. do 1918. u kojem se isprepliću veće i manje borbe hrvatskog naroda za teritorijalnu suverenost i obnovu samostalnosti. Odmah u početku četvrtog doba Venecija je izgubila Dalmaciju, koja je poslije kratke francuske vladavine god. 1815. postala austrijskom pokrajinom. Zbog Mađara željni hrvatskog teritorija, Hrvati dolaze prvo u verbalni i pismeni sukob koji god. 1848. kulminira ratom. Zbog neprekidnih nereda i krvavih borbi između katolika i muslimana god. 1878. Austrougarska Monarhija zauzima obje zemlje, te diktira svoju volju i politiku sve do svoje propasti 1918. Četvrto doba završava ulaskom našeg hrvatskog naroda u novu, za nas Hrvate prokletu i nesretnu državu, Kraljevinu SHS.

PRVO DOBA

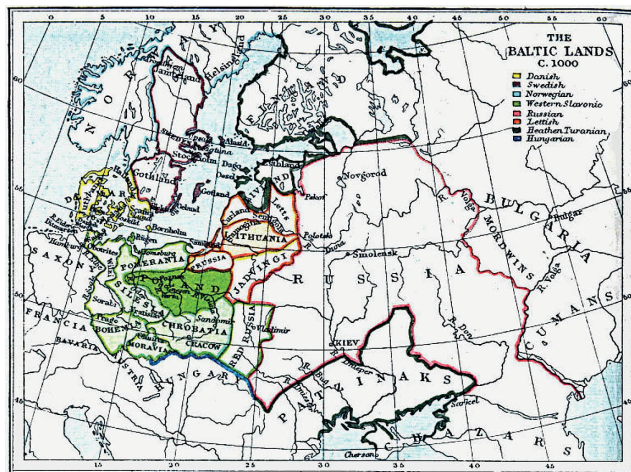
Dolazak Hrvata

Bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet (912.–959.) u svojem djelu „O upravljanju carstvom“ („De administrando imperio“) napisao je o dolasku Hrvata u

današnju domovinu sljedeće: „Hrvati su pak stanovali u ono vrijeme s onu stranu Bavorske gdje su sada Bijelohrvati. Jedan od njihovih rodova, petero braće – Klukas, Lobel, Kosenc, Muhlo i Hrvat, i dvije sestre Tuga i Buga, odijelili su se od njih, došli su zajedno sa svojim narodom u Dalmaciju i našli Avare u posjedu te pokrajine. Pošto su neko vrijeme međusobno ratovali, pobijedili su Hrvati; neke su od Avara pobili, a ostale prisilili da se pokore.

nika-konjanika i poznati zbog svoje snage nisu bili slučajno izabrani. Bizantsko Carstvo je računalo da će Hrvati nakon što im pomognu u izvršenju njihovih planova, nestati s vremenom kao što su nestali i njihovi prijašnji saveznici, ali su se grdno preračunali.

Za razliku od Bizanta, Sveta Stolica nije podcijenila nego je pravilno prosudila mogućnosti hrvatskog naroda. Tako su u papinskom ljetopisu „Liber Pontificalis“ zabilježeni pr-

Postojbina Hrvata prije doseljavanja na Balkan

Otada su u toj pokrajini zavlada Hrvati; i sada još ima u Hrvatskoj potomaka Avara i vidi im se da su Avari... Od Hrvata pak koji su došli u Dalmaciju odijelio se jedan dio i zavladao Ilirikom i Panonijom; a i oni su imali samostalnog kneza koji je također sam slao knezu Hrvatske darove u ime prijateljstva."

Car Konstantin VII. Porfirogenet također navodi, da su Hrvati došli u današnju domovinu početkom 7. stoljeća na poziv bizantskog cara Heraklija, da mu kao ratni saveznici pomognu u borbi protiv divljih Avara. Hrvati koji su bili organizirani kao pleme rat-

vi kontakti i veze između pape i Hrvata. U njemu je zapisano da je papa Ivan IV. Dalmatinac (640.–642.) poslao u Dalmaciju i Istru opata Martina, kako bi platio otkupnine za zarobljenike i kosti starih kršćanskih mučenika. Opat Martin je zahvaljujući pomoći hrvatskih vođa putovao Dalmacijom, te je ujedno „snimao“ situaciju za uspostavu stalnih odnosa.

Hrvati će ubrzo nakon doseljenja prihvatiti kršćanstvo zahvaljujući Svetoj Stolicy, koja je obavljala pokrštenje po uputama iz bule mudrog pape Grgura I. Velikoga, koji je zagovarao da se primjenjuju nauci

Dolazak Hrvata k moru (F. Quiquerez)

Dolazak Hrvata u Hrvatsku (J. F. Mucke)

Dolazak Hrvata na Jadran (O. Iveković)

Savez Ljudevita Posavskog sa Slovencima (J. F. Mucke)

B. Csikos-Sessia, Pokrštenje Hrvata

Krunidba kralja Tomislava (O. Iveković)

Tomislav, prvi hrvatski kralj

Smrt Stjepana II. Držislavića (J. F. Mucke)

Petra IV. Krešimira priznaju za kralja (J. F. Mucke)

Krunidba kralja Zvonimira (F. Quiquerez)

Smrt kralja Petra (O. Iveković)

prave vjere običajima pučkog poganskog vjerovanja. Pa tako papa Grgur I. Veliki između ostalog navodi: „ne uspinjemo se skokom na vrhunac jedne gore, nego pomalo, korak po korak... U prvom redu treba izbjegavati rušenje hramova idola; dovoljno je oboriti idole, a onda svetom vodom blagosloviti hramove i u njih staviti svete moći... Ako su hramovi dobro građeni, dobra je i korisna stvar da prijeđu iz službe demonizma u službu pravoga Boga; jer narod, vidjeći tako preobražena svoja stara svetišta, po svojoj navici biti sklon dolaziti onamo i štovati pravoga Boga...”.

Hrvatske kneževine

U prva tri stoljeća nakon dolaska, društveni i politički život Hrvata odvijao se u dalmatinskoj, panonskoj i neretvanskoj kneževini. Najpoznatiji knez Panonske Hrvatske Ljudevit (o.810.–823.), stvarao je velike neprilike i ratne gubitke franačkoj državi dugi niz godina. Osim Ljudevita koji je ostao upamćen kao prvi veliki borac za slobodu i nezavisnost Hrvata, spominju se još tri panonsko-hrvatska kneza; Vojnomir (791.–o.810.), Ratimir (829.–838.) i Braslav (880.–897.).

Kao prvi knez Dalmatinske Hrvatske spominje se Porga koji je vladao u drugoj polovici 7. st. U drugoj polovici 8. st. odnosno oko god. 800., knez Višeslav ratuje protiv Franaka. Iz njegovog doba sačuvana je krstionica iz stolne crkve u Ninu. Nakon kneza Višeslava, Dalmatinskom Hrvatskom vlada knez Borna (o.810.–821.) koji je zajedno s Francima ratovao protiv tada bizantske Dalmacije, te protiv kneza Ljudevita. U doba Bornina nasljednika i sinovca, kneza Vladislava (821.–835.), započinju stoljetni sukobi između Hrvata i Mlečana za Jadransko more. Za vrijeme kneza Mislava (o.835.–845.) i kneza Trpimira (o.845.–864.), dalmatinsko-hrvatska kneževina sa svojom voj-

Hrvatski vladari

Knezovi Dalmatinske Hrvatske

II pol. VII. st. Porga	o.864.–876. Domagoj
II pol. VIII. st. Višeslav	876.–878. Domagojevi sinovi
o.810.–821. Borna	878.–879. Zdeslav
821.–835. Vladislav	879.–o.892. Branimir
o.835.–845. Mislav	o.892.–o.910. Muncimir
o.845.–864. Trpimir	o.910.–924. (925.–928.) Tomislav

Knezovi Panonske Hrvatske

791.–o.810. Vojnomir	829.–838. Ratimir
o.810.–823. Ljudevit	880.–o.897. Braslav

Kraljevi narodne dinastije

o.910.–924. (925.–928.) Tomislav	1000.–o.1020. Gojislav
o.928.–o.935. Trpimir II.	1000.–o.1035. Krešimir III.
o.935.–945. Krešimir I.	o.1035.–1058. Stjepan I.
945.–949. Miroslav	1058.–1075. Petar Krešimir IV.
949.–969. Mihajlo Krešimir II.	1075.–1089. Dmitar Zvonimir
969.–997. Stjepan Držislav	1089.–1091. Stjepan II.
997.–1000. Svetoslav Suronja	1093.–1097. Petar

Artefakti

Krstionica iz vremena kneza Višeslava

Ulomak grede s imenom kneza Branimira (888.), Muć Gornji

Natpis kneza Trpimira

Ploče s imenima kraljeva Svetoslava i S. Držislava, Kaptul kod Knina

skom postaje sve jača. Djed kralja Tomislava, knez Trpimir bio je velik vladar i žestok ratnik koji je uspješno ratovao s Mlečanima, Bizanticima i Bugarima. Kneza Trpimira naslijedio je knez Domagoj (o.864.–876.), koji je uspješno vodio ratove protiv Arapa, Mlečana i Bizantinaca, te na kraju teški sedmogodišnji rat protiv Franaka u kojem su Hrvati pobijedili i izborili potpunu nezavisnost. Nakon što je uz pomoć Bizanta protjerao Domagojeve sinove (876.–878.), knez Zdeslav (878.–879.) doživio je sličnu sudbinu, kad ga je hrvatski narod nezadovoljan njegovom politikom uklonio. Tada je na prijestolje došao knez Branimir (879.–o.892.), koji je odmah zajedno s ninskim biskupom Teodozijem poslao pismo papi Ivanu VIII., u kojem su mu obojica, u svoje i u ime hrvatskog naroda, izrazili odanost i povratak apostolskom prijestolju sv. Petra. Pismo je veoma razveselilo papu, čije je pismo-odgovor na našu veliku sreću ostalo sačuvano. U pismu iz god. 879. papa Ivan VIII. piše kako je na blagdan Uzašašća Gospodnjega priznao nezavisnost hrvatske države. Poslije Branimira, na prijestolje dolazi knez Muncimir Trpimirović, otac posljednjeg hrvatskog kneza i prvog hrvatskog kralja Tomislava.

Kraljevina Hrvatska

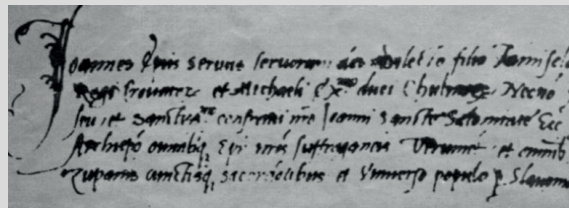
Jedan od najvećih i najslavnijih velikana hrvatske povijesti, žestoki ratnik i prvi hrvatski kralj Tomislav, svojom je velikom mudrošću i ratnim umijećem napravio velike stvari za hrvatski narod. Ujediniio je hrvatske zemlje u jedinstvenu državu koju je prethodio u snažnu Kraljevinu Hrvatsku. Papa Ivan X. u pismu iz god. 925. naziva Tomislava hrvatskim kraljem, pa se ta godina smatra godinom utemeljenja hrvatskog kraljevstva. Za vrijeme kralja Tomislava, Hrvatska je imala veliku i mocnu vojsku, te je pripa-

dala skupini najrazvijenijih država tadašnjeg doba.

Nasljednici kralja Tomislava, njegov mladi brat Trpimir II. i poslije njega Krešimir I., uspjeli su održati hrvatsko kraljevstvo na onoj visini kako im ga je Tomislav ostavio. Međutim nakon prerane smrti kralja Krešimira I., ban Pribin izaziva unutarnje sukobe za prijestolje, koji će nakon velikih nereda završiti Miroslavovom pogibijom od banove ruke. Hrvatska je zbog rata oslabila, smanjila se njezina vojska, mornarica se prepolovila, a granične su se zemlje od nje odijelile. Miroslavov mladi brat, kralj Krešimir II. uspio je kasnije donekle obnoviti i oporaviti oslabljeno kraljevstvo. Sinu Krešimira II., Stjepanu Držislavu uspjelo je za vrijeme 28-godišnje vladavine, dobro ojačati i učvrstiti kraljevstvo, ali nakon njegove smrti sve su upropastili njegovi sinovi Svetoslav, Krešimir III. i Gojoslav koji su vodili sukobe za prijestolje. Tim nesretnim unutarnjim sukobima, Kraljevina Hrvatska je doživjela najteži udarac od svog utemeljenja, pa će zbog gubitka svoje moći u to doba započeti teške i dugotrajne borbe s Venecijom za Dalmaciju.

Kralja Krešimira III. naslijedio je oko god. 1035. njegov nećak Stjepan I. koji je započeo s obnovom Kraljevine Hrvatske. God. 1058. Stjepana I. naslijedio je njegov sin kralj Petar Krešimir IV. koji je mudrim i lukavim političkim potezima vratio stari sjaj i slavu hrvatskoga kraljevstva, te je ujedno i ostvario stoljetni san hrvatskih vladara, kad je definitivno spojio dalmatinske gradove i otoke s hrvatskom državom.

Od god. 1075. do 1089. hrvatskim kraljevstvom vlada Zvonimir, kojeg neki smatraju najvećim i najvažnijim hrvatskim kraljem. Kralj Zvonimir se čvrsto povezao s papom Grgurom VII., čiji ga je legat okrunio 1075. za kralja Hrvatske i

Pismo pape Ivana X. kralju Tomislavu

Ivan biskup, sluga slugu Božjih, ljubljenom sinu Tomislavu, kralju Hrvata, i Mihajlu, izvrsnom knezu Humljana, te prepoštovanom i presvetom bratu našem Ivanu, nadbiskupu crkve salonitske i svim podložnim biskupima, nadalje svim županima i svim svećenicima i čitavu narodu koji boravi u Slavoniji i Dalmaciji, predragim našim sinovima.

Božanskom odlukom svemogućeg Boga određeno je da se nama povjeri briga za sve crkve, i to zato da bismo duhovnom vlašću mogli s korijenom iščupati tminu zloće iz svakoga skupa kršćana, osobito iz onih za koje tvrde da su najodabraniji sinovi svete rimske crkve. Ta tko sumnja da su kraljevstva Slavena spomenuta među prvencima apostolske i opće crkve? Od kolijevke su naime majčinim mlijekom primili duševnu hranu apostolske i opće crkve ..., i nauku (crkve) i naobrazbu, i to na onom jeziku na kojem njihova majka apostolska crkva bijaše okrunjena. Zbog toga vas opominjemo, predragi sinovi, neka ljubav prema Bogu gajenjem pravednosti ponovo zasja u vašim srcima, da biste, istjeravši svu mlitavost duše, mogli ugoditi svemogućem Bogu...

Zbog toga vas opominjemo, predragi sinovi, da svoju nježnu djecu od malih nogu predate Bogu na nauke da bi vas od Boga poučeni mogli svojim opomenama od grešnih zabluda pridići u nebeski kraj, u kojem je Krist sa svim četama izabranika. Ta koji bi se odabrani sin svete rimske crkve, kao što ste vi, radovao prikazati Bogu žrtvu na barbarskom ili slavenskom jeziku?

Ne sumnjamo da za njih (tj. slavensko svećenstvo) drugo što preostaje, nego ono što je pisano: „Odcijepili su se od nas i nisu naši, jer kad bi bili naši, svakako bi ostali s nama” oslanjajući se na vezu s nama i naš jezik. Stoga vas i opet opominjemo, predragi sinovi, da ostanete u vezi s nama i da, vjerujući nam u svemu, prihvatite i jezik i odredbe prečasnih biskupa, tj. Ivana svete crkve ankonitanske i Leona svete palestinske crkve, (koji su) naši službenici, od nas vama poslani i osobitom revnošću zadoineni. To vam (još) brižnije preporučujem da slušate njihove opomene. I što god vam bude od njih naloženo iz božanskih ili kanonskih razloga, nastojte vrlo brzo i pokorno izvršiti ako nećete da se odvojite od našeg skupa.

Dalmacije. Također je učvrstio crkveno jedinstvo, te je učinio mnogo na promicanju glagoljice, o čemu svjedoči najvažniji spomenik hrvatske glagoljske pismenosti, Bašćanska ploča. Poslije Zvonimira, dolazi kralj Stjepan II. koji je vladao samo dvije godine, i to kao razborit i odlučan vladar koji je uspio riješiti neke goruće probleme ondašnjeg hrvatskog političkog života. Odmah nakon njegove smrti početkom god. 1091. nastali su veliki

neredi u Hrvatskoj, pa je tako smrt posljednjeg Trpimirovica imala kobne posljedice za hrvatski narod i hrvatsku državu. Naime, Jelena, žena kralja Zvonimira i sestra ugarskog kralja Ladislava, uspjela je sa svojim „igračima” ostvariti svoju želju da hrvatskim vladarom postane njen brat.

Posljednji kralj hrvatske krvi Petar, poginuo je u boju god. 1097. na sjevernom podnožju Gvozda, danas Petrova gora.

(nastavit će se)

Nošnja peraštanskih pomoraca u 17. i 18. stoljeću na portretima u Muzeju grada Perasta

SVJEDOČANSTVO ETNIČKOG I KULTURNOG IDENTITETA

Nošnja je bila glavno vanjsko obilježje kojim se pomorac iz Perasta u prošlosti prepoznavao u drugim sredinama. Iako u njemu prepoznajemo utjecaj venecijanske i francuske mode, odijevanje „po narodnom običaju“ ostaje jedan od ključnih elemenata etničkoga i kulturnog identiteta Peraštana.

U svim stilskim razdobljima povijesti umjetnosti portret, kao likovni motiv kojima se prikazuje neka osoba i koji odražava njezine karakterne osobine i emotivno stanje, svojevrsan je dokument određene epohe. Brojnost portreta Bokelja koji su živjeli u iz 17. i 18. stoljeću, od kojih se većina odnosi na Peraštane, potvrđuje potrebu portretiranih da tako ostave svjedočanstvo o sebi i vremenu u kojem su živjeli. U spomenutim stoljećima, portretno slikarstvo se na našem prostoru javlja po prvi put takvim intenzitetom, pa možemo ustvrditi da je toliko broj portreta rezultat općega kulturnog uspona što ga je Perast bio doživio zahvaljujući pomorskom i ekonomskom razvoju. Naime, pomorstvom i trgovinom ono dobnj Peraštani su došli u kontakt s bogatijim i naprednijim sredinama, kao i duhom barokne kulture koju peraštanski pomorci prihvaćaju, prenose i njeguju u svim oblicima umjetničkog stvaranja. Zato nije slučajno da je mali Perast izrastao u ambijent izrazito baroknog identiteta, s arhitekturom i raskošno opremljenim interijerima palača i crkava koje se ukrašavaju vrijednim umjetničkim djelima mletačkih slikara i kipara, kao i radovima domaćeg slikara Tripa Kolje.

U istom razdoblju, u Perastu su ispisane mnoge stranice kronika, biografija znamenitih ljudi i svakodnevnih stihova. Ali, ta otvorenost spram umjetnosti, kulture i načina života tadašnjega civiliziranog svijeta

nije potisnula osjećaj za očuvanje vlastite tradicije, što se u starih Peraštana nije očitovalo samo njegovom materinjem jezika i običajima, nego i načinom odijevanja. Za nastanak povijesnog traga o tome važno je spomenuti da je bavljenje pomorstvom u izuzetno teškim prilikama formiralo peraštanskog pomorca i kao ratnika i junaka, jer je u mnogim slučajevima morao braniti svoj imetak i goli život – ili morao odgovoriti obavezi da se brani interes Venecije, čiji je podanik bio. A upravo su ratnički podvizi i junaštva u sukobu sa čudima mora ovjekovječeni u likovnoj baštini naših primorskih mjesta, na zavjetnim slikama jedrenjaka na nemirnu i olujnu moru, slomljenih jarbola i poderanih jedara. Isječci su to iz životne drame pomoraca-junaka koji su „goropadni i pomorstvu vični, češće umakali mačeve u krv, nego pero u mastilo“ – kako je Peraštane vidio kaptan Julije Balović u svojoj „Hronici“.

Takve likove nalazimo i na portretima, gdje se u pozadini nerijetko vide njihovi jedrenjaci kojima su stjecali bogatstvo i slavu. Sačuvane portrete i zavjetne slike iz 17. i 18. u Perastu su mahom naslikali umjetnici koji nisu ostavili traga o svom imenu, kao da su htjeli da se sva pažnja promatrača usmjeri prema naručitelju i sadržaju slike – da slika sačuva samo uspomenu na njih i njihove jedrenjake. Do danas je sačuvan samo dio tada nastalih portreta, „ulomak“ velikoga broja slika o kojima nalazimo spomen u

raznim pisanim izvorima; od onih koji su preživjeli protekla stoljeća u Muzeju grada Perasta ih je petnaestak. Svi su naslikani po istovjetnoj baroknoj ikonografiji koja ističe paradnost i reprezentativnost, odnosno samosvijest i samouvažavanje naručitelja. Iako su ti portreti često umjetnički uspjele studije karaktera i unutrašnjeg života osoba koje prikazuju, detaljno slikanje nošnje, oružja, poveća, grbova i upisivanje napomena o liku i njegovom djelu svjedoče o namjeri da se istakne ekonomsko-socijalni status portretiranog pomorca. Stoga nam peraštanski povijesni portreti pružaju dragocjeno svjedočanstvo o nošnji pomoraca u prošlosti i likovnim jezikom potvrđuju navode u rijetkim arhivskim zapisima.

Važno je pritom znati da u doba Venecije nije postojala odredba kojom bi bila propisana pomoračka uniforma ili neka obavezna cehovska odjeća, pa se ne može ni govoriti o stereotipnom odijevanju pripadnika te profesije. Tako se na nekim portretima zamjećuje zanimljiva sloboda individualnog kombiniranja odjevnih predmeta, te u izboru materijala, boje i ukrasa. Ipak, što se stila tiče, na portretima iz 18. stoljeća nalazimo nekoliko primjera kostima u duhu barokne mode, primjerice na portretu kap. Ivana Bronze (?–1749.), zapovjednika venecijanske ratne nave i nositelja ordena viteza sv. Marka, kao i na onom koji predstavlja pomorskog trgovca Krsta Balovića (1756.–1790.). Oni, naime, nose

kaput – veladu – s velikom zlatnom dugmadi na prsima i povrnutim krajevima rukava, raskošan prsluk cvjetnog desena, bijelu košulju sa širokim čipkanim ukrasom rukavima i trorogi šesir.

Drugoj stilskoj varijanti pripadaju portreti pomoraca iz Perasta u kostimima „po narodnom običaju“, u kojima prepoznajemo odjevnih predmeta koji su do danas sačuvani u nošnji Bokeljske mornarice. Za našu temu – odnosno analizu nošnje kao faktora potvrde identiteta u stanovitom vremenu i prostoru – od najvećeg su značenja ti likovni prikazi nošnje jer, uz pisane izvore, predstavljaju dragocjeno svjedočanstvo. Naime, nošnja je bila glavno vanjsko obilježje kojim se pomorac iz Perasta u prošlosti prepoznavao u drugim sredinama. Tako Krsto Mazarović u „Biografijama“ piše veoma opširno o svom čuvenom pretku Vicku Mazaroviću (1613.–1683.) i o njegovom susretu s Velikim vojvodom u Firenci – koga je taj „zapazio kao čovjeka snažnog i lijepog stava... čiju je znatiželju privukla peraška nošnja.“

Ovdje ćemo navesti tri reprezentativna primjera nošnje naslikane na portretima iz druge polovice 18. stoljeća. Na jednom je prikazan Josip Kolović, u tamnom kaputu (dolami) s ukrasnim trakama u istoj boji i prsluku – svečanom kružatu sa zlatnim gajtanim i kičankama, zakopčanom dugmetima (pucama). Ispod je bijela košulja s visokim ovratnikom oko kojeg je čipkana marama. Od

najfinije čipke je i orukavlje košulje, a oko pojasa je pas o kojem visi venecijanski mač s košarastim štitnikom. Na glavi mu je trorogi šešir ukrašen gaj-

vezivala crnom vrpcom). Jednak je kostim naslikan i na portretu Matije Balovića (1756.–1790.), samo ga kra- si orden viteza sv. Marka. Pomorski kapetan Josip Vi-

tome što su prsluk i kaput na prsima i rukavima ukra- šeni širokim trakama u zlatovezu.

Navedeni primjeri načina odijevanja istaknutih Peraš-

kom tog vijeka, uz po- stojeće dominantne utjecaje Venecije, u odijevanju pe- raštanskih pomoraca – kao i drugdje po Europi – za- mjećuje sve snažniji odjek

◁ P.P. Martini, *Portret kap. Ivana Bronze*, 18. st., ulje na platnu (130×97 cm)

Po predaji, na toj slici visoke umjetničke vrijednosti prikazan je kapetan Ivan Bronza (?–1749.), koji se istakao kao zapovjednik venecijanskih ratnih brodova, posebice u drugomu morejskom ratu, kao i u borbama s gusarima. Bio je zapovjednik ratne nave „Constanza Querieria“, a dužd Alvise Mocenigo ga je 1730. godine imenovao „kavaljerom sv. Marka“.

Nepoznati autor, *Portret Krsta Balovića*, druga polovica 18. st. ▷

Krsto Balović (1756.–1790.) potječe iz poznate peraške obitelji Balović. U arhivskim dokumentima nalaze se podaci o njegovom bavljenju pomorskom trgovinom.

tanom, kakav se često susreće na portretima pomoraca u službi Venecije, pod kojim je siva perika s uvojcima na sljepoočnicama (koja se na potiljku

sković (1728–1804), poznat kao posljednji gradski kapetan Perasta za vrijeme venecijanske vladavine, nosi odjeću koja se razlikuje od prethodnih samo po

tana 18. stoljeća navode na zaključak da su tradicionalnu nošnju u to vrijeme nosili pomorci najvišega socijalnog i ekonomskog položaja. Iako se već počet-

francuske mode, nošnja „po narodnom običaju“ ostaje jedan od faktora očuvanja etničkoga i kulturnog identiteta Peraštana.

Marija Mihaliček

Iz povijesti Hrvatskog radničkog društva „Napredak“ iz Kotora

SJEĆANJE NA JUBILEJ

Osnovano 1898. godine, Hrvatsko radničko društvo „Napredak“ iz Kotora promijenilo je 1929. godine svoj naziv u Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo „Napredak“. Društvo je imalo svoje prostorije u zgradi „Hrvatskog doma“ na Pjaci od rive (danas Trg od oružja, zgrada „Bata“). Novu zastavu Društvo je dobilo 1928. god. zahvaljujući obitelji Jedlowski. Nažalost, trag joj se gubi u Dubrovniku.

Hrvatsko radničko društvo „Napredak“ osnovano je u Kotoru 30. siječnja 1898. godine. Prilika je to za podsjećanje na veliko hrvatsko slavlje u Kotoru 1928. godine kada je proslavljena 30. obljetnica postojanja kojom prigodom je društvo dobilo novu zastavu. Svečani blagoslov zastave obavljen je pred katedralom sv. Tripuna u nazočnosti velikog broja građana. Istom zгодom postavljena je u nadsvodenom predvorju crkve spomen-ploča prvome hrvatskom kralju Tomislavu obilježavajući time 1000. godišnjicu hrvatskog kraljevstva (925.–1925.).

Zastavi je kumovala gospođa Antica Jedlowski, supruga Kotoranina dr. Josipa Jedlowskog, odvjetnika koji je živio i radio u Zagrebu, ali je srcem i dušom neprekidno bio vezan za svoj rodni grad Kotor i za njegove vjerske i hrvatske manifestacije. Njegovom zaslugom „Napredak“ je dobio novu krasnu društvenu zastavu koju su izradile i izvezle časte sestre u Zagrebu.

Kuma Jedlowska

Slavlje 30. obljetnice „Napretka“ počelo je svečanim dočekom kume od strane mnoštva građana i članova hrvatskih društava iz Škaljara, Mula Dobrote, Prčanja i Tivta pod barjacija na kotorskoj rivi kada je stigla parobrodom gdje su joj na palubi djevojčica Marija Milošević i članovi društva uručili cvijeće i zaželjeli dobrodošlicu. Iza togba je okupljeno mnoštvo otpratilo kumu u grad. Slijedio je čin blagoslova zastave na uzdignutom podiju pred katedralom uz prigod-

Prigodna fotografija „Napretka“ u povodu proslave sv. Ćirila i Metoda, 14. srpnja 1901.

ne govore članova uprave društva, te otkrivanje spomen-ploče kralju Tomislavu. Proslava je završena svečanom zakuskom članova društva i uzvanika s bračnim parom Jedlowski u dvorani kavane Dojmi koja se nalazi u perivoju pod gradskim zidinama.

Kada je 1929. godine kralj Aleksandar Karađorđević proglasio svoju diktaturu i centralističko društveno uređenje države, društvo je iz svog naziva moralo izbrisati riječ „radničko“, pa je djelovalo kao „Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo Napredak“. Pod tim imenom je postojalo do talijanske fašističke okupacije Kotora kada je zabranjeno. Djelovanje mu nije bilo dopušteno ni poslije kapitulacije Italije.

Dolaskom fašista zastava „Napretka“ se prestala vijoriti na terasi društva koje je imalo svoje prostorije na atraktivnom mjestu u kući na „Trgu od oružja“ (popu-

larno zvanom Pjaca od rive) nasuprot glavnim gradskim vratima.

Domaćin „Napretka“ bio je pravoslavni Hrvat Pero Čobanović koji je posluživao piće i kavu koju je kuhala njegova stara majka. Igračima briškule i trešete donosio je karte i naplaćivao „šentadu“, a u drugoj prostoriji je omladini, najviše gimnazijalcima i studentima naplaćivao igru biljara.

Za vrijeme svoga 43-godišnjega djelovanja brigom „Napretka“ održavale su se u vrtu i dvorani kavane „Dojmi“ akademije u spomen pobjige hrvatskih velikaša Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana, a u sklopu akademije predavanja o biskupu Josipu Jurju Strossmayeru koja je održavao prof. Pavao Butorac (kasnije kotorski biskup). Neko vrijeme je „pitur“ Nino Homen za djecu priredivao predstave s marionetama.

Gdje je zastava Napretka?

Da vrijedna zastava ne padne u ruke fašistima uzela ju je gospođa Ana Prelesnik, rođena Samržija, potajno je odnijela u Dubrovnik (tada u NDH) i predala članu uprave „Napretka“, kotoraninu Petru Miloševiću, koji je u Dubrovniku imao trgovinu pokućstva, a ovaj je zastavu predao na čuvanje dubrovačkoj biskupiji do boljih vremena.

Ove godine u povodu stote godišnjice kotorskog „Napretka“, autor ovog teksta obratio se Biskupskom ordinarijatu u Dubrovniku, s molbom da se javi je li zastava sačuvana i u kakvom stanju. Na žalost, odgovoreno mu je da im sudbina zastave nije poznata. Ipak, treba vjerovati da je zastava negdje u Biskupiji pohranjena, da će se pronaći, te jednog dana vratiti u Kotor.

Ing. Heliodor Prelesnik

Bl. Ivan de Pian Carpine

NADBISKUP, MISIONAR, DIPLOMAT I PUTOPISAC

Barska nadbiskupija je tijekom svog dugog, gotovo tisućljetnog opstojanja na ovim prostorima među svojim nadpastirima obilovala osobama koje su plijenile razboritošću, naobrazbom, nadasve duhom i svjedočenjem vjere. Jedan od prvosvećenika barske crkve koji je neprijeporno upamćen po ovim krepostima je bl. Ivan (Giovanni) de Pian Carpine ili Ivan II., barski nadbiskup 1248.–1252. g. Riječ je o čovjeku iznimno zanimljivog životopisa, raskošne erudicije i duhovne snage, sudioniku i svjedoku brojnih događaja u Europi prve polovice 13. stoljeća, te bez pretjerivanja jednoj od osoba koje su obilježile taj period europske povijesti. Nažalost, o njemu se jako malo zna u široj javnosti, te se ovim tekstom pokušava baciti više svjetla na njegov život i djelovanje.

Barski nadbiskup Ivan II., odnosno Giovanni de Pian Carpine je rođen u Italiji oko 1182. godine. Potječe iz ugledne obitelji rodом iz tamošnje pokrajine Umbrije. Vršnjak je i sunarodnjak svog duhovnog učitelja, malo poznatog po svom svjetovnom imenu (Giovanni Francesco Bernardone), no diljem svijeta poznatog kao sv. Franjo Asiški. Ivan 1209. godine prilazi tek osnovanom franjevačkom redu. Njegov utemeljitelj, sv. Franjo Asiški, „prelazi u vječnost“ 1226. godine i dvije godine kasnije biva proglašen svetim, postaviši jednim od najpoznatijih svetaca Katoličke crkve. Franjevci, među kojima i Ivan (Giovanni) de Pian Carpine, započnu svoju bogatu misionsku djelatnost. „Credo“ njihova reda je bilo svjedočenje Evanđelja u siromaštvu i jednostavnosti, navješćivanje i propovijedanje Riječi Božje i obraćenje heretika, kojih je u to doba bilo dosta diljem Europe.

Ivan de Pian Carpine najprije postaje starješina Saksonske franjevačke kustodije, a nakon toga provincijal cijele Njemačke, upamćen kao izuzetno zaslužan za širenje franjevačkog reda. Odatle on širi svoj red po okolnim zemljama kao što su primjerice: Ugarska (koja tada obuhvaća i neke od hrvatskih zemalja), Češka, Danska, Norveška, a zabilježeno je njegovo djelovanje i na Iberijskom poluotoku, u Španjolskoj i Portugalu. Smatra se da je

prošao gotovo cijelu Europu, a kako ćemo u nastavku vidjeti, i mnogo dalje.

Naime, malo je poznato da je Ivan de Pian Carpine jedan od prvih Europljana koji su posjetili i istraživali Mongolsko carstvo, o čemu je napisao i dvije knjige.

natijeg Džingis-kana. Tom prigodom mu ulaže prosvjed zbog invazije mongolskih hordi na kršćanske zemlje (primjerice, Mongoli su 1242. g. opustošili južnu Dalmaciju, no srećom, grad Bar tada biva zaobiđen, za razliku od ob-

najvećim počastima i pohvalama, zadovoljan uspjehom njegove misije. Ivan se u Rimu zadržava tri mjeseca, nakon čega ga Papa proglašava barskim nadbiskupom. No, prije odlaska u Bar, šalje ga u još jednu, ovoga puta diplomatsku misiju kod francuskog kralja Ludovika, kasnije proglašenog svetim. I sam svet životom i djelom, nadbiskup Ivan II. je očito privlačio pozornost svetih, od sv. Franje do sv. Ludovika. Vrativši se iz Francuske, nadbiskup Ivan de Pian Carpine 1248. g. stiže u svoj stolni grad – Bar.

Dolazak nadbiskupa Ivana II. u Bar se podudara sa burnim događajima koji su tada potresali Barsku nadbiskupiju. Naime, to je posljednji i najsnažniji pokušaj Dubrovačke nadbiskupije da barskoj crkvi zaniže nadbiskupska i metropolitanska obilježja, te proširi svoju jurisdikciju na njezin teritorij. Upravo je nadbiskup Ivan II bio prava osoba koja će svojom mudrošću, strpljivošću i iskustvom pomoći Barskoj nadbiskupiji da se po nju povoljno riješi ova „maratonska“ parnica. Novi nadbiskup odmah počinje prikupljati relevantnu dokumentaciju glede njegove dijeceze. Požrtvovno se stavlja u obranu ugroženih prava svoje Nadbiskupije. Više puta odlazi u Dubrovnik ne bi li dogovorio rješenje spora oko metropolitanskih prava u Zeti. Diplomatskom umješnošću i odmjerenim djelovanjem jako pridonosi smirivanju strasti

Antivari (Bar) na staroj gravuri

Tridesetak godina prije nego će mnogo poznatiji Marko Polo stići u Peking, Carpine će 1245. g. kao osobni izaslanik pape Inocenta IV. otputovati u Rusiju i srednju Aziju. Ova značajna misija imala je za cilj, kako prosvjed tatarskom kanu zbog njihovih upada u Europu, tako i ispitivanje mogućnosti za misijske postaje u tim krajevima. U pratnji izaslanstva, Carpine stiže u prijestolnicu Kara-Korum, gdje ga dočekuje Batu-kan, osnivač Zlatne horde, te unuk poz-

ližnjeg Svača koji biva opljačkan i porušen). Carpinijeva dvogodišnja azijska misija, opis naroda i država toga podneblja, te putovanja kroz istočnu Europu i središnju Aziju su ovjekovječeni u njegovim knjigama. „Liber Tartarorum“ („Knjiga o Tatarima“) i „Historia Mongalorum“ („Povijest Mongola“). Za ozbiljne istražitelje toga vremena i prostora, ova djela su i danas nezaobilazna literatura.

Papa Inocent IV. dočekuje Carpinija u Rimu s

u ovom dugom i iscrpljujućem sporu.

U Baru se 1249. g. održava II. Pokrajinski crkveni sabor kojim predsjedava nadbiskup Ivan de Pian Carpine. Odluke ovog Sabora potvrđuje sam papa Inocent IV. Inače, pomenuti papa je u sporu između naše dvije najjužnije metropolije mijenjao stav, ovisno od stupnja suprotstavljenosti između papinstva i carstva na Apeninima. Dubrovački su nadbiskupi bili poglavito Venecijanci, a Mlečani su sa papom sklopili savez protiv njemačkog kralja (i rimskog cara) Friedricha II. Hohenstaufena, te je bilo prirodno da podupiru „svoje“ nadbiskupe. Smrću njemačkog kralja 1250. g., utjecaj Venecije na papu slabi. Istodobno, osim Vatikana, Mlečani i njemačkog kralja, dubrovačko-barski crkveni spor je skretao pozornost i ostalih tada moćnih dinastija (francuske, ugarsko-hrvatske, srpske, bugarske, Bizanta), gdje je svatko imao svoje

interese i gdje se, ovisno o razvoju situacije, često i brzo „mijenjala strana“.

Konačno, 1252. g., oba nadbiskupa su se našla pred papom. I jedan i drugi su

četiri godine biskupstva u Baru. Crkvena predaja drži (što potkrepljuju i povijesni izvori) da je nadbiskup Carpine pokopan u Baru, najvjerojatnije u prvostol-

nička strana. Ovakvom ishodu je nedvojbeno mnogo, ako ne i presudno, pridonio nadbiskup Ivan II., zahvaljujući svim krepostima koje su krasile njegovu impozantnu osobnost. On i njegovi nasljednici će (osobito Marin Žaretić, barski plemić i nadbiskup) dovesti franjeve i dominikance u Barsku nadbiskupiju, što će uz već dugo vremena djelatne benediktince činiti Bar vrlo jakim duhovnim središtem.

Nadbiskup Ivan II. za svoje brojne zasluge i žrtve u korist Crkve biva proglašen blaženim, kako svjedoči franjevački martirologij. Iako je u Baru proveo „samo“ 4 posljednje godine života, ono što je učinio za ovaj drevni grad i njegovu Nadbiskupiju čini ga jednim od najznamenitijih barskih nadbiskupa, te kako smo na početku istakli, osobujnim sudionikom i svjedokom najvažnijih europskih zbivanja prve polovice 13. stoljeća.

Vladimir Marvučić

Srednjovjekovna gravura Dubrovnika

iznijeli vlastitu argumentaciju, osporavajući drugu stranu. Papa je nakon toga zatražio da se iznijeta argumentacija dokaže preko zastupnika. Nažalost, nadbiskup Ivan II. nije dočekao kraj spora, skončavši 1. kolovoza 1252. g., nakon

nici – katedrali sv. Jurja, gdje su prije njega pokopani mnogi nadbiskupi. Glede spora, okončan je tek 1255. g. kada su Dubrovčani povukli zastupnike pred Svetom Stolicom, a Barani ozvaničili fakičko stanje, završivši spor kao pobjed-

U čast gospara Viktora Bezalija, plemića barskog, kančelira dubrovačkog

*Bar slobodan porodi me,
Padua razum poda meni,
Nu Dubrovnik grad primi me
Živa i mrtva u svom sjeni.*

*O Dubravo, ti odavna
Pod široke prima grane
Nebu ugodna, svijetu slavna,
Pobjećuće kralje i bane.*

*Tim nije čudo, da i za mene,
Ki iz sužnja grada bježim,
Hrani hladak blage sjene,
Pod kom i sad mrtav ležim.*

*Odi miran u slobodi,
Pjevah, vodeć dni čestite,
Duh pođe u raj, a vi ôdi
Mirne kosti, počinite!*

Horacije Mažibradić

Još jedno podsjećanje na Franza Laforesta

PROMICATELJ TURIZMA BOKE I CRNE GORE

O Franzu Laforestu pisali smo u prošlom broju Glasnika kao o vrsnom fotografu. Međutim, on je osim toga bio i pionir promicanja turizma na našim prostorima. Ovim tekstom pokušat ćemo da čitatelje upoznamo i s ovom manje poznatom stranom njegovoga osebnog talenta.

Franz Laforest je autor dvije knjižice, tiskane na njemačkom jeziku u vlastitoj nakladi: „Spalato und seine Altertümer“ (Split i njegove starine) 1878. god. i „Die Bocche di Cattaro“ (Boka kotorska) 1898. god.

Knjižica „Boka kotorska“ je podijeljena na sljedeća poglavlja: Putovanje u Kotor, Izlet u Crnu Goru, Povijest Boke, Svečanost sv. Tripuna i Bokeljske mornarice i Legenda o Gospinom Otoku.

Putovanje u Kotor

O Kotoru Laforest piše: „Prvi dojam o Kotoru je sumoran. Pogled na ovaj melankoličan kutak stvara osjećaj sivila, posebno onome koga zvanje ili želja za putovanjem dovede ovamo u zimskim mjesecima. Pošto Lovćen svoj vrh zimi često mjesecima drži pod dubokom kapom oblaka, to se u Kotoru često danima ne vidi zraka sunca, jer se sunce samo za vedrih dan pomoli tek u deset i pol sati kada pređe visoko brdo u zaleđu grada, a već za tri sata opet zađe iza brda Vrmca. Ipak, povjesničar car Porfirogenet pretjeruje kada tvrdi da se u Kotoru zimi sunce uopće ne može vidjeti, a ljeti samo u podne. Polusvijetlo, slojevi olivnih oblaka koji leže nad gradom, dugotrajni pljus-kovi, curenje kiše sa krovova mnogih kuća bez oluka, što unosi vlagu u stanove, sve to čini boravak u Kotoru neugodnim.

Tada svi čeznu za burom, ledenim, suhim sjeveroistočnim vjetrom, koji se, dođuše, velikom silinom ruši niz brda, ali rastjeruje de-

primirajući šilok, te ponovo vraća zlatni zrak sunca. Ljeti, naprotiv, vlada neizdržljiva vrućina, jer okolna brda reflektiraju sunčane zrake na grad i priječe nastup svježih morskih vjetrova koji su tako blagotvorni za druge dalmatinske gradove. Tada nema ni kap kiše. Autor se sjeća 1887. godine kada tri mjeseca i 10 dana nije pala ni kap kiše. Tada ima u izobilju dosadne gamadi. No, opisane okolnosti ne vladaju svake godine. Doživio sam ljeta u kojima je vrući-

na bila podnošljiva, a blage zime bez pretjeranih kiša. Tada pupa i zeleni se sve već u veljači, pa je šetnja izvan grada vrlo ugodna, posebno prema Dobroti gdje skoro uz svaku kuću ima jedno ili više stabalca šipka, kojih je mnogo oko putova i na poljima, svojim mnoštvom sjajno crvenih cvjetova. Bršljan, koji ovdje izvanredno uspijeva, pokriva stare zidove i neka stabla do vrha, zvončiči poljskog slaka bijele se iz grmlja, trn je prepun bijelih cvjetova, žuti grmovi žuke i

još mnogi grmovi i grmići podižu krasotu krajolika. Izvrsno uspijevaju: lovor, badem, murva, smokva, maslina. U vrtovima ima izvanrednih primjeraka oleandera, paulovnije, evonimusa, pelargonije, hortenzija, karamfila i dr. Po zidovima rastu zvončiči, kamenike, kapare, divizme, konopljanke, gospina kosa i još mnoge druge vrste, izvrsno vrelo za botaničara.“

O svečanosti Sv. Tripuna i Bokeljskoj mornarici

Laforest vrlo opširno opisuje samu svečanost i njen Historijat počev od 808. godine kada je mletački jedrenjak sa moćima svetoga Tripuna bio prisiljen zbog nevremena pristati u zaklonjenu luku Rose. Svečanost opisuje detaljno po danima, tj. od 27. siječnja kada Mali admiral izriče s terase katedrale „lode“, pa 2. i 3. veljače i završetak sljedeće nedjelje. Vrlo detaljno iznosi povijest pomorstva Boke od najstarijih vremena i višestoljetno postojanje Mornarice. Potanko opisuje odore admirala, časnika i mornara, te njihove dužnosti pri učešću u danima svečanosti. Za odoru kaže da se može vidjeti samo u dane svečanosti, a da je najelegantija i najljepša nošnja Dalmacije. Kolo se, pak, pleše uz zvuke originalne glazbe, najprije sporijim ritmom koji se ubrzava, a završava vrlo ubrzano.

Poglavlje završava riječima: „Vjerovatno ne postoji u svijetu crkvena svečanost koja nadmašuje svečanost sv. Tripuna u Kotoru sjavm i utemeljenjem na povijest. U Dalmaciji, u kojoj

Naslovnica knjige „Die Boche di Cattaro“

se općenito crkvene svečanosti slave velikim sjajem, ovoj svečanosti nema ništa ravnog. Proslava svetoga Vlaha u Dubrovniku je, dođuše, vrlo lijepa, ali traje samo jedan dan i ne može nadmašiti kotorsku. Pred nekoliko decenija svečanost je bila još veličanstvenija, jer su u njoj nazočili i pravoslavci pa je i učešće okolnog naroda bilo mnogo veće. Razmimoilaženja koja su izbila između katolika i pravoslavnih zbog stranačkih podbadanja i sve više zaoštravaju, doveli su do toga da su pravoslavci oduštili od učešća u svečanosti te da su pred 47 godina uveli svečanost Svetoga Trojstva koju nazivaju

Kotora vratolomnim serpentinama padinom Lovćena prema Njegušima, prvom crnogorskom selu. Posebno naglašava da se ta krasota može doživjeti samo za lijepa vedra dan. „Na visini višoj od visine poluotoka Vrmca otvara se pogled na cijelu Boku od Tivta do Herceg Novog, a preko poluotoka Luštice i na otvoreno more Jadrana. Za kišnog i tmurnog vremena panorama je posve drukčija, mračna i sumorna.“

Pošto je naveo vremensko trajanje pojedinih dionica puta, postaja za odmor i gostionica do Njeguša i Cetinja, opisao kameniti i ogoljeli krajolik, te neke značajnije zgrade na Cetinju u

put onih na umjetničkim slikama Čermaka. Nekoliko reprodukcija ovih slika izloženo je, uz portrete kneževske obitelji, u 'Čitaonici', gdje se pored ruskih, srpskih, francuskih i talijanskih novina mogu čitati u Neue Freue Presse, a u čitaonicu je dozvoljen pristup svakom pristojnom strancu.“

„Kada su na Cetinju, kralja i prinčeve može se svakoga dan vidjeti u šetnji, na jahanju i li u vožnji, a cijelu kraljevsku obitelj za blagdana u dvorskoj kapeli udaljenoj nekoliko stotina korak od Dvora kada prisustvuju službi božjoj“.

„Cetinje ima dva hotela: „Grand hotel“ i manji

samo je obavezno upisati se u knjigu stranaca. Sigurnost je gotovo apsolutna. Krađe i pljačkaški napadi su vrlo rijetki. Nije posve sigurno samo u pograničkom kraju s Albanijom. Pravi Crnogorac neće strancu učiniti ništa nažao. Srđan je i gostoljubiv, posebno ako se može razgovarati njegovim jezikom. Treba, međutim, paziti da ga se ne uvrijedi. Prekomjerno je čojstven, ponosan i pаметan“.

O osobi Franza Laforesta

U privatnom životu Franz Laforest je bio veliki ljubitelj prirode i uzgoja cvijeća, a studiozno se bavio šahom. Kotoranima je bio

Ovako se nekad putovalo za Cetinje

Trojičin dan, a održava se 40 dana nakon pravoslavnog uskrsa i traje samo jedan dan. I kod ove svečanosti nastupa neka vrsta Mornarice koja je vrlo slična katoličkoj osim što česnik ima šubaru umjesto dvorogog šešira“.

O putovanju do Cetinja i o Crnogorcima

U poglavlju „Izlet u Crnu Goru“ autor najprije ističe veličanstvenost vidika koji se izletniku podastiru i stalno mijenjaju putujući iz

svezi s prošlošću Crne Gore i pobjedničkim bitkama sa Turcima, autor kaže: „Stranac će sa Cetinja ponijeti raznolike dojmove. Pored bijedno odjevenih ljudi vidjet će i mnogo stasitih ratničkih likova u živopisnoj narodnoj nošnji sa revolverom o pojasu koje sada nose umjesto ranije uobičajenih vrlo skupocjenih, lijepo izrađenih pištolja. Crte lica tih ljudi izražavaju hrabrost i energiju dok crnomanjaste djevojke i žene imaju fine profile po-

„Kod kralja Marka“ čiji je vlasnik Bećanin Gospodin Reinwein. U oba hotela je gost dobro primljen, no sve je vrlo jednostavno. Sobe su čiste, kreveti dobri, a jedno dobro uz umjerene cijene. Cetinje leži na 600 m nadmorske visine, pa ima znatno hladnije noći od Kotora radi čega je preporučljivo na put uzeti toplu odjeću“.

„Kretanje po Crnoj Gori je posve slobodno i sigurno. Nema zamornog pregleda prtljage i putovnica,

poznat po navici plivanja od kotorskog kupališta do Križa pod kapelom Sv. Ilija u Dobroti i natrag.

Pored svoga materinskog jezika znao je i talijanski, pa se za povijesne podatke služio i talijanskom literaturom, pored ostalog i djelom Ivana Katalinića „Storia della Dalmazia“ (Zadar, 1834.–35.). Bio je čovjek sav predan svome poslu ne žaleći truda, ustrajan i savjestan. Kao kulturni čovjek imao je bogatu knjižnicu.

Ing. Heliodor Prelesnik

U izdanju Društva arheologa Crne Gore tiskana knjiga Predraga Malbaše

„DVA CRNOGORSKA MANASTIRA“

Cilj autora je da se otkrije što potpunija istina o manastirima Svetog Mihaila na Prevlaci i Svete Bogorodice na Ćipuru i da se razdvoje legende od stvarnosti. U radu su korišteni brojni pisani, likovni i arheološki izvori.

Knjiga je podijeljena u dva dijela: u prvom se bavi događanjima vezanim za manastir i crkvu Svetog Mihaila na Prevlaci, o čemu postoje kontradiktorna saznanja, dok se u drugom dijelu iznose podaci o manastiru i crkvi svete Bogorodice na Ćipuru. Treći dio je popis izvora i literature kojom se autor služi. U predgovoru, što su ga napisali recenzenti dr. **Radoslav Rotković** i mr. **Živko Andrijašević**, govori se o historijatu istraživanja Prevlake; autori ističu da bi se, u nizu mnogobrojnih zaključaka koji su se duboko ukorijenili u našoj povijesti, teško bez rasprave mogle izdvojiti i provjeriti teze koje su svojevremeno zasnovane na mitološkim, a u prošlosti utvrđene samo na amaterskim pretpostavkama.

Knjigu, koja ima oko 200 stranica, izdalo je Društvo arheologa Crne Gore. U radu su korišteni pisani, likovni i arheološki izvori. Svi ti izvori bili su, neki vrlo rano a neki kasnije, ovisno o vremenu otkrivanja i objavljivanja, korišteni i komentirani u znanosti, a povjesničari umjetnosti i arheolozi su na osnovu njih ispisali značajne radove kojima su razjašnjena neka pitanja o srednjovjekovnoj fazi krišćanske crkve i dvama manastirima kojima se autor bavi. Cilj mu je bio da se otkrije što potpunija istina o tim manastirima i možda surovo, ali nužno, razdvoje legende od stvarnosti.

Naime, kad je riječ o Prevlaci, o vremenu izgradnje prvoga sakralnog objekta donošeni su, kako tvrdi Malbaša, mnogi proizvoljni zaključci koji su kasnije nekritički prihvaćani i i prenošeni u znanstvenim radovima. Njihova se nepouz-

danost najbolje vidi u primjeru utvrđivanja mjesta osnivanja Zetske episkopije. Kako ističe Malbaša, „*Praktično djelovanje i istraživački rad traže i određene preduslove, a prije svega poznavanje najvažnijih iskustava ranijih istraživača i duboko poznavanje naučne metode koja omogućava da se bitno odvoji od nebitnog*“.

Istraživanja mjesta i vremena osnivanja Zetske episkopije intenzivirana su

crkvi Arhandela Mihaila blizu Drepa“. Ta teza čvrsto se usidrla u tekstovima brojnih autora koji su se kasnije bavili istom temom. Međutim, bilo je i drugačijih mišljenja, kao što je ono don **Iva Stijepčevića** koji prosuđuje da su „*crkvu u romanskom stilu sagradili Kotorani, u prvoj polovini XII. vijeka*“. Po bizantsko-langobardskom stilu, koji je vrlo zamjetan na cijeloj građevini „*dalo bi se zaključiti da su kameni*

Najvjerojatnije da je Rovinski pod tim nelogičnim podrazumijevao i podatak da se Stefan kao kralj prvi put spominje 1220. godine, dok u povelji stoji da je on sagradio crkvu svetog Tripuna – koja je posvećena 1166. godine.

Stoga je Malbaša oprezan kad daje sud i u zaključku dijela rada koji se odnosi na manastir na Prevlaci napominje da odgovor na brojna pitanja vezana za prevlačku nekropolu može dati samo

Poluotok Prevlaka kod Tivta (poznat i pod imenom Otok cvijeća)

1844. godine, kad je **Pavel Šafarik** tražio od Njegoša da mu odgovori „*gdje je bila stolica Zetske episkopije koja je bila ustanovljena kraljem Stefanom i Savom*“. Odgovor je dao **Geradim Petranović** koji kaže: „*Stolica Episkopa zetskog, po ustanku prvog osnivača njenog, bijaše s početka, pa kroz duže vrijeme, u znamenitom Manastiru Arhistratiga Mihajila u Katorskom zalivu, na ostrvu Prevlaka, na dnu Grbaljskog polja*“. Zanimljivo da je ovaj zaključak izveden na osnovu „žitija sv. Save, napisanog od njegovog učenika Domentijana“, u kojem izričito stoji „pri-

ostaci izrađeni od IX. do XI. vijeka“. On nije isključio mogućnost da su u doba Nemanjića na crkvi izvršene određene izmjene.

Mnogi svoje dokaze određenih teza zasnivaju na povelji Stefana Prvovjenčanog iz 1212. godine, u kojoj se govori da je sazidao u Kotoru crkvu sv. Trifuna, hram Vavedenja prečiste Bogorodice, crkvu Jevanđeliste Luke i, na Prevlaci, hram Argistratiga Mihaila. Za tu povelju znameniti povjesničar **Pavle Rovinski** kaže da je poznata samo u prijepisu što su ga izradili mileševski monasi, te da je puna nelogičnosti koje ukazuju da je očit falsifikat.

kvalitetna obrada skeletnog materijala. U traženju pouzdanih dokaza je li došlo do trovanja kaludera na Prevlaci ili ne, autor smatra da bi se morala obaviti kvalitetna analiza starosne i spolne strukture nađenih kostura i zašto su se monasi (neuobičajeno) sahranjivali u grupama, do četvorice u jednom grobu, kao da su članovi obitelji pokopani na nekomu seoskom groblju. On navodi da je svojedobno učinjena samo pretraga na arsen, vjerojatno radi provjere priče o trovanju monaha, što je obavljeno u VMA u Beogradu – a nalaz je bio negativan.

Tomislav Grgurević

Pišu i pjevaju o Boki

BOKA – LJEPOTICA KOJA OČARAVA

Dodir mora i surove hridi, čempresi, smokve, maslinjaci, miris oleandera, mimoze i lavande, okićena kamelijama, ogledalo Lovćena, Vrmca i Orjena. Svi joj se dive, žele je, čeznu za njom, pišu i pjevaju o njoj, njenu ljepotu prenose na platna, slike. Prepuna legendi, ljubavi, čarobne povijesti, lijepa, ponosna, draga, to je naša Boka, ljepotica koja očarava.

BOKELJSKI NOCTURNO (SPAVAŠ BOKO...)

*Noć izgonila usamljenost
Ispod svega kao duboka rijeka
Svici u piskavoj suvoj travi
Oživjele sjenke se u njoj miču
Spavaš Boko*

*Neobuzdani letovi mašte
Pješčane kalupe slažu
Sa zaboravljenih vidika
Svoje bih riječi oslobodila za snove
Uzimajući nebo kao biljke vodu
Spavaš Boko*

*Noću postaješ brod
čija stara drvena građa
škripi i stenje
Pod svakim naletom vremena
Jarboli se sapliću o oblake
Oblaci o zvonike
Spavaš Boko*

*Veličanstvena u vilinskoj svjetlosti
koju je vrijeme osvještalo
Zakoračuješ gola u budućnost sna
Tamo se putuje godinama
I gopdinama se vraća
Spavaš Boko*

*Predio diše tiho
Isprekidano
Krillati glasnici
Iz donjeg svijeta
Nadvladavaju ovaj naš lament
Spavaš Boko*

*Nema drugog mora do ovoga
Duhovi mraka preuzeše vlast
Pod zaštitom nevidljivih Bogova nereda
Koji predsjedavaju u ovo doba
Spavaš Boko*

*Nebo potopljeno u sopstvenu tišinu
Neka ti je jutro blagosloveno
Kao mjesecar na litici
Pjesnik je tu da ne zaspi
Boko... Spavaš Boko!*

Dubravka Jovanović

Autorica je pjesmu recitovala na
10. jubilaranom Tjednu hrvatskih
manjina u Zagrebu, 20. listopada
2004. godine

OLUJA U BOKI

*Puca grana
Pod snagom okeana
Kida se list, cvijet se runi
Gore visoko Lovćen se buni.
Mahniti vior juri ko lud
S liti, se krši sike ko zmaj
Tamnim krilom vijori svud
Ko da će silom razorit kraj...
S brda se valja u more džin
Crnoga gorja timorni sin,
Kovitla val
Lomi ga stravno o kameni žal.
Diže dim i pjenu i prah,
Lako se ruši,
Brodaru jakom nestaje dah,
Moćna ga šaka vjetrine guši.
Kormilo puca... Tone već brod
Nad njime mrki nebeski svod...
Krajina jeca ko udova bona
Cankaju tužno pogrebna zvona.*

Rikard Katalinić Jeretov

BOKA ZOVE

*Daleko na jugu domovine moje,
čempresi i kamen u dvije boje.
Priroda je tamo zelena i siva,
ali mi je uvijek bila mila.
Na tom putu nešto dalje
počinje Boka mila,
tu nas čeka naša vila.
Majka naša raširenih krila,
kud smo došli još od davnina.
Djetinjstvo naše tu smo stekli,
poslije u svijet smo utekli.
U ljeto bi uvijek na okupu bili,
zadovoljstvo svoje nikad nismo krili.
Majka nam piše i htjela bi znati,
što je s nama i kako to da shvati.
Zove nas Boka, moramo poći,
to vrijeme loše morat će proći.
Ona je sama i tako daleko,
a mi smo sada već prijeko.
Kad ćete doći, sinovi moji,
majka je stara i pomalo se boji.
Još jučer svi smo zajedno bili,
veselili se i ponešto pili.
Što je to došlo, po zlu sve pošlo,
zar nikada više vidjeti vas neću
i opet osjetiti sreću.
Gdje li ste sada, kćeri moje,
čujete li, majka vas zove ?
O, Boko majko, znamo da te boli,
izdrži još malo, naše srce te voli.
Sinovi tvoji blizu tebe stoje,
čekaju vrijeme da te grle i vole.
Nikada te oni ostaviti neće,
ti si, Boko majko, dio naše sreće.
Zove nas Boka, moramo poći !*

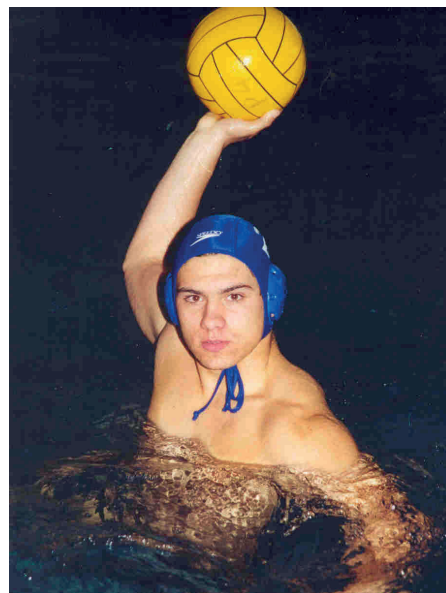
Vladimir Krsnik Vlatko

NAŠI SPORTAŠI: Vjekoslav Pasković, vaterpolist

BUDUĆI OSLOMAC KLUBA I REPREZENTACIJE

U praktično tek započetoj karijeri 19-godišnji Vjeko već je nanizao brojne trofeje: s kadetskim, juniorskim i omladinskim reprezentacijama osvajaio je zlatne medalje na svim važnijim takmičenjima u zemlji i inozemstvu, s prvim sastavom „Primorca“ zadobio nacionalni Kup 2003. godine, iste godine bio proglašen najboljim mladim sportašem Općine Kotor... Od ove je godine pozvan i u „A“ reprezentaciju Srbije i Crne Gore. Sudeći po tome, pred njim je očito blistava sportska karijera.

Vjekov otac Ivo cijelu je mladost proveo igrajući vaterpolu u lokalnim klubovima, Lastvi Tivatskoj i Tivtu. Želio je možda i nešto više postići u tom sportu, ali su amaterski status i skromni uvjeti ograničili njegovu eventualnu značajniju igračku karijeru. Majka Jelka svoje je sportske ambicije usmjerila i ostvarila u rukometu: smiješila joj se perspektivna sportska karijera, koju je mogla ostvariti u podgoričkoj „Budućnosti“, ali se ona ipak opredijelila za obitelj i Tivat.

Ali, kao da je Bog htio da netko ipak ostvari njihove ambicije – umjesto njih učinio je to, i još uvijek čini, njihov sin Vjekoslav. Rođen je 23. ožujka 1985. godine, a rastući u kući pored mora svoje je sport-

ske energije usmjerio prema vaterpolu, a povremeno i jedrenju, tako da već 1997. trenira u VK „Tivat“, koji je član Crnogorske vaterpolske lige. Međutim, kako taj klub djeluje samo u ljetnim mjesecima, već 1998. godine Vjeko prelazi u VK „Primorca“ iz Kotora i svakodnevno putuje na treninge, kako bi mogao ispuniti svoje obaveze u školi tako i u klubu. Uporno i marljivo radeći, uz povremene očeve i majčine savjete i analize – a nedvojbeno uz njihovu veliku potporu – Vjeko je napredovao krupnim koracima, izgrađujući osobni igrački stil i postižući sve bolje rezultate. Uvijek veseo i razdragan, od početka omiljen među novim klupskim drugovima, s optimizmom je išao stalno naprijed.

Već na prvomu velikom natjecanju, na kadetskom kupu i prvenstvu Jugoslavije 1999., kada je „Primorca“ osvojio prvo mjesto, Vjeko je bio jedan od najzapaženijih igrača. I tako u narednim godinama bilježi uspjeh za uspjehom. U 2001. godini, kao član juniorske ekipe „Primorca“, osvaja prvenstvo Jugoslavije, a iste godine i kao plivač u štafeti „Primorca“ na prvenstvu Jugoslavije osvaja zlatne medalje na 4×50 m slobodno i 4×50 m mješovito. Međutim, to je bio samo kratki izlet u plivački sport, dok već sljedeće godine s juniorskim sastavom „Primorca“ osvaja kup Jugoslavije, te dobiva općinsko priznanje za sportsko dostignuće 2002. godine.

U sezoni 2001./2002. postaje i član prve ekipe „Primorca“, dok još od 2000. godine pridonosi uspjesima kadetske reprezentacije Jugoslavije koja bilježi izvanredne rezultate. Na Europskom prvenstvu u Bariju 2002., s juniorskom reprezentacijom u kojoj je Vjeko bio jedan od najmlađih učesnika, osvojio je zlatnu medalju – i to kao značajan protagonist tog natjecanja. Godine 2003. osvaja i zlatnu medalju u Kupu LEN u Bugarskoj, na Europskom prvenstvu za juniore u Istambulju (za rođene 1985. i mlađe), te na Svjetskom prvenstvu u Napulju (za ro-

đene 1983. i mlađe). Iste godine Vjeko je s prvim sastavom „Primorca“ osvojio Kup SRJ, te proglašen najboljim mladim sportašem općine Kotor. Njegova reprezentativna karijera ide dalje: 2004. ulazi u „A“ reprezentaciju Srbije i Crne Gore s kojom putuje u SAD na pripreme i turnir, a iste godine s omladinskom reprezentacijom (za rođene 1985. i mlađe) osvaja zlatnu medalju na Balkanijadi u Patrasu, kao i zlatnu medalju na Europskom juniorskom prvenstvu na Malti.

Ali, uza sve te sjajne sportske rezultate, koji nagovještavaju jednu uspješnu bogatu karijeru, Vjeko nije zapostavio školu: završio je srednju pomorsku, nautički odsjek, i ove godine upisao Fakultet za pomorstvo u Kotoru. I nadalje je dobar sin Jelke i Iva, koji mu daju savjete od koristi u sportu i u životu, a tu su i ostali članovi obitelji, sestre Marina i Ivana, koja se bavi rukometom i nastavlja maminim stopama, te brat Srećko koji slijedi tatu i brata, pripremajući se da ih obojicu nadmaši u vaterpolu. Dakako, Vjekoslav se ne boji te „prijetnje“, nego obiteljska „konkurencija“ i potpora koju uživa među svojim i te kako značajno pridonose jačanju njegovog samopouzdanja bez kojega ne bi bilo ni uspjeha.

Slobodan Vičević

Vjeko sa obitelji

Bokeški govor minulih vremena

TAKO SMO NEKAD ZBORILI

ABADAT – ne mariti, ne pridavati značaja, ne voditi računa o nečemu; it. abbadare. U Grlju kažu *abadavat*, a u Bogdašićima i Kavču *badat*. – „Ne abada ga ona kao da nije živ.“ „Nemo ga abadat što priča, jer to mu je svrg jezika, a po duši je boleć.“ „Čeljade ne bada ni decu kad mu nije dobro.“ „Ne abadava što mu zboriš nego ide naprijed.“ „On mnogo priča, ali ja ne abadam ništa.“

ABAIN – otvor, odnosno prozorčić na krovu, daje svjetlost potkrovlju. Služi istovremeno i za izlaz na krov; it. abbaino. U Tivtu, abajin. – Zatvori taj abain.“ „Moram zvat meštra da mi popravi abain.“ „Kroz abain mi sve curi voda.“

AFAN, nesvijest, zlo, depresija; it. affanno. – „Pao je u afan od strave, daj mu vode.“ „Za ništa mu dođe afan.“ „Toliko se namušta da mi dođe afan kad šedim kod nje.“

AGRAMPAT, zgrabiti, uhvatiti; it. aggrappare. – „Bio sam toliko gladan da sam agrampao kruh što mi je dala.“ „Ajde agrampaj prije nego ko dođe, jer će nestat.“ Na Muu i Prčanju kažu *agrapat*. „Riba mu je agrapala njesku.“ „Dobar je ovaj cipol što sam ga agrapao.“

BARKARIOL – lađar; it. barcaio- lo. – „Zovi onog barkariola da me prevede na Lužu.“ „Anto Čiča je najpoznatiji barkariol na Muo, a Jozo Luković u Stoliv.“ „U Tivat ti zovu barkarijola onoga što napravljiva barke.“

BAŠKARIĆ – stepenice na mulu s kojima se silazi u more; it. barcarizzo. – „Ne možeš se ukrat iz baškarića, jer je plima.“ „Cijeli je baškarić pod vodom.“

GRACIJA – milost, opraštanje, ljubav, zahvalnost; ljupkost, milina, blagostanje; it. grazia. – „Oni imaju svake gracije Božje.“ „Ona ti je rekla graciju za ono što si joj učinjela.“ „On ti je pun gracije.“ „Evo idu one tri gracije.“

INKUNJAT – staviti klin; ven. incugnar. – „Ona drva se ne mogu drukče rascijepat nego se moraju inkunjat.“ „Jeste li inkunjali tu barku?“ „Inkunjali smo karik, ali isto je učinio škerac.“

INTRAMEZAT SE – umješati se; upadati u tuđu kuću nepozvan ili u društvo; ven. Intramezar. – „Esi li videla kako se intramezao kod njih, baš je bez imalo krijance.“ „Intermezao se u tu kompaniju.“

(Iz knjige „Romanizmi u Crnoj Gori – jugoistočni dio Boke Kotorske“, autorice Vesne Lipovac Radulović)

SADRŽAJ

Počela nastava hrvatskog jezika i u Crnoj Gori

PUT ZA POVRATAK KORIJENIMA 4

U Zagrebu je 20.– 25. rujna održan jubilarni 10. Tjedan hrvatskih manjina

ZAJEDNIŠTVO RAZLIČITOSTI 5

Koliko znamo o hrvatskoj dijaspori?

HRVATSKE AUTOHTONE MANJINE U EUROPI 8

Predstavnici omiškoga Centra za kulturu, Grada Omiša i župe sv. Mihovila Arhandela u posjetu Kotoru

PRIJATELJSTVO KOJE PREMOŠĆUJE STOLJEĆA 10

Tivćani i posjetioči Tivatske rivijere ljetos uživali u brojnim kulturnim i zabavnim programima

VIŠE OD 35 TISUĆA LJUDI NA OVOGODIŠNJEM „TIVATSKOM KULTURNOM LJETU“ 12

Članice „Modesta“ postigle zapažen uspjeh na Europskom prvenstvu mažoretkinja

TIVĆANKE PRIKAZALE KOREOGRAFSKO UMIJEĆE I MEDITERANSKI ŠARM 13

Uspjeh tivatskoga Gradskog zelenila

PRIMJERAK ENDEMIČNE ČILEANSKE JELE DOBIO POTOMSTVO 13

Razgovor s Josipom–Bracom Nikolićem, glasnogovornikom HGI

DVIJE GODINE NASTOJANJA DA SE ZAŠTITE INTERESI HRVATA U TIVTU 14

Na prvom festivalu alternativnog filma u Baru premijerno prikazan film „Za šaku priganica“

„SPAGHETTI“ VESTERN NA CRNOGORSKI NAČIN 15

Iz aktivnosti HGDCG-a

ZAPOČELA REALIZACIJA PROJEKTA „UČIMO HRVATSKI“ 16

Primjena Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Crnoj Gori

UČEŠĆE HRVATSKE MANJINE U LOKALNIM JAVNIM POSLOVIMA 22

Povodom 25. rujna, Svjetskog dana pomorstva

DATUM KOJI NITKO NIJE OBILJEŽIO 24

Izložba Historijskog arhiva Kotor

ZNAČAJNI DOKUMENTI ARHIVA OD XIV. DO POČETKA XX. VIJEKA 25

Jesensko zasjedanje Europske federacije za očuvanje kulturnog naslijeđa „Europa Nostra“

NUŽAN ODGOJ O EUROPSKOJ KULTURNJOJ BAŠTINI 26

Novoustanovljena nagrada Pomorskog muzeja „Merito Navali“ dodijeljena dr. Milošu Miloševiću

PISANA RIJEČ OPLOVILA SVIJET 27

Teatrolog Darko Antović u časopisu „Boka“ iznio prijedlog da se u Kotoru osnuje stalna kazališna institucija

TRG OD ORUŽJA – KAZALIŠNI TRG! 28

Poljski arheolozi i narednih će godina istraživati u Boki kotorskoj

NASTAVLJA SE POTRAGA ZA RISINIUMOM 29

Upoznajmo Hrvatsku (5)

HRVATSKA POVIJEST 31

Nošnja peraštanskih pomoraca u 17. i 18. stoljeću na portretima u Muzeju grada Perasta

SVJEDOČANSTVO ETNIČKOG I KULTURNOG IDENTITETA 35

Iz povijesti Hrvatskog radničkog društva „Napredak“ iz Kotora

SJEĆANJE NA JUBILEJ 37

Bl. Ivan de Pian Carpine

NADBISKUP, MISSIONAR, DIPLOMAT I PUTOPISAC 38

Još jedno podsjećanje na Franza Laforesta

PROMICATELJ TURIZMA BOKE I CRNE GORE 40

U izdanju Društva arheologa Crne Gore tiskana knjiga Predraga Malbaše

„DVA CRNOGORSKA MANASTIRA“ 42

Pišu i pjevaju o Boki

BOKA – LJEPOTICA KOJA OČARAVALA 43

NAŠI SPORTAŠI: Vjekoslav Pasković, vaterpolist

BUDUĆI OSLOMAC KLUBA I REPREZENTACIJE 45

www.idk-computers.com **Pentium 4**

od 388€

Notebook

od 850€

Digitalni

fotoaparati

od 87€

computers

+381 67 30 10 46

+381 82 68 10 05

**Kredit od 3
do 36 mjeseci**

ZAGREB-HRVATSKA

Među obiljem kulturno-zabavnih događanja u našem gradu, tijekom mjeseca listopada i studenog 2004. posebno ističemo:

LISTOPAD

- 18. Izložba „Renesansa u Hrvatskoj“
Klovićevi dvori
- 29. Koncert Zagrebačke filharmonije „Crvena oktava“
Koncertna dvorana „Vatroslav Lisinski“
- 31. „Balkanski špijun“
Satirično kazalište „Kerempuh“

STUDENI

- 3.–15. Earwing No Jazz Festival
Diskoteka „Kset“

Dodatne informacije potražite na našim internet stranicama: www.zagreb-touristinfo.hr

Turistička zajednica grada Zagreba

PERAST – Palača Smekia